

COLLECT

— ARTS ANTIQUES AUCTIONS —

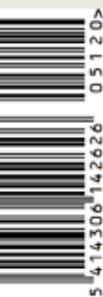

Comeback van BRAFA
Kunstbeurzen floreren

**De verzamelaar
in Lagerfeld**
Hartstochtelijk modernist

Josef Hoffmann
Vooruitgang in schoonheid

Maandblad verschijnt niet in januari, juli en augustus - € 5,90 - P608061
NR. 512 / WINTER 2021 - 2022

ANTIQUAIRES.LU

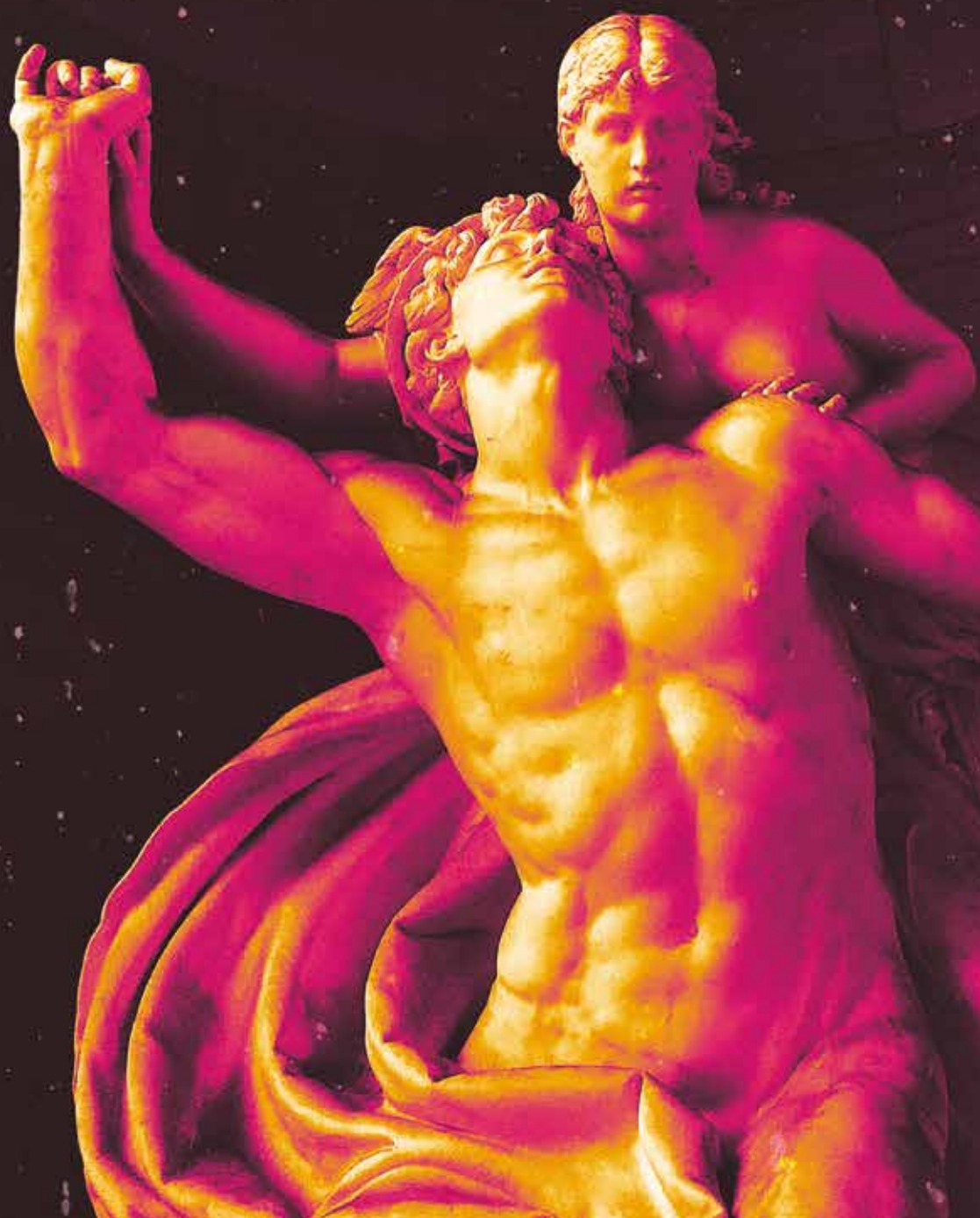
ANTIQUES & ART FAIR

28.01

31.01

2022

LUXEMBOURG

BRAFA 2022
STAND 115C

GALERIE
OSCAR DE VOS

+32 9 281 11 70

WWW.OSCARDEVOS.BE

Constant Permeke | Broodsnijdster | 1927 | getekend | olie/doek

ANTENOR

AUCTION

JEWELS

Monday 13 December 2021 at 16:00

PUBLIC VIEWING
10, 11 and 12 December 2021
at l'Ancienne Nonciature, 7 rue des Sablons, 1000 Brussels

SALON DES JEUNES

Oude kunst
door jonge ogen

Nog tem
16.01.22

Ontdek de 40 vernieuwde zalen
mskgent.be

m
SK u eu
oo o e
u e

art antwerp

By Art Brussels

16-19.12 2021

Contemporary
Art Fair
Launch Edition

16—19 Dec 2021
Antwerp Expo

ART SY

De Standaard

LE SOIR

FA

art-antwerp.com

by EASYFAIRS

Inhoud

Josef Hoffmann

voorloper van art deco

44

Tarot: de Renaissance in het klein

60

BRAFA is back

kunstbeurzen
florieren

96

VOLG ONS OP INSTAGRAM
@ARTMAGAZINECOLLECT

hoofredacteur

Els Bracke

redactie

Celine De Geest
Christophe Dosogne
Gabrielle Johansson

medewerkers

Gilles Bechet
Iris De Feijter
Thijs Demeulemeester
Gwennaëlle Gribaumont
Elien Haentjens
Diane Hennebert
Anne Hustache
Eric Rinckhout
Geert Stadeus
Christine Vuegen

vertaling

Didier Vanhede

vormgeving

Renaldo Candreva

advertenties

Joris van Glabbeek
Tel: 09/216.20.24
collect.net@ips.be

Collect AAA is niet verantwoordelijk voor de inhoud van de geplaatste advertenties. Enkel de adverteerder kan hiervoor aansprakelijk worden gesteld.

druk

Graphius Gent
verdeling
Boekhandel, AMP, De Post

abonnements

Abonnementenland
Ambachtenlaan 21 Unit 2A
3001 Heverlee
Tel. 02/808.55.23
klantenservice@abonnemen-
tenland.be
België € 45, Europa € 65,
Luchtpost € 74.

Abonnementen worden automatisch verlengd en gelden tot wederopzegging uiterlijk twee maanden voor afloop. Een cadeau-abonnement loopt automatisch af. Voor een adreswijziging, een opzegging, een ontbrekend nummer of een andere vraag, gaat u naar de website www.aboland.be.

redactiesecretariaat

Begijnhoflaan 464 G
9000 Gent
Tel: 09/216.20.20
collect@ips.be
www.collectaaa.be
ING 310-0657650-76
IBAN BE91 3100 6576 5076
SWIFT BBRU BE BB
B.T.W.: BE 0432.544.477

Lid van WE MEDIA

verantwoordelijke uitgever:

PATRICK SNOECK
Begijnhoflaan 464 G - 9000 Gent
Voor de beeldende kunstenaars
en de fotografen CISAC/SABAM
© SABAM Belgium 2020

cover

Seizo Sougawara, *Rendier*, ca. 1920, zwart, rood en goud gelakt hout, eierschaal, gesigeneerd 'Sougawara' op de sokkel, 28 x 20 x 8,5 cm. Veiling van de Karl Lagerfeld Collectie. © Sotheby's. © ArtDigital Studio. Richtprijs: € 10.000-15.000 op 03-12 bij Sotheby's Monaco.

Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, of op welke andere wijze ook zonder toestemming van de uitgever. meningen, feiten, weergegeven in onder tekende artikelen of bijdragen aan dit blad vallen onder de verantwoordelijkheid van de betreffende auteur. redactie en uitgever zijn hiervoor niet aansprakelijk. COLLECT is niet verantwoordelijk voor de inhoud van de geplaatste advertenties. Enkel de adverteerder kan hiervoor aansprakelijk worden gesteld.
© arts antiques auctions, Gent

Oosterse inspiraties voor Cartierhuis

56

Ontzettend in de wolven en tegelijk stevig deinend op de golven. Kent u dat gevoel? Op die manier sluiten we namelijk hier op de COLLECT-redactie het jaar 2021 af. U heeft alleszins weer een topnummer in handen, eentje waar we met recht en reden trots op zijn. "Is het niet moeilijk om onderwerpen te vinden?", is een vraag die me telkens weer gesteld wordt. Maar na 25 jaar op dezelfde stoel kan ik zeggen dat net dat het gemakkelijkste is van wat ik hier doe: bepalen wat er in het blad komt. Elk gesprek met een handelaar, een kunstenaar of een galerist, elk bezoek aan een beurs of een expositie, elke aangekondigde veiling, elke tocht door een museum geeft aanleiding en zin tot iets nieuws. Bovendien weten we dat u, lezer, gretig nieuwsgierig en veeleisend bent. Dat is onze maatstaf en daar willen we aan voldoen. Dus spraken we voor dit nummer met Sotheby's vice-voorzitter Pierre Mothes, die Lagerfeld persoonlijk kende, over hoe de ontwerper-verzamelaar zijn collectie opbouwde. Neemt Guy Pieters onver-

bloemd het woord over zijn lange leven in de kunst. Krijgt u ongevraagd uitgelegd hoe de tarotkaart in de Renaissance bijdroeg aan het uiterlijk vertoon bij de Borromeo's en neemt elders de jonge, veelbelovende kunstenaar Fabrice Souvereys je mee naar zijn zolderkamer in zijn zoektocht naar de perfecte tekening. Allemaal onderwerpen die zin en energie geven om te bezoeken en te verzamelen. Dat dit heel sterk leeft, voelde ik afgelopen maand persoonlijk op Antica Namur en PAN Amsterdam waar er weer flink gekocht werd. We kijken in dit dubbelnummer dan ook reikhalzend uit naar de queen onder de beurzen van de lage landen: BRAFA. "Ik geloof ook dat de echte verzamelaar of kunstliefhebber een diepe behoefte heeft aan fysiek contact met een werk of een kunstvoorwerp, het is een emotie en een relatie die niet via een tussenliggend scherm kan worden gereproduceerd", aldus Beatrix Boudron. We geven haar volkomen gelijk en kunnen niet wachten tot de deuren opengaan. Maar nu gaan we even onderuit zakken, uitblazen en voldaan in vakantiemodus gaan. Dat hebben we verdiend, al zeg ik het zelf. Maar u wellicht ook! Dus wens ik u alvast een heerlijke, zorgeloze eindejaarsperiode toe, en heel veel leesplezier.

Els Bracke

PS. Blijf ons steunen en maak iemand abonnee, dat maakt de golven iets minder onstuimig.

RUBRIEKEN & COLUMNS

- 10 Up to date
- 14 Kunstzinnige geschenken
- 16 Kopstukken
- 18 Musea
- 22 Kunstinzicht: MENA in Brussel
- 24 Galeriest
- 28 Kunstenaar van de maand: Fabrice Souvereys
- 30 Fotografie in de kijker: Michel Vanden Eeckhoudt

DOSSIERS

- 32 Guy Pieters' biografie komt er nooit
- 38 De verzamelaar in Karl Lagerfeld
- 42 Sol Lewitt: de prijs van een idee
- 44 Josef Hoffmann: voorloper van art deco

- 50 Claus Sluter herontdekt
- 56 Oosterse inspiraties voor vooruitstrevend Cartierhuis
- 60 Tarot: de Renaissance in het klein
- 66 De schitterende kleurenpracht van paarlemoer
- 70 Christien Meindertsma creëert tussen kunst en design
- 96 De comeback van BRAFA
- 104 Belgisch erfgoed schittert overzee

VEILINGEN

- 74 Veilingen wereldwijd
- 80 Verrassend geveild: Frans Verbeeck I bij Carlo Bonte
- 81 Veilingen België

AGENDA

- 106 Auction calendar
- 109 Fair calendar
- 110 Expo calendar
- 111 Gallery calendar
- 112 Zoekertjes
- 113 Adressen & websites

Op de hoogte blijven van alle nieuwtjes?

Meldt u nu aan voor onze maandelijkse nieuwsbrief door uw emailadres te mailen naar collect@ips.be.

Hét cadeau op maat van elke kunstfanaat

Schenk deze kerst een cadeau met een verhaal

Of nog beter: een jaar vol verhalen!

Betaal nu € 35 ipv € 45
voor een cadeau dat je laat lezen.

Stuur de losse bon in dit nummer op of abonneer online
www.collectaaa.be

- Uw abonnement geldt tot wederopzegging. Cadeau-abonnementen lopen automatisch af.
- Actie enkel geldig voor nieuwe abonnees tot en met 31/01/2022.
- Jaarabonnement: 9 nummers (verschijnt niet in januari, juli en augustus)

Nieuwkomers in de musea

↙ Michaël Borremans, *The Ghost II*. © JK Art Foundation en Zeno X Gallery Antwerpen. Te zien in het Noordbrabants Museum t/m 26-02.

↙ Ijzeren constructie van Victor Horta. © Foto: Quentin Vanroelen. © Hortamuseum.

HET NOORDBRABANTS MUSEUM in 's Hertogenbosch krijgt van de Nederlandse JK Art Foundation een topcollectie in bruikleen van bijna 550 werken, van 1500 tot heden. Het gaat om één van de belangrijkste privécollecties van Nederland, met opvallend veel Belgische stukken: werken van Brueghel en Rubens tot Michaël Borremans en Luc Tuymans. Daarmee wil het museum naar eigen zeggen zijn ambitie

waarmaken om "het meest Belgische museum van Nederland" te worden. Een selectie van 100 topwerken uit de verzameling is van 18-12 t/m 26-02 te zien in de tentoonstelling *De ontdekking van het heden*. In deze expositie in samenwerking met Singer Museum in Laren zijn vrijwel alle grote Europese stromingen uit de 20e en 21e eeuw vertegenwoordigd. Meer info op www.hetnoordbrabantsmuseum.nl

↙ Luc Tuymans, *Bibs (slabbetjes)*, 1995. © JK Art Foundation. Te zien in het Noordbrabants Museum t/m 26-02.

IN DE KONINKLIJKE MUSEA VOOR KUNST EN GESCHIEDENIS (KMKG)

in Brussel kan het publiek nog tot 09-01 een fragment bekijken van het *Panorama van Caïro*. Het gigantische doek, een typisch 19e-eeuws historisch panorama van Emile Wauters, werd lang tentoongesteld in het Moorse paviljoen in het Jubelpark. Het werd geschilderd ter herinnering aan de Egyptische reis van de Oostenrijkse aartshertog Rudolf (1858-1889). In 1967 werd het doek overgebracht naar de KMKG, waar men het rond 1980 kwijtgeraakte. De zoektocht naar het verdwenen panorama kende in december 2020 eindelijk een doorbraak toen de centrale scène van het doek opdook bij een Zuid-Franse antiekhandelaar. De antiquair kon het werk identificeren en was bereid het werk terug te geven aan de Belgische staat. ■ www.kmkg-mrah.be

EEN NIEUWIGHEID IN HET HORTA MUSEUM!

Op het einde van zijn of haar bezoek kan de bezoeker binnenkort het MicroMuseum ontdekken. Die nieuwe micro-tentoonstellingen richten zich op een minder gekend deel van het Brusselse museum. Het eerste MicroMuseum wordt zo bijvoorbeeld gewijd aan het verzamelen van gietvormen en ijzerwaren (t/m 09-01). De verschillende fasen van een bouwplaats worden er in beeld gebracht, evenals de bijbehorende werktuigen. Het is ook een gelegenheid om de slotenmakerij beter te leren kennen en de afgietsels van Victor Horta te ontdekken, die voor de gelegenheid uit de depots zijn gehaald. ■ www.hortamuseum.be

De allereerste Art Antwerp

Richard Long, *Stony Man Circle*, 1993, witte en donkere marmer, 280 x 280 cm. Met toestemming van QG Gallery en de kunstenaar. Te zien op Art Antwerp (16-12 t/m 19-12).

De bezielers van Art Brussels zitten niet stil in afwachting van de volgende editie. Nog voor het jaar om is strijken ze neer in Antwerpen voor de allereerste editie van **Art Antwerp** (16 t/m 19-12). Een belangrijk en bruisend centrum voor de Belgische hedendaagse kunst krijgt zo ook een eigen internationale kunstbeurs. Eindelijk, als je het directeur Anne Vierstraete vraagt: "Het idee van Art Antwerp ontstond in september 2020 al. Dat hele jaar had in België geen enkele hedendaagse kunstbeurs kunnen plaatsvinden. We merkten een echte drang bij kunstliefhebbers en galeriehouders om op grotere schaal samen te komen en opnieuw kunst in het echt te beleven. Om de markt te ondersteunen hebben we toen het concept van Art Antwerp bedacht, en het enthousiasme in Antwerpen was meteen erg groot. Het is een kleinere, meer flexibele beurs dan Art Brussels. Zo kunnen we gemakkelijker inspelen op de evolutie van de pandemie." Wordt

Art Antwerp dan een kopie van Art Brussels, alleen kleiner? Zeker niet, zegt Vierstraete. "Waar Art Brussels heel erg internationaal is, hebben we ons voor Art Antwerp beperkt tot deelnemers uit België en de buurlanden, nog een manier om het risico in pandemietijden zoveel mogelijk te beperken. We hebben één uitzondering in de lijst met Galerie Klaus & Elisabeth Thoman uit Oostenrijk." De Antwerpse galeries zijn erg blij met het initiatief en zijn samen goed voor een vierde van de deelnemers, maar het wordt geen Antwerps onderonsje. Een aantal galeries uit Frankrijk en Duitsland die niet allemaal aan Art Brussels deelnemen komen wel naar deze eerste editie van Art Antwerp: Barbara Wien (Berlijn), Campoli Presti (Londen, Parijs), Clages (Köln), Laurent Godin (Parijs), Michael Janssen (Berlijn), kamel mennour (Londen, Parijs), Philipp von Rosen (Köln) en Sies + Höke (Düsseldorf).

■ www.art-antwerp.com

Sven 'T Jolle, *Spade by Spade (Tegen de uitbuiting van een schup door een schup)*, 2021, metaal. Met toestemming van Laurent Godin en de kunstenaar. Te zien op Art Antwerp (16-12 t/m 19-12).

Garage Robert

Met Garage Robert heeft Antwerpen sinds kort een volledig nieuwe handel voor vintage, antiek, curiosita en design. Agata Czaplinska en Tom Vanhaverbeke verzamelen en verkopen al tien jaar lang vintage en antiek. "In onze garage van 1500 vierkante meter gaan we een winkel uitbaten met objecten van een tiental collega-handelaars uit de buurt maar ook van over de grens. Een shop zoals er veel zijn in Groot-Brittannië, maar uniek in het Antwerpse en omstreken."

■ www.facebook.com/GarageRobertAntwerp

NFT's en de kunstmarkt

Sotheby's Belgium en de Solvay Brussels School of Economics & Management slaan de handen ineen voor een reeks gesprekken over de kunstmarkt. Virginie Devillez (expert in impressionistische, moderne en hedendaagse kunst bij Sotheby's) en Kim Oosterlinck (hoogleraar financiën, specialist in de kunstmarkt) modereren. Het eerste gesprek vindt plaats op 26-01 en zal gewijd zijn aan de NFT-markt. Christophe Spaeniers, professor financiën bij HEC Paris, gespecialiseerd in kunstinvesteringen en Michael Bouhanna, specialist hedendaagse kunst bij Sotheby's, komen aan het woord. Inschrijven kan via virginie.devillez@sothebys.com

Beurzen in het buitenland

↓ Jacqueline de Jong, *De Achterkant van het bestaan*, 1992. Te zien op Art Basel Miami Beach. Met toestemming van de kunstenaar en Pippy Houldsworth Gallery, London. © Jacqueline de Jong.

Antiques & Art Fair Luxembourg (28 t/m 31-01) is de belangrijkste beurs voor de antiquair in de buurt van Luxemburg. Elk jaar tekenen vooraanstaande internationale antiekhandelaren present, aangevuld met kunstgaleries. Zo zal je er antieke negentiende-eeuwse bureautjes vinden bij Tobogan Antiques uit Parijs naast Japanse prentkunst bij Galerie Bei Der Oper uit Wenen, of een litho van Picasso bij Galerie Elisabeth Stumpfoll uit Gmunden (Oostenrijk). www.antiquaires.lu ■ Als vanouds gaan in Londen de **The Decorative Antiques & Textiles Fair** en **London Antique Rug & Textile Art Fair** opnieuw door (25 t/m 30-01). Dankzij het gespecialiseerd aanbod van meubels, tapijten, verlichting, spiegels en andere decoratie behoren deze snuisterbeurzen tot de beste in hun soort. De

verzamelaar met een scherp oog kan er ook tussen de schilderijen en sculpturen pareltjes terugvinden. www.decorativefair.com en www.larta.net ■ **Art Basel Miami Beach** kan in december voor het eerst sinds 2019 weer doorgaan. 253 toonaangevende galeries van over de hele wereld presenteren er opnieuw werken in alle media, van zeldzame en historische meesterwerken tot opkomende artistieke stemmen. Van bij ons maken Xavier Hufkens, Mendes Wood DM, Galerie Nathalie Obadia, Templon en Rodolphe Janssen de oversteek. Tussen de 16 grootschalige kunstwerken in de sectie Meridians is het uitkijken naar een monumentaal dubbelzijdig schilderij van de Nederlandse kunstenares Jacqueline de Jong, getiteld *De Achterkant van het bestaan* (1992). www.artbasel.com

↓ Eglė Baužaitė (*2001), *Girl looking at Sakuras*, naar James Ensor, *Skelet bekijkt chinoiserieën*, 1885 & 1888, MSK Gent. © De kunstenaar.

Salon des Jeunes

Salon des Jeunes in het **MSK** in Gent (t/m 16-01) is een combinatie van een tentoonstelling, kunstwedstrijd en galerie, in de traditie van de 19e-eeuwse Gentse salons. Het jongerencollectief van het museum, een groep jongeren tussen de 16 en 24 jaar, vroeg aan kunstenaars om zich te inspireren op een aantal collectiestukken. De opdracht was om werken die meesters als Ensor, Van Rysselberghe en Van Dyck maakten toen ze zelf nog groen achter de oren waren te vertalen naar een actuele vorm, zoals fotografie, collage of graffiti.

■ www.mskgent.be

↓ Het nieuwe Munch-museum werd ontworpen door het Spaanse architectenbureau Herreros. © Foto: Einar Aslaksen.

Nieuw museum Munch in Oslo

Na jaren van tegenslagen en vertragingen is het langverwachte nieuwe museum gewijd aan Edvard Munch (1863-1944) eindelijk geopend. Het museum, simpelweg **'MUNCH'**, kijkt uit op de Oslofjord en is met 13 verdiepingen en 283.000 vierkante meter één van de grootste musea gewijd aan één kunstenaar ter wereld. De stichting achter het museum bestaat al sinds 1963, toen voor het eerst een gebouw werd ingericht speciaal voor de Noorse kunstenaar. Het museum bezit zo'n 26.700 schilderijen, prenten, foto's en tekeningen die hij tussen 1873 en 1944 heeft gemaakt, waaronder veel van zijn belangrijkste werken, zoals *Madonna* en verschillende versies van *The Scream*. ■ www.munchmuseet.no

Installatie van objecten door Koenraad Dedobbeleer bij MANIERA Gallery, Brussel. © Foto: Jeroen Verrecht.

Op stap in de galeries

Nog tot 15 januari presenteert **de Brusselse designgalerie MANIERA** een solotentoonstelling van de Belgische kunstenaar Koenraad Dedobbeleer, die de galerieruimte helemaal omvormde tot een bar. Elke vrijdagavond worden de bezoekers niet enkel toeschouwers, maar ook gebruikers van de tentoongestelde objecten en meubelstukken, inclusief drankje en gezellige babbel. Voor deze tentoonstelling liet Dedobbeleer zich inspireren door de Oostenrijkse architect Hermann Czech en het interieur van de bar in diens Palais Schwarzenberg in Wenen; een legendarisch project uit de jaren '80. www.maniera.be

■ Deze eindejaarsperiode nodigt **Gallery FIFTY ONE** u uit in la Petite Boutique: een artistieke conceptstore die zelfs bij de koudste temperaturen het hart van menig kunstliefhebber zal verwarmen. Naast een brede selectie kunstboeken, speciale edities, posters, ansichtkaarten en andere artistieke items vind je er ook speciaal voor de gelegenheid ontworpen objecten, zoals de kunstzinnige horloges van LAPS Paris, de lederwaren van Larfeuille Paris, de kaarsen van Cires Contemporaines.

www.gallery51.com

Viel u in de prijzen?

Om de 50e verjaardag van COLLECT te vieren beslisten we in september om onze lezers in de bloemetjes te zetten. Wie voor 15 oktober iemand anders een cadeau-abonnement schonk maakte toen kans op enkele schitterende prijzen. Een onschuldige hand heeft drie gelukkige lezers geselecteerd. Zij worden persoonlijk op de hoogte gebracht.

EN DE WINNAARS ZIJN...

- **Wint een overnachting** in de Art Collector's Suite van Pulitzer Amsterdam: **H. Siegers** uit Hoofddorp (Nederland)
- **Wint zes flessen** Moët & Chandon Brut Impérial: **M. Nauwelaerts** uit Gent
- **Wint het Taschen-boek** Frida Kahlo. The Complete Paintings: **A. Koleva** uit Lendeled

Proficiat!

Georges Lemmen, *Zittend model*, 1905, olieverf op doek, 27 x 22 cm. Richtprijs: € 6.000-8.000.

Art Made in Belgium

Sinds eind november heeft **Millon** in Brussel als eerste internationale veilinghuis een departement 'Belgische Kunst'. Volgens het veilinghuis verschijnt Belgische kunst, met uitzondering van werken van Magritte, Delvaux en Ensor, te sporadisch op veiling in het buitenland. Met de medewerking van expert Belgische kunst van de 19e en 20e eeuw Olivier Bertrand, wil het Franse huis graag twee à drie thema-veilingen per jaar organiseren. "Met onze sterke digitale aanwezigheid wordt het eenvoudig om de Belgische kunst wereldwijd te vertegenwoordigen", zegt Bertrand. "De concurrentie is groot dus het wordt moeilijk om enkel meesterwerken te verzamelen, maar we zijn overtuigd van onze missie."

Kerstshoppen in het museum

Al eens aan een museumshop gedacht voor een origineel en kunstzinnig eindejaarsgeschenk? De winkels zijn bijna altijd vrij toegankelijk en hebben een aanbod dat elders niet te vinden is. Wij pikten er alvast hier en daar iets uit.

Tasje van eigen bodem

Het NoMoreTwist-atelier is zowel een plaats van onderzoek als een merk van geweven textielobjecten. Elke nieuwe creatie is gebaseerd op een reflectie over het garen zelf, de dikte, de textuur, de kleur en vooral de vele manieren om het op het weefgetouw te verweven. De collecties worden volledig in België ontworpen, geproduceerd en vervaardigd uit materialen van hoge kwaliteit. Prijs: € 35

CID Grand-Hornu
www.cid-grand-hornu.be

ARCS kaarshouder

Helemaal in het kader van de lopende expositie is de museumshop in het Design Museum ingekleed in het thema van Muller Van Severen. Deze ARCS kaarshouder Small mirror ontwierp het duo voor HAY en bestaat uit een aaneenschakeling van verticale bogen die de kaars omhullen en een elegant, geschulpte silhouet creëren. De Arcs is gemaakt van aluminium en staal en is verkrijgbaar in twee hoogtes en verschillende kleuren. Prijs: € 49

Design Museum Gent
www.designmuseumgent.be
Je kan de shop bezoeken zonder entreekaart.

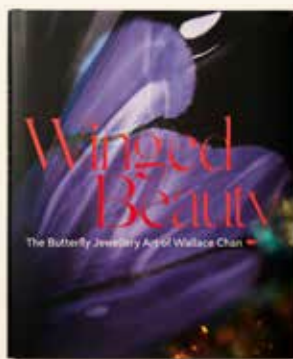
© Foto: Michel Burez.

Puzzel een kunstwerk

Meisje op rood tapijt, 1912 van Felice Casorati is één van de meest geliefde topwerken uit de collectie van het MSK. Deze puzzel (200 stuks) in een luxueuze verpakking is dan ook het ideale eindejaarsgeschenk voor kunstliefhebbers, jong én oud. Prijs: € 21,50

MSK Gent
www.mskgent.be

De shop is vrij toegankelijk tijdens de openingsuren van het museum.

© Winged Beauty 2021.

Vlinderjuwelen

Nog t.e.m. 9 januari 2022 presenteert DIVA een mini-tentoonstelling met zeven vlinderjuwelen van de Chinese juweelontwerper Wallace Chan. In de westerse kunst staan vlinders vaak bekend om hun schoonheid. In sieraden en juwelen waren de insecten vooral in de eerste decennia van de 20e eeuw in de mode. Wallace Chans vlinders omvatten de symboliek uit China en de westerse kunst. Het zijn grote, dynamische ornamenten die de drager een nieuwe kijk op het eeuwenoude symbool geven. In de museumshop is zijn nieuwe boek *Winged Beauty: The Butterfly Jewellery Art of Wallace Chan* te koop, een uitgave van ACC Art Books met co-auteurs Vanessa Cron, Melanie Grant en Juliet Weir de Rochefoucauld. Prijs: € 45

DIVA Antwerpen
www.divaantwerp.be
Je kan de mini-tentoonstelling gratis bezoeken alsook zonder ticket het boek kopen.

Hedendaagse Namji-poppen

Namji-poppen uit het noordwesten van Kameroen zijn niet alleen prachtig om naar te kijken, ze hebben ook een culturele betekenis. Antieke en authentieke Namji-poppen gaan voor hoge bedragen op veilingen en zijn zeer gewild bij verzamelaars. Ze worden beschouwd als de mooiste Afrikaanse poppen. Deze met de hand gemaakte, hedendaagse versies hebben elk hun eigen persoonlijkheid. Prijs: tussen € 99 en € 150

AfricaMuseum Tervuren
www.africashop.be

Boekjes van steenpapier

Deze notitieboekjes zijn allemaal van steenpapier gemaakt en uitgewerkt samen met grafisch ontwerper Jelle Jespers. Restjes steen uit de lokale industrie worden omgetoverd tot papier via een proces dat geen water of chemicaliën gebruikt en op zonne-energie draait. Prijs: € 23

MoMu Antwerpen
www.momu.be

De openingstijden zijn gelijk aan dat van het museum en je kan er zonder ticket ook binnen.

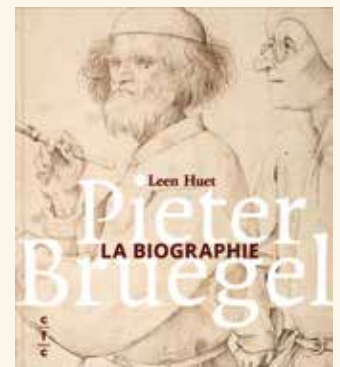
Een pakket surrealisme

Met dit Surrealisme Pakket heb je meteen 14 creatieve projecten om alleen of in een groep te doen. Het Magritte Doeboek biedt een blik in de wereld van Magritte, kleurpotloden en een fotoalbum over de meester. Prijs: € 18

Le Musée de la Photographie Mont-sur-Marchienne
www.museephoto.be
Je kan de shop bezoeken zonder ticket.

Bruegel de Oudere

Peter Bruegel (ca. 1525-1569) is een van de bekendste kunstenaars van de zestiende eeuw. Hoewel zijn schilderijen universeel herkenbaar zijn en door een groot publiek worden gewaardeerd, blijven zijn leven en carrière onbekend en is er weinig bekend over de man die hij was. Leen Huet heeft de eerste echte biografie van de schilder geschreven en laat de lezer kennismaken met zijn leefomgeving, de bruisende steden Antwerpen en Brussel, en meer in het algemeen met een Europa dat geteisterd werd door religieuze conflicten en iconoclasmie. Als tekenaar en graveur, en later als schilder, produceerde Bruegel in slechts enkele jaren een overvloedig oeuvre. Wij volgen hem stap voor stap, geleid door elk van zijn werken als waren het

aanwijzingen. Na hem hebben zijn zonen, die schilders werden, zijn naam en zijn werk bestendigd, voordat een lange periode van vergetelheid hem overschaduwde. Tot zijn herontdekking door een verzamelaar aan het einde van de 19e eeuw. Prijs: € 29

Leen Huet, *Pieter Bruegel. La biographie*, CFC Editions, Brussel, 2021, ISBN: 9782875720627

Kopstukken

Kira Krász

De jury van de Photo Brussels Festival Prize besloot, na lang overleg, de prijs toe te kennen aan drie kunstenaars: Kira Krász, Benjamin Deroche en Yutao Gao. Deze zullen hun fotografische projecten presenteren naast andere door Hangar geselecteerde artiesten tijdens de tentoonstelling *In the Shadow of Trees*. Krász is van de drie fotografen de jongste winnaar. Zij studeerde in 2019 af aan de Universiteit van Brighton in fotografie en ontving een prijs voor haar afstudeerproject. Haar werk is gericht op de wisselwerking tussen beelden en hun fysieke eigenschappen, ze verkent de mogelijkheden van fotografie door te experimenteren met druktechnieken, gelaagdheid, texturen en installatie.

© Media Group

Doreen Mende

Het Staatliche Kunstsammlungen Dresden kondigt aan dat Doreen Mende aangesteld is als nieuwe head of research. Voordien heeft Mende internationaal gewerkt als zelfstandig curator. Sinds september 2015 is ze actief als professor en onderzoeker bij het Master en doctoraatsprogramma aan de Universiteit van Genève. Doreen Mende: "Het is een groot genoegen om het onderzoek te leiden aan de Staatliche Kunstsammlungen Dresden. Ik ben van plan om de bestaande aanpak van herkomstonderzoek in de collecties verder uit de diepen door nieuwe methodes uit het curatoriale onderzoek toe te passen."

© Goldsmith's University London

Haseeb Ahmed

Na de oproep voor kandidaturen voor de internationale wedstrijd New Technological Art Award (NTAA) 2022, schreven 836 kandidaten uit 72 landen zich in. De internationale jury selecteerde uit al deze inzendingen 20 genomineerden, waaronder de Belgisch-Amerikaanse kunstenaar Haseeb Ahmed voor zijn werk *Stock Weather*. Hij volgde zijn opleidingen onder andere aan het Art Institute of Chicago en was kunstenaar in residentie aan de Jan van Eyck Academie in Maastricht. Zijn oeuvre bestaat uit site-specifieke installaties en films en hij schrijft voor verscheidene publicaties. De juryprijs en de publiekprijs bedragen beide 5.000 euro en zullen uitgereikt worden op 13 maart 2022.

© Gluon

Denis De Mot

De Prijs Gaston Bertrand werd in het leven geroepen naar aanleiding van een wens uit Bertrand zijn testament: dat zijn Stichting een prijs zou toekennen aan "een Belgische schilder van minstens 45 jaar die op eigen initiatief en met eigen zelfbedachte middelen kunst zou maken". Dit jaar ging deze prijs naar Denis De Mot, die na een lange carrière in de financiële sector begon te schilderen. Hij volgde zijn opleiding aan de academies van Bosvoorde en Sint-Gillis maar is hoofdzakelijk autodidact. Zijn oeuvre kan beschreven worden als abstract en tracht als het ware een beroep te doen op ons geheugen en de tijd te laten zien en voelen.

© Singulart

Lili Reynaud Dewar

Op 18 oktober werd de Prijs Michel Duchamps 2021 toegekend aan kunstenaar Lili Reynaud Dewar. Claude Bonn, voorzitter van de ADIAF (association pour la diffusion internationale de l'art français). "De winnares eert met haar originele en "Duchampiaanse" praktijk de Franse scène waar de ADIAF al meer dan twintig jaar voor staat." Dewar is een Franse installatie en performance-kunstenaar, woont en werkt in Grenoble en Genève. Ze staat bekend om het zich toe-eigenen van cultureel significante objecten en ideeën, in het bijzonder diegene die gerelateerd zijn aan thema's van identiteitspolitiek en vaak zijn haar projecten gedreven door antropologisch onderzoek.

© Luxsure

Fatinha Ramos

Op 12 oktober ontving Fatinha Ramos de titel 'Overall Professional Winner' van de World Illustration Awards 2021. De Belgisch-Portugese illustratrice werd bekroond voor haar werk *The Other US Epidemic*, een illustratie over zelfdoding die ze maakte voor het tijdschrift *Scientific American*. De World Illustration Awards worden uitgereikt door de Britse Association of Illustrati-

on (AOI), in samenwerking met de Amerikaanse Directory of Illustration. Ramos werkte de voorbije jaren onder andere voor het MoMa in New York, Google, The New York Times en TIME. Naast redactionele illustraties maakt ze affiches, kinderboeken, muurschilderingen en zelfs keramiek.

© Johan Jacobs

Frances Joossens

Dit jaar ging de Prijs Jan Van Rijswijk-centrum naar Frances Joossens, Evelien Hiele en Vicky Lema. Het Burgemeester Jan Van Rijswijk-centrum is reeds lang partner met WARP, een platform voor hedendaagse kunst in het Waasland, en zet zich in om opkomend artistiek talent te ondersteunen. Frances Joossens is een beeldende kunstenaar en in haar werk zoekt ze het spanningsveld tussen rationele lijnen van gebouwen en grillige vormen van de natuur op. Enerzijds maakt ze collages door delen van foto's in de olieverfwerken te integreren maar anderzijds creëert ze ook voor een groot deel werken in enkel balpen.

© Celeste Prize

Etel Adnan

De Libanese kunstenaar en auteur Etel Adnan is op 14 november overleden, ze werd 96 jaar oud. Gedurende haar leven was zij bekend voor haar romans zoals bijvoorbeeld *Zit Marie Rose*, die het onderwerp van ontvoering tijdens de Libanese burgeroorlog centraal stelt, en *De Arabische Apocalypse*. Toen ze al voorbij de 80 was werden in 2012 haar schilderijen opgemerkt op Documenta 13 in Kassel. Haar oeuvre bestond uit werken op klein formaat met geometrische vormen in levendige kleuren, die in de loop van de jaren erna regelmatig zouden opduiken op tentoonstellingen of kunstbeurzen.

© Getty Images

Ibrahima Ndome

De eerste editie van de Prix ellipse AKA gaat naar Ibrahima Ndome. In het kader van deze prijs verblijft hij in het Cité internationale des arts in Parijs waar hij een nieuwe multidisciplinaire installatie zal presenteren in samenwerking met het collectief Ndokette. Samen met Sifi Niang en Souleymane Bachir Diaw, vormt Ndome het collectief Atelier Ndokette. Hij heeft roots in zowel Dakar, Parijs als Conakry en heeft zich voornamelijk in mode en fotografie gespecialiseerd. De Prix Ellipse is een initiatief dat elk jaar de artistieke creatie van een Afrikaans of Aziatisch land ten zuiden van de Sahara aandacht schenkt. Deze eerste editie is bestemd voor jonge opkomende Afrikaanse kunstenaars uit Senegal, die niet door een galerie worden vertegenwoordigd.

© Ellips Art Price

Roger Nellens

Oud-casinodirecteur, kunstenaar en verzamelaar Roger Nellens is op 84-jarige leeftijd overleden. De familie Nellens was decennialang beeldbepalend in de stad Knokke, waar ze het Hotel de la Reserve en het Casino van Knokke lieten bouwen. Roger Nellens zelf was een belangrijke figuur voor de kunsten in Knokke en stond bekend als de man die Keith Haring naar Knokke-Heist haalde. Daarnaast gaf hij aan vele internationale artiesten de kans om in België te komen exposeren.

© R.V.

La Vie Matérielle

09-12 t/m 13-03

Centrale for
Contemporary Art
Brussel
www.centrale.brussels

De titel van deze tentoonstelling is ontleend aan het boek van Marguerite Duras, *La Vie Matérielle*. Welke band kan kunst creëren tussen ons lichaam en ons innerlijke leven? Op die vraag proberen twaalf vrouwelijke kunstenaars een antwoord te geven. Dit is géén tentoonstelling over feministische kunst, al getuigen sommige werken van het engagement van de kunstenaars wat dit thema betreft. Het gaat erom een thema dat centraal staat in de vrouwengeschiedenis uit uiteenlopende oogpunten te belichten: kunst verbinden met het leven, in al zijn complexiteit en rijkdom. Met werk van onder meer Léa Belousovitich, Alice Cattaneo, Gwendoline Robin en Arlette Vermeiren. (ah)

Detail van een werk van Arlette Vermeiren. © Foto: Vincen Beeckman.

Uitbundig verleden. De Bourgondiërs door Romantische ogen

t/m 27-02

Museum Hof van Busleyden
Mechelen
www.hofvanbusleyden.be

De 19e eeuw was dol op geschiedenis. Waar het neoclassicisme nog gefascineerd was door de Grieks-Romeinse oudheid, was de generatie van de romantici geboeid door het eigen verleden, de helden van de vaderlandse geschiedenis. Die romantisering van het verleden was des te sterker in de nieuwe naties die toen het licht zagen. Denken we maar aan België. Zo kwam het gouden tijdperk van de Bourgondische hertogen weer volop in de belangstelling te staan, inclusief de literatuur en de schilderkunst. In Europa had ieder zo zijn eigen kijk op de manier waarop hertogen als Filips de Goede en Karel V hun macht uitbreidden. Deze tentoonstelling, op touw gezet in samenwerking met het Monastère Royal de Brou (Bourg-en-Bresse), ontleedt de kijk die men in de 19e eeuw had op het nationale verleden, in vergelijking met de manier waarop we nu omgaan met onze geschiedenis. (ah)

Francisco Jover Casanova, *Margaretha van Oostenrijk en Louise van Savoie tekenen de vrede van Kamerijk, 1571*. Madrid, Museo del Prado – Universiteit Santiago de Compostella.

Kosmos. Design, van hier tot in de ruimte

t/m 27-02

CID
Hornu
www.cid-grand-hornu.be

Het CID nodigt ons uit voor een fascinerende reis. Sinds de dageraad der tijden is het universum een bron van eindeloze verwondering geweest. De mens probeert het te doorgronden door waarneming en wetenschappelijk onderzoek. Ook designers doen hun duit in het zakje. De tentoonstelling *Cosmos* toont werk van ontwerpers die op conceptuele, technische of poëtische wijze hebben getracht gestalte te geven aan de architectuur van het universum en de verborgen wetten van de fysica die het universum beheersen. Het tentoonstellingstraject omvat vier delen. Het eerste ('Micro-Macro') laat zien hoe onmetelijk groot het universum is. Het tweede gaat over het zonnestelsel, de planeten en enkele opvallende fenomenen, zoals zons- en maansverduisteringen en vallende sterren. De samenstelling van de planeten komt aan bod in het derde deel, met de vraag of we die wel moeten exploiteren. Het vierde deel kijkt voorbij de grenzen van onze eigen melkweg. Wat de bezoeker ongetwijfeld zal treffen, is de raadselachtige schoonheid van de beelden van het universum. (ah)

Roxane Lahidji, *Planeten*. © De kunstenaar.

Calder Now

t/m 29-05

Kunsthal Rotterdam
Rotterdam
www.kunsthal.nl

In deze tentoonstelling wordt, voor de eerste keer in Europa, de blijvende en onmiskenbare invloed van Alexander Calder (Verenigde Staten, 1898-1976) op de hedendaagse kunst, onder de loep genomen. *Calder Now* toont ruim twintig sculpturen van Alexander Calder, naast werken van tien toonaangevende hedendaagse kunstenaars: Olafur Eliasson, Žilvinas Kempinas, Simone Leigh, Ernesto Neto, Carsten Nicolai, Roman Signer, Aki Sasamoto, Monika Sosnowska, Sarah Sze en Rirkrit Tiravanija. Wonderlijke installaties die de zwaartekracht tarten, sculpturen die

leiden tot buitengewone optische ervaringen, en werken die een beroep doen op alle zintuigen, brengen nieuwe verbindingen binnen het iconische oeuvre van Calder aan het licht. Deze Kunsthalproductie neemt de bezoeker mee in een zinnenprikkende ervaring en biedt een nieuwe kijk op de ontwikkelingen binnen de hedendaagse kunst van de twintigste en eenentwintigste eeuw. (er)

Alexander Calder, *Birthday Cake*, 1956. © Foto: Tom Powel. Met toestemming van Calder Foundation, New York / Art Resource, New York. © 2021 Calder Foundation, New York / Artists Rights Society (ARS), New York. Pictoright, Amsterdam.

De Goede, de Stoute en de kanselier

t/m 17-04

Musée de l'Hôtel-Dieu
Hospices de Beaune
Beaune
www.hospices-de-beaune.com

Deze tentoonstelling, met tal van werken uit België, zet de Bourgondisch-Vlaamse kunst uit de 14e en 15e eeuw in de schijnwerper, met speciale aandacht voor drie grote figuren uit die tijd: Filips de Goede (1396-1467), Karel de Stoute (1433-1477) en kanselier Nicolas Rolin (1376-1462), die

het ziekenhuis Hospices de Beaune oprichtte. De expo vindt plaats in drie verschillende gebouwen: het Hôtel des Ducs de Bourgogne, de Porte Marie de Bourgogne en de Hospices de Beaune. We maken kennis met meer dan honderdvijftig middeleeuwse kunstwerken: schilderijen, sculpturen, edelsmeedwerk, wandtapijten, manuscripten en archiefdocumenten. Zo zien we hoe de elite in die tijd leefde en hoe virtuoos de kunstenaars en vaklui van het hertogdom Bourgondië waren. (ah)

Rogier van der Weyden, *Portret van Nicolas Rolin*, linker luik van het gesloten retabel, polyptiek van *Het Laatste Oordeel*, ca. 1443-1452, olieverf op hout. Hospices Civils de Beaune. © Foto: Francis Vauban.

Sculpturen uit het zuidwesten van Congo

04-12 t/m 10-04

Musée du quai Branly – Jacques Chirac
Parijs
www.quaibranly.fr

Bandundu, in het zuidwesten van Congo, is een voormalige provincie van de Democratische Republiek Congo. Het is een uitgestrekt gebied, waar tientallen volkeren wonen. Die hebben elk hun heel eigen, maar nog altijd te weinig bekende beeldhouwkunst voortgebracht. De curator van deze tentoonstelling is Julien Volper, de conservator van het AfricaMuseum in Tervuren. De expo biedt een boeiend overzicht van de traditionele kunst in dit gebied. Bekend zijn natuurlijk de maskers gebruikt bij de inwijdingsrite genaamd *mukanda* (bedoeld voor jongens), maar deze tentoonstelling wil net de aandacht vestigen op een minder bekende productie, die van de houten beelden, en er de nodige tekst en uitleg bij geven. Ze brengt meer dan 160 werken, gecreëerd door de Yaka, Pende, Tshokwe en Suku, en door de Yanzi, Buma, Lyembe, Sakata en Mbala. Ze worden niet alleen belicht uit het oogpunt van hun typologische, iconografische en stilistische kenmerken, ook hun gebruik en functie komen aan bod. (ah)

Pindi-beeldje, Mbala, hout, pigmenten. Verkoper M. Verhaege (jezuïetenmissionaris), opgenomen in de collecties in 1949. Tervuren, AfricaMuseum. © Foto: J.-M. Vandyck.

Ubuntu, een heldere droom

t/m 20-02

Palais de Tokyo
Parijs
www.palaisdetokyo.com

Ubuntu is een filosofie waar ons verstand en onze verbeelding nog geen vat op krijgt. Het is lastig om dit uit de Zuid-Afrikaanse Bantoetalen stammende woord te vertalen in westerse talen. Het behelst begrippen als menselijkheid, gemeenschapszin en gastvrijheid. Je zou het als volgt kunnen samenvatten: "Ik ben omdat wij zijn". Deze 'wederzijdse menselijkheid', de kern van *Ubuntu*, is een van de belangrijkste geschenken van de Afrikaanse filosofie aan de mensheid. Het is ook een van de weinige filosofisch-spirituele kenmerken van Afrikaanse samenlevingen die zes eeuwen van slavernij, kolonialisme en imperialisme hebben overleefd. Het Palais de Tokyo laat ons kennismaken met die boeiende *Ubuntu*-filosofie, aan de hand van werken van een twintigtal kunstenaars van wie het oeuvre is geïnspireerd op deze filosofie. (ah)

Lungiswa Gqunta, *Rolling Mountains Dream*, 2020, beeld uit de gelijknamige film. © De kunstenaar. Met toestemming van Galerie Whatiftheworld, Le Cap.

Fabergé in London: Romance to Revolution

t/m 08-05

Victoria & Albert Museum
Londen
www.vam.ac.uk

De met juwelen bezette eieren die de Russische goudsmid Carl Fabergé met Pasen aan de tsarina placht te geven, zijn wereldberoemd. Drie ervan zijn nu te bewonderen op een tentoonstelling in Londen, die evenwel toegespitst is op het Londense filiaal van het Russische juweliersbedrijf, en het succes dat zijn productie oogstte bij de rijke Engelse clientèle in die tijd. Behalve die eieren en diverse regalia (waaronder portetten van de familie Romanov) presenteert de expo ook verbluffende mooie objecten die laten zien dat de reputatie van Carl Fabergé vooral te danken was aan het buitengewone talent van zijn edelsmeden. De objecten die ze creëerden van uitgelezen materialen getuigen van indrukwekkend technisch vakmanschap. Die virtuositeit wisten ze bovendien te paren aan lef en verbeelding. (ah)

Fabergé, sigarettenkoker, 1908, goud, geguillocheerd email, diamanten. The Royal Collection Trust. © Her Majesty Queen Elizabeth II, 2021.

Astrolabium, Indië, 18e eeuw, messing. 24 x 20 x 4 cm. Figeac, Musée Champollion – Les Écritures du Monde. © Meravilles Photos.

De islamitische kunst, toen en nu

t/m 27-03

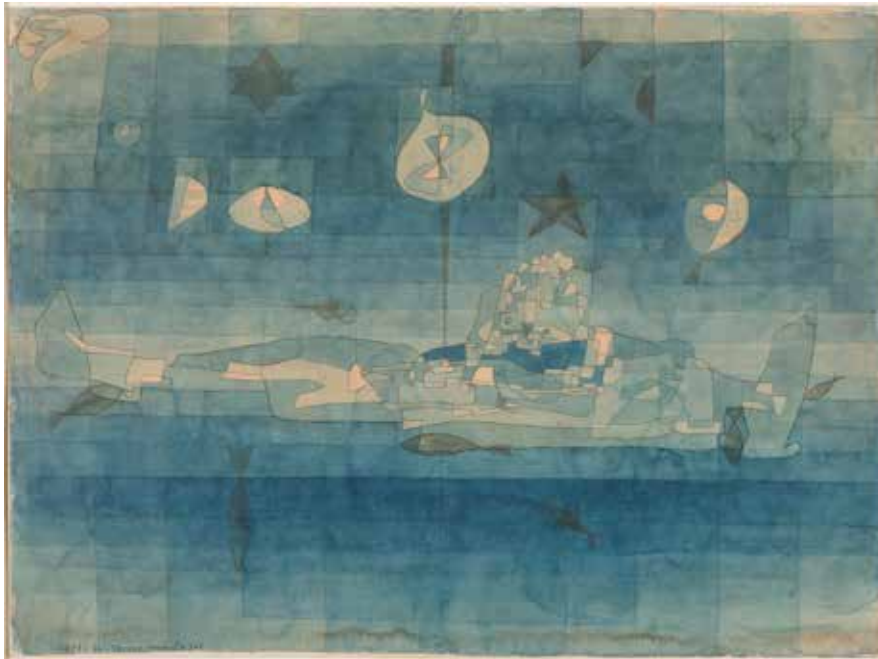
18 steden,
18 musea in Frankrijk
www.artsdelislam.fr

Achttien tentoonstellingen in achttien Franse musea bieden een nieuwe kijk op de islamitische kunst en cultuur. De meeste werken komen uit het Louvre, maar er zijn ook werken bij uit regionale collecties. Deze expo wil ons laten zien hoe verrassend divers de islamitische kunst en cultuur zijn, verspreid over een groot deel van de wereld. De islamitische beschaving is geworteld in zowel de Arabische landen als in Turkije, India, Iran, Noord-Afrika, zelfs tot in het Verre Oosten. De werken getuigen van de vele uitwisselingen tussen uiteenlopende culturen. Ook de overduidelijke invloed op het Franse erfgoed komt aan bod. Als kers op de taart krijgen de oude kunstwerken het gezelschap van werken van hedendaagse kunstenaars. (ah)

Paul Klee, tussen twee werelden

t/m 27-02

LaM
Villeneuve-d'Ascq
www.musee-lam.fr

Het LaM bezit drie werken van Paul Klee, een van de weinige belangrijke kunstenaars in de moderne collectie aan wie nog nooit een solotentoonstelling was gewijd. Daar past het museum nu dus een mouw aan. Het thema van deze expo is nogal ongewoon: de belangstelling van de Duitse schilder voor de 'wortels van de kunst'. Zoals de verschillende hoofdstukken van de expo laten zien, putte Klee inspiratie uit kindertekeningen, prehistorische kunst, niet-westerse kunst en outsiderkunst. Een en ander stelde hem in staat zijn kunst te vernieuwen. Paul Klee was dan wel een schilder, maar hij hield altijd het midden tussen schilderkunst en muziek, figuratie en abstractie, Oost en West, praktijk en theorie, gisteren en vandaag. (ah)

Paul Klee, *Verzonken eiland*, 1923. LaM, Musée d'Art Moderne, d'Art Contemporain et d'Art Brut de Lille Métropole. © Foto: Philip Bernard.

Giovanni Benedetto Castiglione, bijgenaamd Il Grechetto, *Tafereel uit 'De gouden ezel' van Apuleius*, ca. 1660, penseeltekening met olieverf, 40 x 57,4 cm. Hamburger Kunsthalle, Kupferstichkabinett. © Foto: Christophe Irrgang.

Tekeningen en prenten Giovanni Benedetto Castiglione

10-12 t/m 06-03

Hoewel hij door de grote namen in de schaduw werd gezet, was Giovanni Benedetto Castiglione niettemin zowat de perfecte barokkunstenaar. Kenmerkend voor zijn oeuvre zijn de bijzonder levendige taferelen. Hij was onder meer een magistrale dierschilder. Zijn originaliteit kwam evenwel nog het best tot uiting in zijn tekeningen, waarvoor hij een bijzondere techniek ontwikkelde: hij vermengde zijn pigmenten met lijnolie. Hij hanteerde het penseel met een verbluffende virtuositeit, destijds aangeduid met termen als *grazioso* en *facile*, van uiterst dunne lijnen tot krachtige, expressieve strepen. Zijn tekeningen zagen er dan ook uit als heuse miniaturen, en niet slechts als 'voorbereidende tekeningen'. Behalve schilder was Castiglione ook een populaire graveur, gespecialiseerd in het genre van de *capriccio*, een raadselachtig of excentriek onderwerp. De expo brengt tachtig werken op papier, die een mooi overzicht van zijn zeer gevarieerde oeuvre bieden. (ah)

Juweelontwerpen

t/m 14-02

L'Ecole des Arts
Joailliers
Parijs
www.lecoleavancleefarpels.com

Sinds de Renaissance is een tekening op papier de allereerste stap bij het ontwerpen van een juweel. Het maakt een idee zichtbaar en dient als model voor de vaardige handen die het zullen creëren. Hoe onmisbaar

ze uit technisch oogpunt echter ook zijn, juweelontwerpen krijgen doorgaans weinig aandacht, hoewel ze ongemeen grafisch-fineerd kunnen ogen. Deze tentoonstelling werpt licht op een nog te weinig bekend aspect van de juwelierskunst, met een selectie ontwerpen daterend van 1760 tot de Eerste Wereldoorlog. Het is een eclectisch ensemble, waarbij oude modellen het gezelschap krijgen van avant-gardistische modellen. Stap voor stap ontdekt de bezoeker hoe een juweelontwerp tot stand komt, wie zich daarmee bezighoudt en wat diens status is. (ah)

Léon Hatot, *Ontwerp van een pauwenbroche*, ca. 1920. Fonds Van Cleef & Arpels sur la Culture Joaillière. © Foto: Benjamin Chelly.

Kunsthaus
Zürich
www.kunsthaus.ch

MENA in Brussel

Nieuwe beurs voor Midden-Oosterse en Noord-Afrikaanse kunst

Na tien jaar lang aan het hoofd van Beirut Art Fair in Libanon lanceert Laure d'Hauteville een nieuwe beurs, met Joanna Chevalier als artistiek directeur: Menart Fair. De naam verwijst expliciet naar het doel: kunstenaars uit het Midden-Oosten en Noord-Afrika (Middle East & North Africa, oftewel MENA) vertegenwoordigen. De eerste editie vond plaats in Parijs in mei, de tweede zal in januari doorgaan in Cornette de Saint Cyr in Brussel. Kan de eerste beurs met dit specifieke thema doorbreken in Brussel?

Waar kwam het idee vandaan om de Beirut Art Fair naar Parijs te halen, en meteen daarna naar Brussel?

Laure d'Hauteville: "Vanwege de huidige situatie in Libanon kan de Beirut Art Fair helaas voorlopig niet doorgaan. Om het werk verder te zetten dat ik al vele jaren doe om de MENA-kunstscènes te ondersteunen, wou ik beginnen met een kleine beurs, gewijd aan de kunst van die regio's. Ik wist dat Arnaud Cornette de Saint Cyr een grote passie voor het Midden-Oosten had, en zijn dochter, Appoline, was enkele jaren geleden stagiaire op de Beirut Art Fair. Ik wist ook dat Arnaud in Parijs verschillende veilingen van kunst uit de Maghreb had georganiseerd en dat hij veel verzamelaars kent die eveneens gepassioneerd zijn door het Midden-Oosten. We besloten af te spre-

ken en hij was meteen weg van het idee. Zo ontstond Menart Fair Paris, en een partnerschap. Samen willen we evenementen rond MENA-kunst op poten zetten. In Europa was nog nooit eerder een MENA-beurs georganiseerd. Er bestonden wel al enkele zogenaamde 'niche-beurzen', gewijd aan Afrika of Azië, en die hebben succes, maar het Midden-Oosten ontbrak nog binnen het beurslandschap. Dankzij de 30 jaar die ik in de Levant en meer bepaald in Libanon heb doorgebracht, heb ik mij met heel mijn hart in de MENA-kunst kunnen storten. Het is deze liefde, de dynamiek van deze streken en de kwaliteit van de kunstenaars die ik wil promoten en in de verf zetten. Veel Europese galleries krijgen steeds meer belangstelling voor onze kunstenaars. Het geeft enorm veel voldoening om hen op de Europese markt te zien."

Portret van Joanna Chevalier (links) en Laure d'Hauteville (rechts). © Menart Fair.

"België is een land van veeleisende verzamelaars, enthousiaste amateurs en verfijnde koopjesjagers, en dus ook een droomland voor Menart Fair Brussels."

LAURE D'HAUTEVILLE

Hoe is de eerste Menart Fair in Parijs verlopen?

"De eerste editie van Menart Fair Paris in mei 2021 heeft al mijn verwachtingen overtroffen. Ik merkte dat het Europese publiek en de Europese instellingen zich echt bewust zijn van de MENA-kunst en de rijkdom van creativiteit in deze regio's. In Europa doet het Midden-Oosten nog steeds een dromen, en verzamelaars

zijn altijd op zoek naar nieuwe kunstenaars om te volgen. Voor de nieuwe beurs was het belangrijk dit artistiek bijzonder actieve broeinest in al zijn verscheidenheid te presenteren. Deze kunstenaars hebben het tweede deel van de 20e eeuw en het begin van de 21e met moed en verbeeldingskracht verbeeldt. De spanningen van een vaak chaotische wereld hebben ze omgevormd tot een krachtige hymne

Wat betekent het voor de galeries om deel te nemen aan de allereerste MENA-beurs in Brussel?

aan schoonheid, vrijheid en menselijkheid. In Parijs namen 23 galeries uit 12 landen deel aan de beurs, met een aanbod dat sterk verschilt van alles wat in Europa te vinden is. De kunstenaars zijn getuigen van hun tijd en vertolken hun belevenissen met poëzie en vastberadenheid."

Zijn er veel verzamelaars van kunst uit het Midden-Oosten en Noord-Afrika in Brussel?

"De Belgische diaspora en MENA-kunstverzamelaars hebben ons overtuigd om ons concept en onze netwerken naar Brussel te brengen. Er is ook de Fondation Boghossian-Stichting, een fantastische plek die uitzonderlijk werk verricht. Sommige Belgische galeries hebben al enkele kunstenaars uit de Maghreb en het Midden-Oosten in hun programma. Dit is een kans voor hen om zich op die kunstenaars te concentreren en hun klantenkring verder te uit te diepen."

Welke galeries mogen we verwachten op de eerste editie in Brussel?

"Voor deze Brusselse editie zullen we een twaalfstal galeries verwelkomen, afkomstig uit 8 landen, en met een aanbod van een vijftigtal kunstenaars. De selectie is strakker en eigentijdser dan in Parijs, omdat de ruimte bij Cornette de Saint Cyr in Brussel beperkt is. Onder meer Saleh Barakat Art Gallery (Libanon), Galerie Tanit (Libanon), Etemad (Iran), Galerie Nathalie Obadia (België, Frankrijk), In Situ - Fabienne Leclerc (Frankrijk), Beirut Contemporary (Portugal), Samer Kozah Art Gallery (Syrië) en Galerie 38 (Marokko) doen mee."

We vroegen het aan Nathalie Obadia, Antoine Laurent van In Situ - Fabienne Leclerc en Joachim Liebscher van Beirut Contemporary.

Waarom neemt u deel aan de MENA-beurs in Brussel?

Nathalie Obadia : "Het initiatief van de organisatoren van Menart Fair om ondanks de moeilijke situatie in Libanon toch een beurs te laten doorgaan vind ik geweldig. Zo krijgen de kunstenaars uit de MENA-regio toch de zichtbaarheid die ze verdienen."

Antoine Laurent : "Wij hebben verschillende keren deelgenomen aan de Beirut Art Fair, georganiseerd door hetzelfde duo (Joanna Chevalier Abou Sleiman en Laure d'Hauteville) en we stellen hun professionalisme en hun grote kennis van de lokale scene en het institutionele weefsel zeer op prijs. Ook voor de Brusselse editie hebben we het volste vertrouwen in hen. Ze zullen de Belgische verzamelaars en instellingen ongetwijfeld een zeer gespecialiseerd programma aanbieden dat daar zelden te zien is."

Joachim Liebscher : "De Menart Fair is een leuk alternatief voor andere kunstbeurzen, met een aantal interessante troeven. Er is de intimiteit en exclusiviteit van een prestigieuze ruimte die een eigen geschiedenis en belang voor de kunstmarkt heeft. Het is altijd fijn om kunst te kunnen bekijken in een besloten, bijna privé-setting. Er ontstaan persoonlijke ontmoetingen met kunstwerken, zonder dat

"Door zich op het Midden-Oosten te concentreren, zal de beurs bezoekers aantrekken met een specifieke belangstelling voor de kunst uit de regio."

ANTOINE LAURENT

je overweldigd wordt door de dynamiek van een grote kunstbeurs. Door zich op het Midden-Oosten te concentreren, zal de beurs bovendien bezoekers aantrekken met een specifieke belangstelling voor de kunst uit de regio: exact onze doelgroep.

Waarom is de Menart Fair relevant voor de Brusselse kunstmarkt? Wat is het verschil met de Parijse markt?

Nathalie Obadia : "Brussel, en België in het algemeen, is een echte verzamelaarsregio. Er is een grote nieuwsgierigheid naar alles wat er zich in de kunsten over de hele wereld afspeelt."

Antoine Laurent : "Misschien zijn Parijse verzamelaars met dank aan de historische banden tussen Frankrijk en Libanon meer vertrouwd met MENA-kunst. Maar de Belgische verzamelaars, curatoren en instellingen zullen onge-

twijfeld zeer blij zijn met deze kans om hun kennis van de scene te verdiepen tijdens de beurs. We zijn verheugd over onze stand, die we volledig wijden aan de Libanese schilder Daniele Genadry. Deze kunstenaar wordt die tegelijkertijd bij Fondation Boghossian - Villa Empain geëerd met een grote tentoonstelling van werken op doek."

Joachim Liebscher :

"Brussel is de administratieve hoofdstad van de EU, een van de belangrijkste financiële centra van Europa, thuisaven van talrijke internationale organisaties en een stad met een rijk artistiek erfgoed. Het is het ideale kader voor een kunstbeurs van internationaal belang. Het Midden-Oosten is in Brussel altijd relevant geweest door de belangrijke internationale betrekkingen met Europa."

Menart Fair

21 t/m 23-01

Cornette de Saint Cyr
Brussel

www.menart-fair.com

Jong talent George Lloyd-Jones

Galerie Dessers
Hasselt
www.galeriedessers.be

12-12 t/m 16-01

Huiselijke situaties, planten, bloemen, bomen, familie, vrienden, zonlicht, schaduwen, vensters. Wat hij schildert, zoekt de Britse kunstenaar George Lloyd-Jones (°1992, Brighton) niet ver. Het gaat er ook om hoe hij schildert: zowel zwaar als gevoelig, en vaak in gedurfde kleuren. "Het doel van mijn schilderpraktijk is de kijker eenzelfde bron van energie verschaffen die ik voel bij mijn onderwerpen", schrijft hij. Energie vinden in je omgeving: door zijn auto-immuunziekte ondervond hij het belang daarvan lang voor de lockdown. Amper twee jaar afgestudeerd, won hij in 2016 de John Moores Painting Prize, die vroeger ook door David Hockney en Peter Doig gewonnen werd. Zijn atelier The Boon is een camper waarmee

hij vlak na zijn studies door Engeland begon te reizen, en die heeft hij nog steeds. Momenteel werkt hij in een atelier in Cornwall. Nieuwe schilderijen reizen af naar de in 2019 vernieuwde Galerie Dessers in Hasselt, voor zijn tweede solo daar. Onder de overkoepelende titel *NOMAD* ziet u ook een solo van Franca Ravet en Martine Thoelen. (cv)

George Lloyd-Jones, *Plants and Sleep*, 2020, olieverf op doek, 130 x 47 cm. Met toestemming van de kunstenaar en Galerie Dessers, Hasselt. **Prijs: € 3.250.**

Debuuttentoonstelling Jana Coorevits

Fred&Ferry gallery
Antwerpen
www.fredferry.com

05-12 t/m 22-01

Deze soloshow van Jana Coorevits (°1990, Antwerpen) is haar eerste expositie, maar niet haar eerste proefstuk. Ze trok al aandacht met films als *Grind* (2015) en met haar foto's in de onlangs verschenen dichtbundel *Aarduitwrijvingen* van Charlotte Van den Broeck, hun meest recente samenwerking. Voor dat project stond

ze te fotograferen en te filmen in het barre woestijnlandschap van Death Valley, een gekwetst landschap waarin ze associaties met een gekwetst lichaam zag. Ze blijft grenservingen opzoeken tussen de innerlijke en de fysieke wereld. De titel van haar solotentoonstelling bij Fred&Ferry zijn deze drie dichtregels, maar dan onder elkaar: *all day I've built a lifetime / and now the sun sinks / to undo it*. Coorevits vond de titel in een gedicht van de Amerikaanse Anne Sexton. Het uitnodigingsbeeld is niet meer dan zonlicht op een trap. Wat desoriënterend, omdat je niet direct weet wat je ziet. Maar heel tactiel, en voelbaar veelduidelijk. (cv)

© Jana Coorevits, 2021. **Prijsindicatie: fotowerken tussen € 800 en € 5.000.**

Thomas Müller: koppige tekenkunst

11-12 t/m 16-01

Kristof De Clercq gallery
Gent
www.kristofdeclercq.com

De Duitse kunstenaar Thomas Müller (°1959) exposeert voor de derde keer solo bij Kristof De Clercq in Gent. Sinds de jaren negentig zweert hij bij tekenkunst. Zijn energetische werken op papier rukken al lang op in exposities en belangrijke collecties. Een fan is de befaamde kunstenaar Sean Scully, die in 2018 in zijn studio in New York een solo van Müller presenteerde. Zich uitsluitend op de tekenkunst storten, het heeft iets obstinaats. Daar komt nog bij dat de kunstenaar zich beperkt tot drie papierformaten. Op die speelvelden jaagt hij het energetisch vermogen van de tekenkunst de hoogte in. Hij doet dat met potlood, balpen, inkt, verf. Woelig of meer gestructureerd, intuïtief of meer analytisch, er zijn gedurig polariteiten actief. Zijn A4-tekeningen toont hij in clusters zodat interacties tot stand komen. Ook met de kijker en de grote formaten, altijd 160 x 115 cm of 196 x 140 cm. Zo zijn er twee abstracte golfachtige vormen, en dat in potlood op het grootste formaat. Bijzonder, toch? (cv)

Thomas Müller, *Untitled*, 2020, potlood op Fabriano-papier, 196 x 140 cm. Met toestemming van de kunstenaar en Kristof De Clercq gallery. **Prijsindicatie: tussen € 2.200 en € 21.000.**

David Claerbout, een Belgische première

t/m 23-12

Micheline Swajcer
Antwerpen
www.gms.be

De internationale kunstwereld heeft al lang in de smiezen dat de Belg David Claerbout (*1969) als geen ander alternatieven voor ons begrip van tijd weet te materialiseren. In zijn nieuwe solo *Aircraft (F.A.L.)* bij Micheline Swajcer staat het gelijknamige werk centraal, dat dit jaar in wereldpremière ging in het Nederlandse Museum De Pont. Weerom een magnetiserende mix van film en computergegenereerde beelden. In een hangar staat een vliegtuig op steigers: fonkelnieuw, de 'final assembly line', maar een ouderwets model. Het lijkt in volle vlucht, barrières doorbrekend tussen kunstmatig en echt, illusie en realiteit. Claerbout dacht aan filosoof Bruno Latour, aan diens beeld van een passagiersvliegtuig waarvan de piloot onderweg meldt dat de plaats van bestemming is verdwenen, en alle andere landingsmogelijkheden. Het bewaren van de tijd, ook dat wordt aangesneden. Wat later, van 20-01 t/m 05-03, ontdekt u in de galerie nieuwe werken van Ann Veronica Janssens. (cv)

David Claerbout, *Aircraft (F.A.L.)*, 2015-2021, enkelkanaals videoprojectie, zwart-wit, stereo audio. Met toestemming van de kunstenaar en Micheline Swajcer.

Peter De Koninck, *Wrapped box / the secret*, 2021, olieverf op doek, 95 x 70 cm. Met toestemming van de kunstenaar en CAPS. **Prijsindicatie: schilderijen tussen € 1.500 en € 6.000, grafiek tussen € 1.250 en € 10.000.**

Intrigerende verhalen van Felix De Clercq

t/m 09-01

Gallery Sofie
Van de Velde
Antwerpen
www.sofievandevelde.be

De opkomende kunstenaar Felix De Clercq (*1997, woont in Antwerpen) komt in zijn tweede solo bij Sofie Van de Velde voor de dag met twee nieuwe reeksen. Wat we al kunnen verklappen: een reeks schilderijen, aangevuld met sculpturen en objecten, reflecteert

over de geschiedenis van de vondst in de Waalse gemeente Bernissart. Mijnwerkers ontdekten er in 1878 de grootste dinovindplaats ter wereld. De beroemde iguanodons in het Museum voor Natuurwetenschappen in Brussel komen uit Bernissart. Ze staan op twee poten, want men wist nog niet dat het viervoeters waren. Bovendien tekende museumdirecteur Édouard Dupont de vindplaats bewust foutief om zijn hypothese erover te staven – een geologische tekening die blijft circuleren. Museumdirecteuren die de geschiedenis bepalen, ook dat kaart de kunstenaar aan. Nogal duistere schilderijen tonen onder meer mijnwerkers die een schedel bovenhalen en liggende iguanodons onder een oranje lucht, alsof de wereld in brand staat. Een oud en tegelijk actueel verhaal. (cv)

Felix De Clercq, werk uit de Bernissart-reeks, 2021, olieverf op doek. Met toestemming van Gallery Sofie Van de Velde. © Foto: Joost Joossen. **Prijsindicatie: tussen € 2.500 en € 5.000.**

Peter De Koninck blijft verrassen

15-01 t/m 20-02

CAPS@Oostende
Oostende
www.c-aps.be

The Velvet Touch, de eerste tentoonstelling van Peter De Koninck in CAPS@Oostende, belooft te verbazen. Kijk maar naar het schilderij *Wrapped box / the secret*. De Belgische kunstenaar (*1963) wordt prompt geassocieerd met meesterlijke etsen. Monumentale, en vaak duistere interieurs. Hij is een pionier die grafiek op de kaart hielp zetten als een hoofdmedium in de kunst. Zijn schilderijen zijn kleiner van formaat, maar er verschijnen evengoed gebouwen en al dan niet donkere geschiedenissen. De laatste jaren schildert hij ook de natuur, zonder gebouwen. Landschappen en architectuur blijven belangrijk, maar zijn solo van nieuwe schilderijen, etsen en tekeningen toont ook nieuwe ontwikkelingen. Voor het zover is, ziet u in de galerie van 04-12 t/m 09-01 een afsluiter van het Raveeljaar met een vijftal tekeningen en gouaches van Raveel en daaromheen werk op papier van zes kunstenaars, onder wie Yves Beaumont, Nel Bonte en Peggy Wauters. (cv)

Jeanine Cohen

t/m 19-12

Lee-Bauwens Gallery
Vorst
www.artloft.eu

De werken te zien op deze tentoonstelling houden het midden tussen schilderen en sculptuur. Ze stammen uit verschillende periodes van de carrière van de Belgische kunstenares Jeanine Cohen. Door de jaren heen zie je één constante in haar werk: het blijft altijd resoluut modern. Ze is bovendien nog altijd even leergierig. Ze volgde een opleiding

zeefdruktechniek en industrieel design aan de ENSAV La Cambre. Onvermoeibaar blijft ze experimenteren met de fascinerende mogelijkheden van het licht, de weerkaatsing, de ruimte en kleuren. Haar beeldtaal is sober, maar onuitputtelijk." Laura Neve: "Ze is dol op kleuren. Die vormen het hart van de zowel picturale als ruimtelijke beleving, waar haar reliëfs je onmiddellijk in meezuigen. Elke tint die de kunstenares gebruikt, is de vrucht van grondig nadenken. De tinten worden geboren uit verschillende pigmentlagen die ze achtereenvolgens op elkaar aanbrengt. De unieke kleuren van haar palet zijn kunstwerken op zich. Ze zijn een afspiegeling van de kleurendiversiteit in de wereld om ons heen. Het is immers in de natuur dat de kunstenares inspiratie zoekt voor haar kleuren, met name op haar reizen. (gg)

Jeanine Cohen, *Plenty and Empty N°XXXIV*, 2015, acryl en fluorescerende verf op hout, 140 x 118 x 9 cm. © De kunstenaar. **Prijsindicatie: tussen € 1.000 en € 10.000.**

Thorsten Brinkmann, *Lifti*, 2021, ed. 6 + 2 E.A., brons, 35 x 30 x 12 cm. © De kunstenaar. Met toestemming van Hopstreet Gallery. **Prijsindicatie: tussen € 1.900 en € 25.500.**

Wilson's Corner (Open Range)

t/m 18-12

Clearing
Vorst
www.clearing.com

De schilderijen van de Amerikaanse kunstenaar Aaron Garber-Maikovska (°1978) zijn een mix van lyriek en verbluffend mooie kleurencombinaties op doeken van groot formaat, waar je je als kijker graag in onderdompelt. De titel van deze expo verwijst naar een willekeurige plek aan een veldweg. In een landbouwstreek kruisen twee wegen elkaar. Op een heuveltop vlakbij trof de kunstenaar schelpen aan. Het tastbare bewijs dat de plek waar hij zich bevond vijftig miljoen jaar geleden onder het zeewater lag. Die schelpen lagen daar gewoon aan het aardoppervlak. Maar een schelp is een wereld op zich: glad aan de binnenkant en korrelig aan de buitenkant. En een schelp is ook een woning, waarin zich leven ontwikkelt. De Amerikaanse kunstenaar heeft dat thema nu uitgewerkt in prachtige schilderijen. Een aanrader! (gg)

Aaron Garber-Maikovska, *Wilson's Corner (Open Range)*, 2021. © De kunstenaar. Met toestemming van Clearing, New York-Brussel. © Foto: Marten Elder. **Prijsindicatie: vanaf € 73.000.**

Cast in Eternity

t/m 18-12

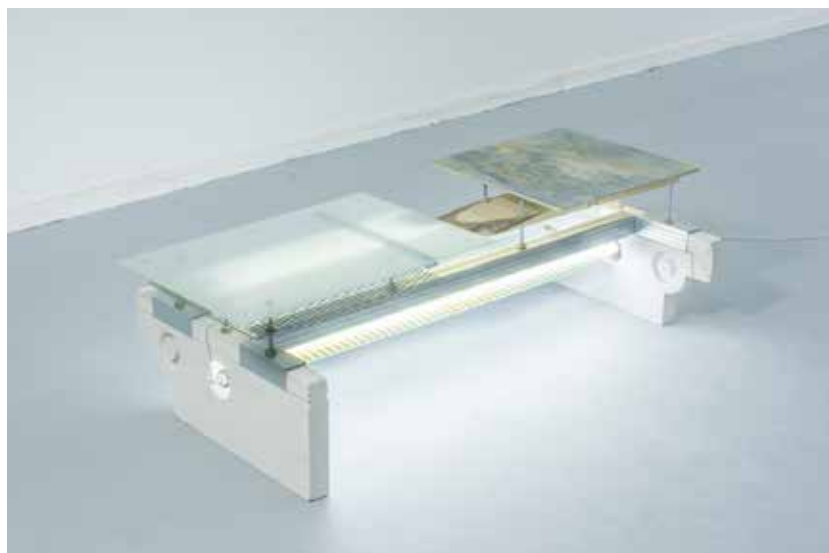
Hopstreet Gallery
Brussel
www.hopstreet.be

Deze tentoonstelling, georganiseerd in nauwe samenwerking met Yolande De Bontridder, brengt een selectie bronzen werken te danken aan acht kunstenaars: Sara Bjarland, Thorsten Brinkmann, Michel François, atelier lachaert dhanis, Nicolás Lamas, Lucie Lanzini, Mostafa Saifi Rahmouni en Tinus Vermeersch. Allen koesteren ze dezelfde fascinatie voor brons, een heel bijzonder materiaal dat kunstenaars al lang boeit. Ze kijken vol bewondering en nederigheid naar de bronzen stukken vervaardigd zo'n 28 eeuwen vóór onze jaartelling. Brons heeft dan ook unieke kwaliteiten: de pracht van zijn textuur en patina, de kleur die kan variëren van bijna wit tot geelrood, zijn verrassende zachtheid én hardheid. Brons is bovendien bestand tegen zonlicht, water en vorst. De raadselachtige legering van koper en tin kan ook nu nog rekenen op grote belangstelling. Zowel ervaren als jonge kunstenaars zijn geboeid door het ambachtelijke van brons en de schoonheid die het verleent aan zelfs het banaalste object. (gg)

Arnaud Eubelen

t/m 18-12

Les Brasseurs Art Contemporain
Luik
www.lesbrasseurs.org

Arnaud Eubelen (°1991), industrieel designer van opleiding, creëert werken op het snijvlak van design en beeldhouwkunst. Deze expo in Luik biedt hem de gelegenheid een interactie aan te gaan met de heel bijzondere ruimten van Les Brasseurs. De geluidseffecten te horen tijdens de vernissage weerklinken gedurende de hele tentoonstelling, in een dialoog met de diverse installaties. Pauline Salinas Segura: "Door onze aandacht te vestigen op de wezenlijke onderdelen van de openbare ruimte, door verder te kijken dan het banale van het alledaagse en door een lichte wijziging van de realiteit, maakt Arnaud Eubelen de structuur van de verborgen systemen van onze sociale gebruiken zichtbaar. Door de sculpturale handeling van het uit elkaar halen en opnieuw assembleren van afgedankte materialen, brokstukken, afval en schroot, laat hij de chaotische energie, de entropie, de veranderingen in onze steden zien. Die objecten kunnen weliswaar nog altijd gebruikt worden, maar ze zijn bovenal vluchtig, hun bestaan is louter te danken aan enkele moeren, tot ze uiteindelijk weer uit elkaar worden gehaald." (gg)

Arnaud Eubelen, *This is your house*, 2019, gemengde techniek. © De kunstenaar.
Prijs op aanvraag.

Jean-Marc De Pelsemaeker, *Perzonium of the Christ tribute to Grunenwald 2*. © De kunstenaar. **Prijsindicatie: tussen € 300 en € 4.000.**

Laurent Impeduglia

t/m 09-01

Galerie Triangle Bleu
Stavelot
www.trianglebleu.be

Drie jaar: zo lang hebben we moeten wachten tot er in Galerie Triangle Bleu nog eens werk van Luikenaar Laurent Impeduglia (°1974) te zien was. Zijn werken herken je uit duizenden. Ze bestaan uit levendige taferelen in al even levendige kleuren. De kunstenaar trekt de kaart

van het burleske. Altijd weer brengt hij de vaste waarden van onze samenleving aan het wankelen: kunst, geld, werk, religie, enz. Dit keer pakt Impeduglia uit met schilderijen en tekeningen van groot formaat. Ter gelegenheid van deze expo verschijnt ook een catalogus, waaruit we de volgende fragmenten lichten: "De doeken van de kunstenaar verrassen de kijker doordat (...) de hele picturale ruimte gevuld is met een wirwar van elementen ontleend aan zijn heel eigen universum. (...) Plastic speelgoed en superhelden krijgen het gezelschap van personages uit Amerikaanse stripverhalen en videospelletjes, B-films, sciencefiction- en horrorfilms, geschreven boodschappen, slogans, fabrieken en kerncentrales waaruit donkere rookpluimen oprijzen, en bovenmatig grote, soms doolhofachtige constructies, met verwijzingen naar zowel religie, geschiedenis als alchemie." (Alain Delaunois) (gg)

Laurent Impeduglia, *In Memory of 2020*, 2020, olieverf op doek, 200 x 140 cm. © De kunstenaar. **Prijsindicatie: tussen € 2.000 en € 25.000.**

De schriftelijke raadsels van Jean-Marc De Pelsemaeker

t/m 23-12

Chapitre XII
Brussel

Als hulpmiddel voor zijn schilderoeuvre gebruikt de Belgische kunstenaar Jean-Marc De Pelsemaeker (°1968) vaak beelden uit het verleden, met name beelden te danken aan de grote meesters van de westerse Renaissance. Die beelden, met een symbolische, esthetische of formele waarde, worden door de kunstenaar uit hun metaforische sfeer gehaald en ontleed. Ze gaan door zijn mentale filter, ondergaan een synthese en worden uiteindelijk vertaald in een nieuwe plastische vorm. Zelf zegt de kunstenaar daarover: "Wat me vooral boeit, is de energie van die beelden vatten en ze bundelen tot één zuivere lading, zonder naam en zonder functie." Jean-Marc De Pelsemaeker creëert zo een soort schrift-schilderij, wemelend van tekens en minuscule krulletjes. Die laatste verzadigen het oppervlak met een chirurgische precisie. De lege ruimten spelen hier een even grote rol als de gevulde ruimten. De ene gaat een interactie aan met de andere, in een schrift dat ogenschijnlijk niet te ontcijferen valt, als een soort geheime dialoog. Het is net dat mysterieuze aspect dat zijn werk zo origineel maakt. Het scriptorium is nooit ver weg ... (gg)

Fabrice Souvereyns

In deze reeks zoomt COLLECT in op de plek van jonge kunstenaars in de hedendaagse (kunst)wereld. Waarom maakt hij of zij precies zo'n werk, waar komt de inspiratie vandaan en hoe ziet hij of zij de eigen positie in de kunstwereld. Deze maand is Fabrice Souvereyns (*1995, Tongeren) aan de beurt. Met zijn gedetailleerde tekeningen won hij recentelijk de Input/Output-prijs van Brugge.

TEKST: **ELIEN HAENTJENS**

FOTO: **GUY KOKKEN**

Op een zolderkamer, veilig afgeschermd van de buitenwereld, heeft Fabrice Souvereyns zijn atelier geïnstalleerd. Een eenvoudige tafel, een stoel van Friso Kramer en aan de muur enkele tekeningen en inspirerend werk van collega's. Voor de rest bleef de ruimte vrij kaal. "Mijn tekeningen zelf zijn zeer dens. Daarom hou ik de omgeving graag rustig. Dat niemand me hier bezig ziet, laat me toe om in operste concentratie te kunnen tekenen. De stoel is een herinnering aan de kunsthumaniora. Aangezien ik mijn tekeningen altijd op mijn schoot maak, is het comfortabele, brede zitvlak mooi meegenomen", legt Souvereyns uit. "Die werkwijze is een restant van de periode dat ik in het park ging werken. Omdat het resulteert in een lossere, meer organische stijl, ben ik zo blijven tekenen. Het enige nadeel is dat het me beperkt qua formaat. Al heb ik daar voorlopig geen moeite mee. Ik werk al jaren op hetzelfde formaat, op hetzelfde papier en met hetzelfde potlood." "Ik heb het gevoel dat ik daar eindeloos mee kan blijven variëren. Louter de afwisseling van grijswaarden - met hier en daar een rood spoor van mijn potlood, de diversifiëring in de lijnvoering, de beweging of de manier waarop ik een bepaald vlak invul, bieden al eindeloos veel mogelijkheden. Daarnaast speel ik met de wisselwerking tussen abstractie en figuratie, waarbij ik soms hele tekeningen opnieuw uitgom. Dat maakt een abrupt einde aan de drang om te blijven werken. Doordat ik op bepaalde plekken harder op mijn potlood druk dan op andere, verschijnt er een tekening in reliëf. Die sprekende diepdruk vind ik soms interessanter dan het beeld zelf. Tegelijk is het een vorm van intimiteit: door het beeld uit te gommen blijft het deels alleen van mij."

"Het zuurvrije Japanse Simili-papier is vrij dun, maar tegelijk ook sterk genoeg om zo hard te tekenen en dat vervolgens terug te kunnen uitgommen zonder het werk te beschadigen. Ook als ik vind dat iets niet 100 % juist zit, ben ik onverbidde-lijk met de gom. Als het papier dan toch een beetje scheurt, herstel ik dat aan de achterzijde. Daardoor ben ik in mijn laatste werk beginnen experimenteren met collages van grijze aquarellen. Daarvoor maak ik doelbewust kleine wondjes in het blad, waarin ik de extra elementen verweef."

“Een beeld uitgommen is een vorm van intimiteit.”

TOT RUST KOMEN

Inspiratie vindt Fabrice Souvereyns naast in fauna en flora ook in foto's of herinneringen. “Wat me zo fascineert aan de natuur is dat ze je toelaat om alles te veranderen, en zo een beeld te creëren dat interessanter is dan de werkelijkheid. Zo kan je onder meer vogels, bomen of bloemen onderscheiden, of - in de meer abstracte delen - uitvergroten natuurlijke elementen zoals de nectardraden van een bloem, blaadjes of takken. Sommige van die gestileerde vormen knip ik uit kalkpapier, zodat ik ze op diverse tekeningen kan laten terugkomen. Ze leiden vaak tot een vormelijk spel. Zo werden de bloemblaadjes op het ene werk plots een soort mandala, en op het andere een decoratieve omkadering. Ik probeer op voorhand zo weinig mogelijk te bepalen, het is de tekening die moet beslissen en me moet leiden. Als ik daarin slaag, resulteert dat in een spontaner en diepgaander werk”, vertelt Souvereyns. “De arbeid van het tekenen brengt me tot rust en geeft me meer inzicht in mezelf. Als ik bepaalde zaken onbewust teken, zet dat me aan het

Not erased, untitled, potlood op papier, 50,7 x 35 cm. © De kunstenaar.

Red, poisoned blueberries, potlood en gom op papier, 26,1 x 37,7 cm. © De kunstenaar.

denken. Ik hoop dat ik diezelfde gevoelige snaar kan raken bij de toeschouwer en dat ze eventjes tot rust kunnen komen door in mijn werken te verdwalen. Voor wie er de tijd voor wil nemen, omarmen mijn ruimtevullende tekeningen de blik.” Hoewel Souvereyns niet in een creatieve omgeving is opgegroeid, stimuleerden zijn ouders hem wel al van jongs af aan om kunstlessen te volgen. “Zo kwam ik voor het eerst in contact met een kunstenaarsatelier. Vanaf mijn vijftiende verkaste ik naar de kunstschool in Genk, op mijn achttiende koos ik voor Teken en aan Sint-Lucas in Gent. Ik kijk op naar kunstenaars die in één medium blijven werken. Zo blijven de geschilderde landschappen van Lucas Arruda met hun lage horizon en grote wolkenmassa's mij boeien, omdat ze tegelijk erg gelijkend als verschillend zijn. Ook het werk van de Nederlandse tekenaar Marcel van Eeden en de Chileense Sandra Vasquez de la Horra fascineert me. Ik bewonder hoe Marcel zijn beeldtaal constant laat evolueren, en hoe Sandra figuratief en met veel witruimte werkt. Dat vind ik zelf heel moeilijk.” Meteen na zijn afstuderen in 2017 ontmoette Fabrice Souvereyns het duo van Hopstreet Gallery op een expo in de Brusselse galerie van Sint-Lucas. “Doordat Hopstreet vaak gevoelig, poëtisch en visueel harmonieus werk toont, was ik blij dat net zij me contacteerden. Maar ik had amper werk en dus zei ik dat ze een half jaar later opnieuw contact moesten opnemen. Zo ben ik geleidelijk aan bij hen beginnen exposeren. Voor mijn eerste volledige solo

maak ik nu een muurtekening, zodat bezoekers letterlijk in mijn imaginaire wereld zullen kunnen wandelen.” In zijn zoektocht naar de perfecte tekening onderzocht Fabrice Souvereyns of de werktijd er misschien voor iets tussen zit. Zo begon hij op de achterkant zijn werkdagen te noteren. “Ik kwam er snel achter dat het ene eigenlijk niets te maken heeft met het andere. Maar mijn werktijden noteer ik nog steeds. Zo werkte ik bijvoorbeeld 9,5 dagen aan deze tekening. Mijn productie is dus eerder beperkt. Op de beurs Drawing Now in Parijs vonden al mijn tekeningen een nieuwe thuis. Voor sommige verzamelaars was dat een teleurstelling, maar tegelijk gaf het me ademruimte voor een frisse start. Eenmaal een werk getoond is, vind ik het geen probleem dat het verkocht wordt. Met sommige verzamelaars heb ik een bijzonder contact. Zo werd ik door een Duitser al uitgenodigd op Art Cologne en mocht ik zelfs bij hem logeren. Aangezien ik zelf niet met mijn werken leef, stel ik hen wel eens de vraag hoe dat nu eigenlijk voelt”, lacht Souvereyns.

BEZOEKEN

Fabrice Souvereyns: Nectar

Hopstreet Gallery
Brussel
www.hopstreet.be
16-01 t/m 26-02
www.fabricsouvereyns.com

De perfecte timing van Michel Vanden Eeckhoudt

Ile Maurice, 1991. © Musée de la Photographie.

Wie naar de foto's van Michel Vanden Eeckhoudt (1947-2015) kijkt, komt terecht in een tijdloze zwart-witwereld. De geportretteerde, mens of dier, raakt je zonder te weten wat er zich precies afspeelt.

TEKST: **ELS BRACKE**

Het is al de tweede retrospectieve die het Musée de la Photographie van Charleroi organiseert over de Brusselse fotograaf Michel Vanden Eeckhoudt. De eerste was in 2002, deze keer is het een postuum eerbetoon waarin ongeveer 250 foto's zullen worden getoond. Xavier Canonne die samen met Mary van Eupen de tentoonstelling cureert omschrijft de fotograaf als volgt: "Bij Vanden Eeckhoudt wordt men nooit geconfronteerd met het gebeuren, met de grote uren van de geschiedenis, wel met de tussenruimten van het dagelijks leven, de kleine plechtigheden waar het onbekende en het absurde niet vreemd aanvoelen. De mensen in zijn foto's lijken hun eigen weg te gaan, voortbewegend zoals zij het willen, in groepjes of alleen, en in een omgeving die de fotograaf hun toekent. Daarbij besteedt hij evenveel zorg aan de achtergrond als aan de modellen. Hij excelleert in het vastleggen van de bewegingen van de danser, de musicus, de wever, de arbeider, de majorette of de evenwichtsoefening - spontane, stille choreografieën waartoe vrije tijd of arbeid aanleiding geven, sculpturen van vlees in gewichtloosheid."

Bruxelles, 1979, © Musée de la Photographie.

De beelden van Vanden Eeckhoudt geven de bijzondere indruk dat ze tijdloos zijn. Met een vastberaden oog legt hij een mysterieuze wereld vast.

TOEVAL EN TWIJFEL

Bij fotografie spelen heel veel factoren een rol: de techniek, de belichting, het onderwerp, de compositie. Over al die aspecten heeft men controle en de fotograaf kan zich erin bekwalen. Waarin de meesterfotograaf het verschil kan maken is de perfecte timing. Dat beslissende moment waarbij een visueel hoogtepunt een perfecte weergave is van een dramatisch gebeuren. Zonder hierbij op zoek te gaan naar drama, naar een politieke of moraliserende boodschap, naar een historische gebeurtenis, legde Vanden Eeckhoudt als een tijdloze chroniqueur het leven vast.

In kleine gebaren, verhalen, personages, met respect, nederigheid en een gevoel van tederheid, misschien van tristesse maar telkens met een bijzonder vastberaden oog. Michel Vanden Eeckhoudt werd geboren in Brussel waar hij in 1967 aan La Cambre een studie fotografie begon. In Parijs was hij medestichter van het fotoagentschap Vu. Naast zijn geëngageerde journalistieke activiteiten voelde Vanden Eeckhoudt een grote fascinatie voor de dierenentuinen die hij bezocht, zowel in Europa als in de Verenigde Staten. Het theatrale aspect van zien en gezien vormde hierbij een rode draad in zijn beelden.

Daarnaast vormen honden een van zijn geliefkoosde onderwerpen. Zijn favoriete werkinstrument was de Leica waarmee hij vooral beelden in halftoon maakte.

BEZOEKEN

Michel Vanden Eeckhoudt

Musée de la Photographie
Mont-sur-Marchienne (Charleroi)
www.museephoto.be
29-01 t/m 15-05

LEZEN

Michel Vanden Eeckhoudt, door Xavier Canonne, Michel Poivert en Mary van Eupen
Uitgegeven door Le Bec en het Musée de la Photographie
348 pagina's met 300 foto's

Guy Pieters

"Omdat ik absoluut nooit
een biografie wil, heb ik zelfs
al mijn archieven
grotendeels vernietigd."

TEKST: **THIJS DEMEULEMEESTER**
PORTRET: **ALEXANDER D'HIET**

Kunsthandelaar Guy Pieters realiseerde dit jaar mee Christo's laatste droom: de Arc De Triomphe inpakken. Maar waar droomt de kunsthandelaar zelf nog van? En wat vindt hij van Jan Fabres proces, NFT's en de revival van de schilderkunst? Een gesprek.

Telkens als we Guy Pieters ontmoeten, denken we hetzelfde: waar blijft die biografie toch? Iemand die opgroeide in een bruin café in Sint-Martens-Latem, tot zijn 16e naar school ging en uitgroeide tot één van de grootste kunsthandelaars van Europa, heeft toch een sappig verhaal te vertellen? "De Franse uitgeverijen Gallimard en Flammarion hebben het me al vaak gevraagd. Lannoo ook. Maar ik zie dat niet zitten. Ik heb meer dan 200 catalogi en boeken uitgegeven, maar over mezelf moet er geen komen. Natuurlijk lees ik ook graag die biografieën van mythische galeriehouders zoals Ambroise Vollard. Zijn parcours is natuurlijk de perfectie voorbij. Maar ik voel me veel nietiger. Omdat ik absoluut nooit een biografie wil, heb ik zelfs al mijn archieven grotendeels vernietigd." Omdat hij veel te verbergen heeft misschien? "Nee, ik geneer me over niets. Maar ik wil niet in het verleden leven. Wat heb je daar nu aan? Ik kijk liever vooruit." Naar NFT's bijvoorbeeld, de nieuwe digitale kunstvorm waar tal van artiesten de jongste maanden mee beginnen te experimenteren. NFT staat voor 'non-fungible token': een uniek eigendomsbewijs voor een digitaal (kunst)object. En daar blijkt Pieters een supporter van. "Beeples verkocht bij Christie's een digitale collage

voor 69 miljoen dollar. Een ongeloofwaardig bedrag. En dat werk vond ik maar niks. Maar NFT-technologie is wél interessant. Het is een nieuw soort canvas voor veel kunstenaars. Natuurlijk stoot de technologie op veel kritiek, maar dat is normaal als er iets nieuws opduikt. De kunstgeschiedenis heeft ons dat al geleerd," zegt hij. "Het nieuwe medium is een perfecte vertaling van onze tijd. En het lokt een nieuwe manier van kunst maken uit. Die is - voor mij althans - veel interessanter dan opnieuw gaan schilderen." Of hij zijn artiesten zou aanmoedigen om met NFT te experimenteren? "Jazeker. We hebben er al één gemaakt in het kader van Christo's ingepakte Arc De Triomphe in Parijs. Maar die NFT hebben we nog niet naar buiten gebracht."

MASTABA

Arc De Triomphe Wrapped was ongetwijfeld het hoogtepunt van Guy Pieters' kunstjaar. Hoewel Christo stierf tijdens de *making-of*, kon zijn neef Vladimir samen met zijn technische ploeg het kunstwerk postuum realiseren in september 2021. In een persbericht liet de stad Parijs weten dat *Arc de Triomphe wrapped* zo'n 6 miljoen bezoekers lokte en in totaal zo'n 235 miljoen euro opgebracht voor het toerisme in Parijs. Dat klinkt goed, maar toch is Pieters ook wat ontgoocheld. "Het bezoekersaantal lag lager dan we verwacht hadden. Door covid hebben we nauwelijks Amerikanen en Aziaten gezien. En dat is toch wel spijtig." Zelf kan hij wel mooie cijfers voorleggen. Met de verkoop van originele tekeningen, studies en collages en voorbereidende schetsen bracht Pieters op eigen houtje zo'n 7 à 8 miljoen in het laatje voor Christo's Parijse project. Best indrukwekkend op een totaal budget van 14 miljoen. "We zijn al met Christo in gesprek over de Arc de Triomphe sinds 1986. Ik heb er nog persoonlijk voor gelobbyd bij president Jacques Chirac, die ik goed kende. Natuurlijk is het een emotioneel moment, als het dan uiteindelijk toch nog lukt om het te realiseren, na zoveel vertraging. Maar toen het ingepakte monument afgebroken werd in de week van 4 oktober, wou ik er niet meer bij zijn. Ik ben nogal gevoelig van aard. Op zo'n lastig moment zorg ik dat ik

Met de verkoop van originele tekeningen, studies, collages en voorbereidende schetsen bracht Pieters op eigen houtje zo'n 7 à 8 miljoen in het laatje voor Christo's Parijse project.

het niet moet aanzien," zegt Pieters. Of er nog een nieuw postuum Christo-project komt? "Daar kan ik nu nog niets over zeggen. Maar op papier is het mogelijk. De voorbereidingen voor de Mastaba waren volledig afgerond. Dus dat project zouden we in principe zonder Christo kunnen realiseren, samen met Vladimir en zijn team. De gesprekken zijn lopende, zowel met de overheden in Abu Dhabi als met de Amerikaanse gezant van Joe Biden in het Midden-Oosten." Hoe realistisch zijn de plannen voor de Mastaba? "Ik schat de kansen uitstekend in," zegt Pieters. "Maar ik heb geleerd om mijn kaarten nog niet te vroeg op tafel te leggen."

BETER DAN VÉLASQUEZ

We ontmoeten Guy Pieters voor de gelegenheid in Sint-Martens-Latem, het dorp waar hij opgroeide en van waaruit hij zijn kunsthandel uitbouwde. "Alles is hier begonnen in het café van mijn grootmoeder," zegt hij. "Ik heb er nog in mijn pampers geplaatst op de schoot van Albert Saverys. Zij had een volkscafé, 'De Vluchter', waar veel kunstenaars van de derde, vierde en vijfde Latemse School langskwamen." Het was niet zoals in La Colombe d'Or in Saint-Paul-de-Vence, waar artiesten als Picasso en Léger soms betaalden in natura, met schilderijen. "Enkel Evariste de Buck en een ongekende huisschilder uit Latem hebben bij haar ooit afgerekend met kunstwerken," weet hij.

Guy Pieters met een werk voor de postume installatie van Christo's *The Mastaba* (Project voor Abu Dhabi). © Guy Pieters Gallery.

Met de kunstenaars van die latere Latemse Scholen begon Pieters zijn carrière als kunsthandelaar midden de jaren 70. Maar dankzij zijn tweede vrouw Linda en een toevallige ontmoeting met Arman, op een terrasje in Juan-les-Pins, veranderde zijn parcours compleet. Hij begon zich begin de jaren 80 te interesseren in moderne en hedendaagse kunst. Meer bepaald in het werk van Marcel Broodthaers en Marcel Duchamp, twee cruciale figuren in de kunst van de 20e eeuw. Sindsdien exposeert en verkoopt hij hedendaagse en moderne kunst van figuren als Arman, Folon, César, Yves Klein, Koen Vanmechelen, Jan Fabre, Les Lalanne, Niki de Saint Phalle, Bernar Venet, Robert Combas en zovele anderen. “Het voordeel van zo lang in de business te zitten: je ziet veel hypes komen en gaan,” zegt Pieters. “Wie ooit hip en avant-garde was wordt op een dag klassiek of verworven. Of in de meeste gevallen: vergeten.

“Toen het nieuws van die klacht bekend raakte, ben ik de hele dag bij Jan (Fabre) gebleven.”

Tussen 2000 en 2010 haalden Chinese hedendaagse kunstenaars topprijzen, vaak met werk dat zeer westers geïnspireerd was. Hoeveel zal daarvan overblijven in de kunstgeschiedenis? Tegenwoordig zie ik een enorme revival van de schilderkunst. Om het plastisch te zeggen: het schildert tegenwoordig al wat armen en benen heeft. Maar wat voegen die artiesten nog toe aan de geschiedenis? Ik stel me daar toch serieuze vragen bij. Ik dacht dat ‘mooi kunnen schilderen’ al lang geen kwaliteitskenmerk meer was in de hedendaagse kunst? En als die artiesten dan toch zo goed kunnen schilderen, kunnen ze het werkelijk beter dan Vélasquez? Ik weet dat niet.”

OP MOEILIJKE MOMENTEN

Met Pieters willen we ook graag eens terugkomen op de hele Jan Fabre-kwestie. De Belgische kunstenaar kwam in september 2018 in opspraak, toen 20 ex-dewerkers hem betichtten van ongewenst seksueel grensoverschrijdend gedrag. “Ik ken het proces niet ten gronde. En ik weet ook niet wat er precies gebeurd is. Maar het is nooit in me opgekomen om Jan te laten vallen. We werken al samen sinds 1988. We hebben al zoveel samen mee-gemaakt. Toen het nieuws van die klacht bekend raakte, ben ik de hele dag bij Jan gebleven. Ik wou er zijn voor hem op die moeilijke momenten, als vriend en als

Guy en Linda Pieters aan de ingang van de Fondation in Saint Tropez (2019). © Guy Pieters Gallery.

“Toen Roger Nellens in de put zat, kwam Leopold Lippens me vragen of ik geen expositie wou organiseren met Rogers werken.”

handelaar. We hebben nog steeds veel contact. Jan is en blijft een straatvechter uit de Seefhoek, een filou met een groot hart en een enorme generositeit. Alles wat hij verdient, investeert hij opnieuw in zijn theaterproducties en in nieuw werk. Als hij iets in zijn hoofd heeft, dan moet hij dat realiseren, koste wat het kost. Ik hou van die mentaliteit.”

Ook bij de Franse kunstenaar Robert Combas was Pieters getuige van persoonlijke drama's. En ook hem liet hij niet vallen. “In 2000 was ik bij Robert, toen hij een overdosis heroïne had genomen. Het gerucht ging dat hij dood was, maar zijn hart klopte nog, quasi onhoorbaar. Hij is er miraculeus weer bovenop gekomen. In de jaren erna kon ik financiële en organisatorische orde scheppen in zijn chaos. Combas kickte van zijn verslaving af met methadon. Maar toen ik een over-

zichtstentoonstelling organiseerde in zijn geboortestad Lyon, is hij hervallen. Het concept van die expo was nochtans leuk: we hadden zijn atelier gecreëerd in het museum en mensen konden hem er drie maanden lang aan het werk zien. Maar in Lyon liep hij zijn oude, slechte vrienden weer tegen het lijf. En hij raakte weer aan de drugs. Omdat hij dacht dat hij onder invloed de beste werken maakte.”

AFSCHEID

In januari 2023 wordt Guy Pieters 70. De jongste jaren pendelt hij tussen Knokke en Saint-Tropez, waar hij een privéwoning, galerie en een kunstfoundation heeft. Het lijkt alsof hij het stilaan wat rustiger aan doet. “Ik reis nog steeds veel, hoor. Onlangs was ik nog in Dubai, Italië en Rusland, voor totaal verschillende projecten”, zegt hij. “Maar opvolging heb ik niet. Onze

zoon Gilles, die interesse had om de zaak verder te zetten, is gestorven in een auto-ongeluk. Na mij stopt het dus. En dat is misschien niet zo slecht. Ik ben ouder geworden met mijn kunstenaars. Het is tijd voor de nieuwe generatie. Wat heeft het voor zin om je schaduw over andere mensen te laten hangen? Ik ben anoniem in de wereld gekomen en ik wil hier anoniem vertrekken,” zegt hij. “Als ik gereïncarneerd word, dan wil ik gewoon mijn leven met Linda nog eens opnieuw doen. We hebben ons ongelooflijk geamuseerd, al hebben we ook verdriet gekend natuurlijk. Reïncarneren als kunstenaar zou ik nooit zien zitten. Het vergt zoveel talent en discipline om een leven lang aan de top te blijven. Het is zeer weinigen gegeven. In deze tijden is het voor kunstenaars misschien zelfs nóg moeilijker geworden dan 30 jaar geleden. De concurrentie is enorm. Je ster kan snel rijzen. Maar van zodra je één slechte expo hebt, dan is - dankzij sociale media en internet - je reputatie geruïneerd van Tokio tot Buenos Aires.”

In zijn nieuwe woonplek Knokke moest Pieters dit jaar ook afscheid nemen van twee vrienden, waar hij een lang parcours mee reed: burgemeester Leopold Lippens en casino-icoon Roger Nellens. “Roger

“Ik ben ouder geworden met mijn kunstenaars. Het is tijd voor de nieuwe generatie.”

was eigenlijk een kunstenaar. Hij nodigde op zijn domein mensen als Jean Tinguely, Keith Haring en Niki de Saint Phalle uit. Toen Roger in de put zat, kwam Leopold Lippens me vragen of ik geen expositie wou organiseren met Rogers werken. (Hij schilderde machineonderdelen, meestal op vierkant formaat, nvdr.). Drie keer heb ik dat gedaan voor hem. Commercieel waren dat niet mijn beste exposities ooit natuurlijk. En ik zette de deur open voor kritiek, net zoals toen ik Delphine Boëls werk exposeerde. Maar ik deed het uit vriendschap voor Léopold en voor Roger. Omdat ik er altijd met open armen ben ontvangen. In Rogers tuin, waar Niki de Saint Phalle haar dragon-paviljoen realiseerde, heb ik nog vaak ‘Déjeuners sur L’Herbe’ mogen organiseren, naar aanleiding van exposities met kunstenaars als Tinguely en Arman. Ik heb er prachtige herinneringen aan.”

DE FRANSE BASQUIAT

Wie als galeriehouder 45 jaar meedraait, maakt heel wat mee met kunstenaars. Sommigen worden nauwe vrienden, zoals Christo en Fabre. Anderen beschadigen soms het vertrouwen. Maar op vier decennia ondervind je als handelaar natuurlijk ook de capriolen van de kunstmarkt. De marktwaarde van Marc Quinn, een Young British Artist die Pieters meermaals exposeerde, is bijvoorbeeld stevig gekelderd. Terwijl Jan Fabres prijzen verrassend goed stand houden, ondanks de controverse rond zijn persona. “Het late werk van George Mathieu, dat vroeger uitgespuwd werd, is nu plots heel hot in Azië,” weet Pieters. “Robert Combas is intussen ook een superster in Frankrijk. Hij is de Franse Basquiat aan het worden. En Jean-Michel Folon is stilaan dezelfde weg aan het opgaan als Les Lanne. Ik moet in mijn carrière z’n 700 schapen en 300 lammetjes van Claude en François-Xavier Lanne verkocht hebben. Tegenwoordig worden ze verkocht voor 600.000 euro per stuk. Of ik dan geen spijt heb dat ik ze te vroeg heb laten gaan? Ah, neen, je moet alles in zijn tijd en context zien. En die huidige prijzen zijn ongeloofwaardig.”

EIGEN PARCOURS

Het enige feit waar hij openlijk spijt over betuigt tijdens ons gesprek, is intussen ook al 40 jaar geleden. Guy Pieters exposeerde

in de jaren 80 drie keer op Pictura, de voorloper van TEFAF. “Die klassieke beurs was gespecialiseerd in antiek en oude meesters. Maar ik had er drie jaar een stand met moderne en hedendaagse kunst: tekeningen van Christo, een samengedrukte auto van César, sculpturen met violen van Arman, naakten van Tom Wesselman, dat soort zaken. In Nederland was men toen nogal conservatief. Bij elke deelname kreeg ik gigantisch veel commentaar. Men vond dat mijn aanbod beursonwaardig was. Na drie deelnames vroeg men mij om in de Raad van Bestuur te komen. Maar ik was het commentaar zo beu dat ik vriendelijk bedankt heb. De fout van mijn leven.” Op TEFAF heeft Pieters nooit meer geëxposeerd. Maar dit jaar doet hij wel opnieuw mee aan La Biennale, de zoveelste reïncarnatie van de Biennale des Antiquaires in Parijs. En hij blijft ook op BRAFA exposeren in januari. Traditioneel met de grootste stand van alle deelnemers. “Eigenlijk kijk ik niet teveel naar wat mijn collega’s doen. Ik loop hun deur ook niet plat, behalve dan bij Ronny Van de Velde. Ik wil trouw blijven aan mezelf, dus doe ik mijn eigen ding. Als we vandaag tevreden kunnen terugblikken op het parcours dat we tot nu toe reden, dan is het omdat we zelf pistes hebben gekozen, wars van de rest. Laat me maar in mijn eigen wereld zitten.”

Guy Pieters met de bekende Amerikaanse kunstenaars Keith Sonnier (overleden in juli 2020) en Julian Schnabel. © Guy Pieters Gallery.

SURFEN

www.guypietersgallery.com
www.brafa.be

De verzamelaar in Lagerfeld

Hartstochtelijke modernist

Deze herfst en in de lente van volgend jaar gaat bij Sotheby's de collectie van Karl Lagerfeld onder de hamer. Het ensemble komt uit zijn woningen in Frankrijk en Monaco en telt meer dan duizend lots. Het vormt een afspiegeling van de man, de mythe en de uitgelezen smaak van de geniale couturier. Modeliefhebbers zullen op deze veiling zeker aan hun trekken komen.

TEKST: CHRISTOPHE DOSOGNE

Het interieur van Karl Lagerfeld's bibliotheek in de flat op 17, Quai Voltaire, ontworpen door het architectenbureau Arch' Concept. Twee verchroomde krukjes van Jasper Morrison (Galerie Kreo) staan tegenover een grote leren sofa met futuristische vormen van Amanda Levete (Established & Sons). © Sotheby's.

De veiling omvat onder meer persoonlijke objecten van Karl Lagerfeld (1933-2019), alle van fraaie kwaliteit, zoals de potjes van Choupette, de poes die hem de laatste acht jaar van zijn leven gezelschap hield, linnengoed, zijn drie Rolls Royces, meer dan tweehonderd paren van zijn beroemde leren mitaines, die hij twintig jaar lang onveranderlijk droeg, een selectie jaszjes van Dior, Yves Saint Laurent, KL, Comme des Garçons en Martin Margiela, en tevens, omdat Lagerfeld een merk was geworden en zijn gestalte uit duizenden te herkennen was, ook enkele figuurtjes vervaardigd door Tokidoki, Tiffany Cooper, iPhone-hoezen, en sleutelhangers van Fendi met zijn beeltenis.

NOOIT OUDERWETS

Karl Lagerfeld fascineert al meer dan een halve eeuw. De 'rockster' van de mode sprak alle generaties aan en maakte van zijn naam en look een merk. Zijn hele carrière lang sloeg hij geregeld een andere richting in, om nooit ouderwets te lijken of in vergetelheid te geraken. In 1965 werd hij art director van het merk Fendi. In 1983

Een van de deuren van de inkomhal van de residentie van Louveciennes, geflankeerd door een paar kariatiden, gemonteerd als lampen in de stijl van de antieke oudheid. © Sotheby's.

Georg Jensen, vijflichtskandelaar met acanthusbladeren en -vruchten, Kopenhagen, zilver, hoogte: 27 cm. Richtprijs € 8.000-12.000. © Sotheby's.

vertrok hij naar Chanel en in 1991 ging hij aan de slag bij Chloé. Datzelfde jaar richtte hij zijn eigen bedrijf van prêt-à-porter op. Lagerfeld groeide uit tot het boegbeeld van de luxe-industrie, die hij mee zou helpen uitbouwen en die een wereldwijde uitstraling zou krijgen. Soms ging hij ver. Zo ging Lagerfeld in 2004 tot ieders verrassing in zee met het goedkope prêt-à-portermerk H&M, waardoor hij op slag nog veel beroemder werd. Wellicht minder bekend is dat Karl Lagerfeld ook een fervente verzamelaar was en zijn persoonlijke woonomgeving geregeld vernieuwde. In de jaren 1980 koos hij voor het kleurrijke en ludieke Italiaanse design van de groep Memphis, waarvan de humor hem bijzonder aansprak. Daarna richtte hij zijn aandacht op de Franse sierkunst uit de 18e eeuw,

die hij beschouwde als een soort ideaal van elegantie en raffinement. In de jaren 1970 raakte hij geboeid door de art deco. Die passie zou hij altijd koesteren. Hij omschreef die stijl als 'de wortels van de moderniteit, die moderniteit waar ik onvermoeibaar naar zoek'. De laatste twintig jaar van zijn leven raakte hij geboeid door hedendaags design met ontwerpers als Mark Newson, Martin Szekely en de broers Ronan en Erwan Bouroullec, met wie hij een futuristisch interieur ontwierp.

EVOLUTIE BINNEN DE TRADITIE

Altijd bleef Lagerfeld trouw aan zijn favoriete ontwerpers: Louis Süe en André Mare. Hun credo was 'evolutie binnen de traditie'. Een treffend staaltje daarvan was de Villa Jako, nabij Hamburg, verkocht in 2018 voor

Twee punchkommen, één gestempeld Reinhold Merkelbach, Grenzhausen, geglazuurd steengoed, hoogte: 32 cm (rechts). Richtprijs: € 4.000-6.000. © Sotheby's.

€ 10 miljoen. Een verrassende inrichting had je enkel in zijn laatste woning, in Louveciennes, even ten westen van Parijs, een gemeente waar in de 18e eeuw Madame du Barry, de favoriet van koning Lodewijk XV, woonde. Lagerfeld had zich voor de inrichting van die woning geïnspireerd op de kunst van het begin van de 20e eeuw en had zich omringd met Duitse ontwerpen uit de jaren 1920, onder meer meubelen van de Duitse architect-designer Bruno Paul, en Duitse reclameaffiches daterend van het begin van de 20e eeuw, die hij toen al z'n dertig jaar verzamelde. Deze woning was in zekere zin een synthese van al zijn favoriete stijlen en stukken. Je krijgt ook de indruk dat die opeenvolgende woningen niet alleen een afspiegeling van een bepaalde tijd en de evoluerende smaak van de eigenaar waren, maar ook een bron van inspiratie voor zijn werk als ontwerper. De veilingen die Sotheby's deze herfst en de volgende lente houdt, in Monaco, Parijs en Keulen, getuigen van die veelzijdigheid en hebben de nodige verrassingen in petto. Ze vertellen het boeiende levensverhaal van de couturier, woninginrichter, fotograaf en verzamelaar. De kunstenaars die het best vertegenwoordigd zijn: Marc Newson, Martin Szekely, Konstantin Grcic en Maarten Van Severen wat hedendaags design betreft,

Louis Süe en André Mare voor de art deco, de Franse modetekenaar, afficheontwerper, graveur en illustrator Georges Lepape, die een typerende representant van de jaren 1930 was, en Ludwig Hohlwein, een van de productiefste en creatiefste afficheontwerpers van het begin van de vorige eeuw. Voor een beter begrip van de gepassioneerde, zelfs dwangmatige verzamelaar, hadden we een gesprek met Pierre Mothes, de voorzitter van Sotheby's Frankrijk, die hem goed heeft gekend, onder meer toen zijn collecties uit de 18e eeuw in 2000 onder de hamer gingen bij Christie's, in Monaco.

DWANGMATIGE PASSIE

Nu eens heette hij onverzadigbaar, gehaast en gulzig te zijn, dan weer nauwgezet, obsessief, dwangmatig. Welk soort verzamelaar was Lagerfeld nu écht? Pierre Mothes: "Ik had contact met hem in een periode waarin hij geen aankopen deed, maar net een groot deel van zijn collecties van de hand deed. Ik denk dat hij een enthousiaste verzamelaar was, met een vrij pragmatische kijk op objecten. Hij hield ervan zich te documenteren over een bepaalde periode. Hij kocht dan ook met kennis van zaken. Hij was wellicht een tikje dwangmatig. Dat is nu eenmaal zo als je gepassioneerd bent." Karl Lagerfeld had

een indrukwekkende culturele bagage. Hij bleek ook al gauw een trefzekere smaak te hebben en geobsedeerd te zijn door details. Hij kocht bij de beste handelaren, onder meer Galerie Vallois, voor de art deco. "Woninginrichter Patrick Hourcade adviseerde hem en legde samen met hem een omvangrijke collectie meubelen, kunstobjecten en schilderijen uit de 18e eeuw aan", aldus Mothes. "Vanaf 1997 tot aan de veiling van dit prachtige ensemble in Parijs in 2000, heb ik mij ermee kunnen bezighouden. Vanaf het begin van deze eeuw spitste Karl Lagerfeld zich evenwel toe op hedendaags design. Zo kocht hij bij Galerie Kréo zeer doelgericht werken, en wel helemaal op eigen houtje. Voor zover bekend, had hij toen geen vaste inrichter meer. Wat we wel weten, is dat hij het architectenbureau Arch'Concept inschakelde om de prachtige, uitgepuurde inrichting te creëren van zijn appartementen aan de Quai Voltaire 17 en de Rue des Saints-Pères 8, en ook die van Studio 7L." Lagerfeld was nogal wispelturig. Hij was een vrijheidslievende mode-kameleon en heeft vaak zijn collecties doorverkocht. Denken we maar aan zijn Memphis-meubelen, zijn interieurs uit de 18e eeuw en zijn collectie vazen uit Ciboure. Waarom deed hij dat? "Ik denk dat het was om zich te bevrijden en een nieuwe weg in te slaan", zegt de vicevoorzitter. "Ik herinner me dat hij me ooit zei: 'Ik wil niet de conservator van mijn eigen collectie zijn.'"

"Karl Lagerfeld bleef trouw aan zijn eerste liefdes, zeker die voor de art deco."

PIERRE MOTHES

“Ik wil niet de conservator van mijn eigen collectie zijn.”

KARL LAGERFELD

MEEGAAN MET ZIJN TIJD

“Karl Lagerfeld wilde voortdurend vernieuwen, maar zijn hele leven lang bleef hij ook gehecht aan de werken van het begin van de 20e eeuw, die hij ‘de roots van de moderniteit’ noemde.” Paradoxaal genoeg was hij ook gehecht aan bepaalde objecten, bepaalde werken die getuigden van de ‘evolutie binnen de traditie’, waar zijn eigen werk een trefende afspiegeling van was. Lagerfeld

bleef trouw aan zijn eerste liefdes, zeker die voor de art deco. De kerngedachte van de moderniteit, die belette dat hij ouderwets werd, zag hij die ook in het werk van de hedendaagse designers? Mothes: “Van Louis Süe en André Mare kun je zeggen dat ze aan het begin van hun carrière dat streven naar het moderne belichaamden, al worden ze gerekend tot de klassieke ontwerpers van de art deco. Toen Karl Lagerfeld aan het begin van de jaren 2000 aankopen deed voor zijn nieuwe woningen, onderhield hij persoonlijk contact met jonge designers als de broers Bouroullec, Marc Newson en natuurlijk ook Martin Szekely, die hij zeer bewonderde. Altijd weer wilde hij meegaan met zijn tijd.” Het eerste deel van de veiling gaat in december onder de hamer in Monaco en Parijs. In de lente volgt dan een tweede

veiling in Keulen waar onder meer revolutionaire ontwerpen van de Duitse architect-designer Bruno Paul en keramiek van Gerhard Schliepstein worden aangeboden, die illustratief zijn voor de briljante leefstijl van Karl Lagerfeld. Men zal zelfs kunnen bieden op een Mini die hem ooit toebehoorde.

VEILING

Collectie Karl Lagerfeld

Sotheby's

Online: t/m 16-12

Monaco: 03-12 t/m 05-12

Parijs: 14-12 en 15-12

Keulen: lente 2022

www.sothebys.com

De salon op de eerste verdieping van Louveciennes is versierd met elegante en imposante ebbenhouten Macassarmeubelen die in de 20e eeuw in Oostenrijk werden vervaardigd. Het wollen tapijt met polychrome geometrische decoratie is het werk van Christopher Farr. © Sotheby's.

Sol LeWitt

De prijs van een idee

Sol LeWitt, *Wall Drawing #528G*, 1987. Zicht op de expositie in Galleria Massimo Minini, Italië, 2013. © Foto: Galleria Massimo Minini. © Estate of Sol LeWitt, 2021.

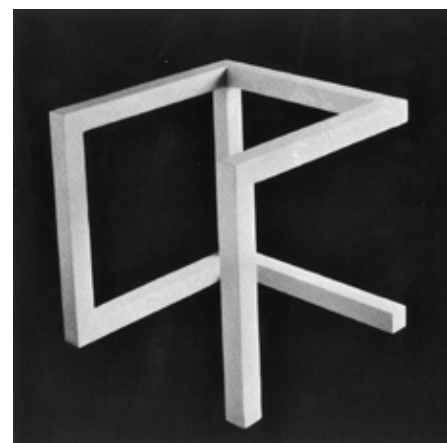
Nog tot begin mei 2022 houdt het Joods Museum van België een grote tentoonstelling over de Amerikaanse kunstenaar Sol LeWitt. Deze representant van het minimalisme en hogepriester van het conceptualisme hertekende in zijn eentje de contouren van de markt door het sacrosancte kunstwerk te dematerialiseren.

TEKST: **GWENNAËLLE GRIBAUMONT**

Sol LeWitt (1928-2007) begon zijn artistieke carrière als beeldhouwer. De aanzet tot zijn conceptuele ideeën zag je pas in 1967. Dat jaar publiceerde hij in het magazine *Artforum* een artikel met als titel *Paragrafen over de conceptuele kunst*, waarin hij met stelligheid poneerde dat het idee belangrijker is dan de concrete uitwerking ervan (die bijgevolg slechts een formaliteit is). Hij wees ook op de noodzaak om goed na te denken over de band tussen een werk en de ruimte waarin het zich bevindt. Op een nogal uitdagende tentoonstelling presenteerde hij geen werken op papier, maar vulde hij de muren van de galerie helemaal met lijntekeningen, *Wall Drawings* zoals hij dat noemde. Een heuse revolutie! Sol LeWitt propageerde de opvatting dat authentieke kunst geen door een kunstenaar gecreëerd uniek fysiek object is, maar een concept dat eender wie kan uitwerken, uitgaande van schriftelijke instructies. In dat geval worden alle beslissingen al op voorhand genomen en is de concrete verwezenlijking van het concept bijna bijzaak.

Not Straight Brushstrokes (black), 1996. © Galerie Greta Meert, Brussel.

Open Cube 8/10, 1974, email op een aluminium structuur, 105 x 105 x 105 cm. © Fondation Jeanne & Charles Vandenhove, België.

Het is wellicht een van de mooiste paradoxen van de kunstmarkt: de waarde negeren van een werk als stoffelijke koopwaar.

DEMATERIALIZATIE

Welke invloed had die radicale visie van dematerialisatie op de financiële kant van de zaak? Allereerst dient gezegd dat Sol LeWitt bleef creëren op papier, zowel multi-pels als unieke werken. In veilingzalen gaan geregeld fraaie gouaches van hem onder de hamer. Met name die uit de jaren 1990, met als titel *Wavy Brushstroke*, zijn ongemeen boeiend. Ze gaan de deur uit voor bedragen gaande van € 15.000 tot 500.000. Het record in dit genre werd op 2 juli 2015 gevestigd bij Sotheby's, waar een werk van zeer groot formaat (153 x 444 cm) van eigenaar veranderde voor € 521.848, vier keer meer dan wat experts hadden verwacht. De opgegeven richtprijs van € 141.040 was trouwens opvallend, aangezien hetzelfde veilinghuis een jaar eerder een gelijkaardig werk, met een richtprijs van € 120.660-160.880, had verkocht voor € 498.728. Ook zijn sculpturen hebben een waarde die sterk kan verschillen. Meestal gaan ze van de hand voor € 5.000 tot 500.000. Zijn grote modulaire, kubusvormige sculpturen hebben meestal meer succes dan de kleine formaten en de piramidale constructies.

Over het algemeen stijgt de waarde van die unieke stukken wanneer ze representatief zijn voor de minimalistische en conceptuele visie van de Amerikaanse kunstenaar.

EEN ONSTOFFELIJK WERK KOPEN

En wat met de *Wall Drawings* in dit alles? Aan het begin van de jaren 1980 antwoordde Sol LeWitt het volgende aan een journalist die hem vroeg of zijn werken verkoopbare goederen waren: "Ik heb er nooit aan gedacht ze te verkopen, maar het was ook nooit mijn bedoeling een anticommercieel 'gebaar' te stellen."* Het is wellicht een van de mooiste paradoxen van de kunstmarkt: de waarde van een werk als stoffelijke koopwaar negeren en de *Wall Drawings* aan geïnteresseerden verkopen in de vorm van een certificaat. In 1987 zei galerist John Weber, die het werk van LeWitt promootte: "In amper twintig jaar zagen meer dan vijfhonderd *Wall Drawings* het licht. De prijs steeg van ongeveer 2.800 dollar voor de eerste stukken, gecreëerd aan het einde van de jaren 1960, tot prijzen tussen 25.000 en 500.000 dollar, aan het einde van de jaren 1980, naargelang

hun grootte en complexiteit." Sinds enkele jaren zien we evenwel een stabilisatie van de marktwaarde van zijn *Wall Drawings*, tussen € 130.000 en 180.000. Volgens John Weber koopt een verzamelaar van zo'n *Wall Drawing* geen werk, maar een document vergezeld van een reeks richtlijnen (kleuren, vormen, superpositie, enz.). Dat kun je dan doorverkopen, net als eender welk ander kunstwerk, met dit verschil dat je vrijgesteld bent van de last om het te stockeren.

* *Under Control: Sol LeWitt and the Market for Conceptual Art*, door Martin Hartung, in: *Journal for Art Market Studies* 4, 2018.

Sol LeWitt. Wall drawings, works on paper, structures (1968-2002)

Joods Museum van België
Brussel
www.mjb-jmb.org
03-12 t/m 01-05

Josef Hoffmann

Voorloper van art deco

'Geen nutteloze ornamenten': dat had het credo van de Oostenrijker Josef Hoffmann kunnen zijn. Al van meet af aan was hij geboeid door de rationalistische theorieën van zijn landgenoot Otto Wagner, zijn leerkracht architectuur. Toen hij de Britse experimenten op het gebied van sierkunst ontdekte, versterkte dat nog meer zijn drang naar soberheid, die hij deelde met de andere kunstenaars van de Wiener Werkstätte.

TEKST: CHRISTOPHE DOSOGNE

Josef Hoffmann voor de Wiener Werkstätte, theeservies, 1922, zilver en ivoor.
© Met toestemming van Galerie bel etage, Wenen.

Het aanzicht van de Oostenrijkse hoofdstad, waar de Habsburgse barok toen nog de toon aangaf, zou radicaal veranderen door die drang naar soberheid. In mindere mate gold dat ook voor Brussel, waar nu al meer dan een eeuw Josef Hoffmanns absolute meesterwerk te bewonderen is, het prachtige Stocletpaleis. De komende maanden houdt het Weense MAK een grote overzichtstentoonstelling over zijn oeuvre. Meteen een gelegenheid om zijn marktwaarde onder de loop te nemen, samen met specialist Wolfgang Bauer, de oprichter van Galerie bel etage in Wenen en een vaste deelnemer van TEFAF in Maastricht. Behalve zilveren objecten heeft de Oostenrijkse architect en ontwerper Josef Hoffmann (1870-1956) in zijn carrière ter versiering slechts enkele elementen van messing gebruikt. Hoe strak de lijnen van zijn meubelen ook waren, toch waren ze altijd mooi om te zien. Het ritme van de spijlen die zijn stukken structuur gaven en het visuele spel van de ruitpatronen verleenden er een tijdeloze charme aan. Voor deze ontwerper, die hield van een zekere poëzie in de geometrie, mocht een object zich geenszins verbergen achter zijn functie.

“Het komt erop aan een harmonieus en zeer eenvoudig geheel te creëren, aangepast aan het individu, met natuurlijke kleuren en vormen.”

CLUB SIEBENER

Josef Hoffmann stamde uit Pirnitz (Brtnice), in Moravië, dat toen deel uitmaakte van Oostenrijk-Hongarije. Hij studeerde aan de Weense academie voor schone kunsten, onder leiding van Karl Freiherr von Hasenauer en Otto Wagner, die toen behoorden tot de befaamdste architecten. Hij leerde er ook een andere, beloftevolle architect kennen: Joseph Maria Olbrich. In 1895 richtte hij samen met Olbrich, Koloman Moser, Carl Otto Czeschka en verschillende anderen de Club Siebener op. Die groep werd de voorloper van de Wiener Sezession. Bijgestaan door zijn promotor Otto Wagner won Hoffmann met zijn afstudeerproject de Prijs van Rome, waardoor hij een jaar lang in Italië kon verblijven en er studeren.

ITALIAANSE GEOMETRIE

Tijdens zijn verblijf in Italië raakte Hoffmann onder de indruk van de geometrische vormen die hij er zag. Bij zijn terugkeer, in 1897, ging hij aan de slag in het architectenbureau van Otto Wagner. Datzelfde jaar werd hij lid van de beweging in het leven geroepen door Wagner, Gustav Klimt en anderen: de vereniging van Oostenrijkse beeldende kunstenaars, beter bekend als de Wiener Sezession. Van het beroemde gebouw van de Sezession ontwierp Hoffmann de foyer en het kantoor. In die periode schreef hij ook zijn eerste manifest, waarin hij pleitte voor gebouwen ontdaan van alle nutteloze ornamenten: “Het komt erop aan een harmonieus en zeer eenvoudig geheel te creëren, aangepast aan het individu (...) met

Josef Hoffmann voor de Wiener Werkstätte, uitgelezen paar dressoirs met vitrine, 1912, gezwart hout. © Met toestemming van Galerie bel etage, Wenen.

Josef Hoffmann en Jacob & Josef Kohn, fauteuil model 670, ook bekend als *Sitzmaschine*, ca. 1907, beukenhout en messing, 106 x 67,5 x 90 cm. Aguttes OVV, Parijs, 07-05-2018. © Aguttes. € 11.440.

Voor de Oostenrijker Josef Hoffmann, die hield van een zekere poëzie in de geometrie, mocht een object zich niet verbergen achter zijn functie.

Wiener Sezession konden al snel rekenen op de belangstelling van de gegoede, met name Joodse burgerij in Wenen, die geboeid was door die nieuwe esthetiek. Een van zijn eerste klanten en mecenasen was Paul Wittgenstein, wiens familie de Sezession aan het begin had gesponsord. Wittgenstein liet Hoffmann een van zijn woningen vernieuwen.

GESAMTKUNSTWERK

In 1905 voltooide Hoffmann het sanatorium van Purkersdorf, bij Wenen, dat duidelijk afweek van de Arts and Crafts-stijl. Het groeide uit tot een belangrijke inspiratiebron voor moderne architecten in de eerste helft van de 20e eeuw. De structuur van het gebouw is helder, eenvoudig en logisch, een voorafspiegeling van de Neue Sachlichkeit (Nieuwe Zakelijkheid), die in de periode tussen de twee wereldoorlogen populair zou worden in Duitsland.

natuurlijke kleuren en vormen, te danken aan de handen van een kunstenaar." In zijn geschriften looft Hoffmann de Britse beweging Arts and Crafts, waarvan Charles Rennie Mackintosh een van de bekendste representanten was. Hij spoorde kunstenaars aan de vormen en lokale tradities te vernieuwen. De basiskenmerken van de nieuwe stijl die hij promootte, waren voor hem authentieke materialen, de eenheid van versiering en een stijl aangepast aan de functie. Geleidelijk aan werd Hoffmanns werk strakker, rationeler en minder decoratief. Hij verkoos zwart-witoppervlakken en geometrische, vooral vierkante vormen. Later zei hij dat die voor iedereen begrijpelijke vormen nooit eerder waren gebruikt in vorige stijlen. De opeenvolgende tentoonstellingen van de

Josef Hoffmann, *Rauchgarnitur-Kassette*, 1906, zilver, 8 x 16 x 9 cm. Auktionshaus im Kinsky GmbH, Wenen, 24-11-2015. © Auktionshaus im Kinsky € 90.000 (exclusief kosten).

Josef Hoffmann, eetkamer van het Sanatorium Westend, in Purkersdorf, 1905. © MAK.

Josef Hoffmann, reeks van vier plafondlampen, besteld door Dr. Hermann Wittgenstein, Wenen, ca. 1906, gehamerd verzilverd messing, 15,8 x 19,2 cm. Christie's, New York, 11-12-2020. © Christie's Images Ltd. \$ 350.000 (€ 288.873, inclusief kosten).

In 1903 begon Hoffmann aan een veel ambitieuzer project, samen met Koloman Moser en met financiële steun van de rijke bankier Fritz Wärndorfer, die het gros van het kapitaal inbracht. Dat project zou bekend worden als de Wiener Werkstätte, waar kunstenaars en ambachtslieden samenwerkten om alle elementen van een gesamtkunstwerk te creëren, inclusief de architectuur, de meubelen, de verlichting, het glas- en metaalwerk, het vaatwerk en

alle textiel. Het summum van dit concept was de woning die Adolphe Stoclet in 1905 liet bouwen door Hoffmann en de Wiener Werkstätte. Stoclet was de erfgenaam van een rijke familie van Belgische bankiers. Eerder woonde hij in Milaan en Wenen. De woning werd gebouwd aan de Tervurenlaan in Brussel. Ook schilder Gustav Klimt droeg zijn steentje bij. Het in 1911 voltooide huis geldt als het beroemdste staaltje van Hoffmann, de Wiener Sezession en de Wiener Werkstätte samen. Het belichaamt de overgang van de historische stijlen naar de moderne architectuur.

TANENDE ROEM

De Wiener Werkstätte leed financieel zwaar onder de Eerste Wereldoorlog. Het werd allemaal nog penibeler door de Grote Depressie, die vooral Duitsland en Oostenrijk bijzonder hard trof. In 1932 moest de collectieve onderneming definitief de deuren sluiten. Josef Hoffmann zette zijn activiteit als architect en ontwerper voort. Zijn stijl werd steeds radicaler. Vaak beperkte hij zich tot functionele structuren en huishoudelijke producten. In de jaren 1920 was hij vooral bezig met de bouw van uitgesproken sobere sociale woningen en flatgebouwen voor arbeiders, om een

mouw te passen aan het nijpende tekort aan woningen na de oorlog. Toen hij overleed, was Hoffmann vrijwel vergeten. Later zou hij door de generatie van Alvar Aalto, Le Corbusier, Gio Ponti en Carlo Scarpa worden geprezen als de voorloper van de art deco en het modernisme.

BEZOEKEN

Josef Hoffmann. *Progress Through Beauty*

MAK, Wenen

www.MAK.at

15-12 t/m 19-06

LEZEN

Josef Hoffmann 1870-1956. *Progress Through Beauty*, Birkhauser, Basel, 2021,

ISBN: 9783035622966

CONTACT

bel etage Kunsthandel GmbH

Wenen

www.beletage.com

Een vrij ondoorzichtige markt

Het ambachtelijke stond centraal in het werk van Josef Hoffmann, die zowel handmatig als in serie fabriceerde. Zijn ontwerpen met symmetrische lijnen waren een voorafspiegeling van de art deco. De waarde ervan schommelt tegenwoordig tussen enkele honderden en honderdduizenden euro, met name voor meesterwerken daterend van vóór 1910. Vaak brengen zijn werken veel minder op dan die van de grote namen van die beweging. Volgens Artprice is Hoffmanns marktwaarde op de veilingmarkt tussen 2000 en 2021 zelfs gedaald met zo'n 70 %. Een dalende trend, zij het in mindere mate, zien we ook bij zijn grote voorbeeld, Charles Rennie Mackintosh. De sterk uiteenlopende prijzen van Hoffmanns werken is echt wel opvallend. Wolfgang Bauer, de oprichter van de Weense Galerie bel etage, is een Hoffmann-kenner. Hij legt uit waar die sterke verschillen vandaan komen.

Wolfgang Bauer: "Josef Hoffman werd heel oud. Zijn belangrijkste ontwerpen creëerde hij vanaf 1900. Werken uit die tijd, tot aan de Eerste Wereldoorlog, hebben een zeer hoge waarde, al zijn er ook stukken uit de jaren 1920 die aardig wat opbrengen. Het gebeurt zeer zelden dat je voor meubelen van Hoffmann maar enkele honderden euro's moet neertellen. Dat geldt eerder voor glaswerk uit zijn latere periode of een stoel zonder belang, in serie gefabriceerd bij Kohn. Bovendien zijn de toeschrijvingen vaak fout. Hoe dan ook, het klopt dat er sterke prijsverschillen zijn. Het hangt altijd af van het belang van een stuk, de herkomst ervan, het materiaal waarvan het vervaardigd is, en de periode waarin het werd ontworpen en gemaakt. Fraaie objecten van messing van de Wiener Werkstätte kun je al kopen vanaf zo'n 800 euro. Voor zilverwerk zonder al te veel belang is dat zo'n 3.000 euro. Wat die stukken aantrekkelijk maakt, is hun eenvoud en modernisme. Voor sommige echt belangrijke werken moet je echter al tegen het half miljoen neertellen!"

"Fraaie objecten van messing van de Wiener Werkstätte kun je al kopen vanaf zo'n 800 euro. Voor zilverwerk zonder al te veel belang is dat zo'n 3.000 euro."

Maar hoe is dan de daling van de marktwaarde van een van de belangrijkste architecten van het begin van de 20e eeuw volgens Artprice te verklaren?

"Je moet voorzichtig zijn", aldus Bauer. "Statistieken zijn niet altijd een correcte afspiegeling van de realiteit. Het klopt dat de waarde van in serie gefabriceerde meubelen van Hoffmann gedaald is, want er zijn minder mensen in geïnteresseerd dan vroeger. Het is een algemene tendens voor alle meubelen, met uitzondering van belangrijke stukken van topkwaliteit. Bij minder belangrijke meubelen zie je een stabilisatie van de prijs, maar zeker geen daling, zoals Artprice aangeeft. Artprice heeft een heel simpele kijk op meubelen. Veel in hun database geregistreerde stukken worden te koop aangeboden door kleine veilinghuizen, die geen al te zorgvuldige beschrijving en identificatie opgeven van stukken die soms deels of zelfs volledig vals zijn. Meubelen van topkwaliteit zie je echter weinig op veilingen, waar ze dan vaak grote bedragen opbrengen. Het is trouwens moeilijk voor mij om er stukken op de kop te tikken, door de hevige concurrentie. Het geluk lacht me daar zelden toe. Ook goede, zeer goede en uitzonderlijk goede stukken van Hoffmann kun je zelden kopen op veilingen. De laatste dertig jaar is hun waarde alleen maar gestegen."

Wolfgang Bauer, eigenaar van Galerie bel etage, in Wenen. © Galerie bel etage. R.V.

Een expositie zorgt meestal voor een nieuwe herkenning. Kan de overzichtstentoonstelling in het MAK daar een rol in spelen?

"Zoals dat voor alle kunstwerken geldt, zullen de belangrijkste stukken altijd hoge prijzen halen en zal hun waarde stijgen, al zal dat in het geval van Josef Hoffmann geen explosieve stijging zijn, zoals we dat de laatste decennia bijvoorbeeld hebben gezien bij Gustav Klimt en Egon Schiele. Kunstobjecten en meubelen moet je anders bekijken. Kennis en oog voor details zijn onmisbaar. Het is geen sinecure om dat onder de knie te krijgen. Voor een klant en een verzamelaar is dat dus een hele uitdaging. De tentoonstelling in het MAK, georganiseerd door Christian Witt Döring in samenwerking met een groot aantal befaamde kunsthistorici, is bijzonder grondig aangepakt en wordt vast razend interessant. Ze zal ongetwijfeld de belangstelling voor het oeuvre van Josef Hoffmann een flinke boost geven. Al hoop ik niet dat eigenaars van werken van Hoffmann ervan zullen profiteren om de prijs ervan op te slaan."

Claus Sluter (toegeschr.),
Calvarie, ca. 1390-1400,
bukshout, hoogte: 57 cm.
Rijksmuseum, inv. BK-2021-
16; aangekocht met steun
van het Mondriaan Fonds,
de Vereniging Rembrandt
(deels dankzij het Sulp-
tuurfonds en het Schou-
four-Martin Fonds), dankzij
het Rijksmuseum Fonds:
M.H.B. van der Ven en een
anonieme schenker. © Foto:
Renate Neder, München.

Claus Sluter herontdekt

In maart 2021 verrijkte het Rijksmuseum in Amsterdam zijn indrukwekkende collectie Nederlandse werken met een werk van een kunstenaar voor wie het museum al lang belangstelling koesterde: Claus Sluter. De sculptuur van bukhout verbeeldt een Calvarie: de kruisiging van Christus, met Maria en de apostel Johannes. De kunstenaar kwam een tijdje geleden weer in de belangstelling dankzij de bestseller *De Bourgondiërs* van Bart Van Loo. In de 14e eeuw speelde Sluter een belangrijke rol in de bloei van de Bourgondische kunst. De herontdekking van deze sculptuur van een van de grootste meesters van de middeleeuwse beeldhouwkunst herinnert ons eraan hoe geniaal en vernieuwend hij was. Het is een verbluffend staaltje van zijn technisch vakmanschap en het zowel complexe als heldere naturalisme waar hij zijn faam aan dankte.

TEKST: ESTHER PITOUN EN FRITS SCHOLTEN

Claus Sluter werd omstreeks 1350 geboren in Haarlem. Behalve over zijn carrière in Dijon is weinig over hem bekend. Hij lijkt zijn opleiding voor een onbekende duur te hebben vervolgd in Brussel. Hij moet er wel langere tijd hebben verbleven, want in 1379-80 stond hij op de lijst van steenhouders in die stad. Op 1 maart 1385 deed hij zijn intrede aan het hof van Filips de Stoute (1342-1404), de hertog van Bourgondië die zich graag omringde met zowel Franse meesters als schilders en beeldhouwers uit het Noorden zoals Jean Malouel, Jean de Marville en Claus van de Werve, een neef van Claus Sluter. De hertog was dan wel bijzonder vroom, maar dat weerhield hem er niet van een zeer gulle mecenas te zijn. Omdat hij de orde der kartuizers een warm hart toedroeg, liet hij aan de rand van Dijon een groot klooster bouwen: de Chartreuse de Champmol. Hij wilde er ook een mausoleum voor zijn dynastie laten bouwen. Zijn eigen praalgraf liet hij maken door beeldhouwer Jean de Marville. Toen die in 1389 overleed, nam Claus Sluter die taak over. Ook al was hij een nieuwkomer aan het hertogelijke hof, toch mocht hij verschillende sculpturale meesterwerken creëren. Die zijn nog altijd te bewonderen in Dijon: het sculpturale portaal van de kloosterkerk van Champmol, de hertogelijke graftombe (thans bewaard in het lokale

Sluter stelde het realisme tegenover de vrij onnatuurlijke, stereotiepe en onpersoonlijke vormen van de 14e eeuw.

museum voor schone kunsten) en Sluters bekendste werk: de *Mozesput*, het voetstuk van een monumentale kruisigingsgroep, nog steeds te zien op de binnenplaats van het klooster. Het kartuizerklooster herbergt zo een van de grootste ensembles Bourgondische sculpturen van het einde van de 14e en het begin van de 15e eeuw. Jammer genoeg werd tijdens de Franse Revolutie een groot deel van de sierelementen vernield.

VERNIEUWEND REALISME

De artistieke stijl van Claus Sluter laat zich moeilijk definiëren, door de mix van Bourgondische, Brusselse en Vlaamse invloeden. Toch had hij een heel eigen, vernieuwende stijl. Tegenover de vrij on-

Claus Sluter (en atelier), *Portaal van de kloosterkerk van Champmol* (met hertog Filips de Stoute en zijn echtgenote, biddend tot de Heilige Maagd, vergezeld van hun patroonheiligen), ca. 1390-1400, steen uit Asnières, hoogte: 178 cm (Maria met kind). Dijon, Chartreuse de Champmol. © R.V.

natuurlijke, stereotiepe en onpersoonlijke vormen van de 14e eeuw stelde hij het realisme. Kenmerkend zijn de individuele uitdrukking van elk gelaat met zijn eigen dramatiek, een onder de gewaadplooien speurbare aanwezigheid van een natuurlijk gebouwd lichaam, en een voor elk beeld aangepaste houding van dat lichaam. Het prachtige portaal van de kloosterkerk van Champmol, met een levensgrote sculptuur van het hertogelijke koppel, biddend gericht naar de Heilige Maagd, vergezeld van hun patroonheiligen, laat zien hoe meesterlijk hij een coherent geheel wist te vormen met verschillende figuren. Ondanks de compacte aard van de steen kun je makkelijk de lichamen zien, doorheen het plooienspel van de gewaden. Hier geen statische, maar dynamische, expressieve figuren die uit de gevel lijken te komen. Eenzelfde realisme zie je ook in de Calvarie van het Rijksmuseum. De plooienvan bij Maria omsluit op elegante wijze haar lichaam, uitwaaiërend in diagonalen naar de basis van het werk. Dit werk is merkkelijk kleiner dan de andere bekende groepen van zijn hand. Het driedimensionale is echter van dezelfde kwaliteit, te danken aan het licht dat erop speelt en de schuine lijnen die naar de achterkant van de figuren lopen.

EEN BRIL IN DE 15E EEUW

In het hart van het kartuizerklooster in Champmol bevindt zich de fontein des levens, ook bekend als de profetenput of Mozesput. Oorspronkelijk was dit het voetstuk van een Kruisiging met Maria Magdalena aan de voet van het kruis. Bekijk we de figuren van de zes profeten (Daniël, Jesaja, Zacharia, Jeremia, Mozes en David) uit kikvorsperspectief, dan zien we iets heel bijzonders: elk gezicht verraaft duidelijk emoties. Ondanks zijn grootte werd deze zeshoekige fontein gecreëerd met de grootste zorg, in een volkomen nieuwe vorm. De profeet Jeremia, door de kartuizers beschouwd als een van de belangrijkste profeten, droeg oorspronkelijk zelfs een bril: in 1403 bestelde de kunstenaar een koperen "buricle pour Jheremie le prophete" bij Hennequin Dart, een edelsmid uit Dijon. Aan het begin van de 15e eeuw was een bril nog een zeldzaamheid. Het bewijst nog maar eens hoe vernieuwend Sluter durfde te zijn, al wilde hij hier wellicht ook hulde brengen aan Filips de Stoute, die zelf een bril droeg.

Claus Sluter (en atelier), de Moysesput (detail van Mozes), ca. 1396-1404, steen uit Asnières, hoogte: 175 cm (beelden van profeten). Dijon, Chartreuse de Champmol. © R.V.

Bekijken we de figuren van de zes profeten uit kikkorsperspectief, dan zien we iets heel bijzonders: elk gezicht verradt duidelijk emoties.

TREURENDE FIGUREN

De liggende figuur op de graftombe van de hertog en de onderkant van de tombe raakten beschadigd tijdens de Franse Revolutie, maar de treurende figuren en de arcaden konden worden gereconstrueerd met de oorspronkelijke stukken. Hoewel een liggende figuur in gezelschap van treurende figuren toen zeker niet ongewoon was, geldt de uitgesproken processionele mise-en-scène als ronduit vernieuwend.

Claus Sluter (en atelier), de Moysesput ca. 1396-1404, steen uit Asnières, hoogte: 175 cm (beelden van profeten). Dijon, Chartreuse de Champmol. © R.V.

Onder de fijn bewerkte marmeren arcaden onderscheidt elk van de albasten beelden (een priester, gevolgd door geestelijken, de familie van de overledene en het hertogelijke huis) zich van de andere figuren door zijn individuele pose. De opvallend realistische expressie van hun verdriet blijft fascineren. Sommige figuren drogen hun tranen of troosten elkaar, terwijl andere verzonken zijn in gedachten of de handen samenvouwen in gebed. Geholpen

door zijn neef Claus van de Werve (1380-1439) heeft Sluter de treurende figuren uitgebeeld als een heuse rouwstoet, die zich vrijelijk verplaatst onder de gotische arcaden. Deze bijzonder realistische mise-en-scène was in die tijd eveneens hoogst ongewoon. In 1939 verschenen twee van die treurende figuren op de markt, wat natuurlijk meteen de aandacht trok van het Rijksmuseum en zijn directeur Frederik Schmidt-Degener. In een complexe situ-

Hoewel een liggende figuur in gezelschap van treurende figuren toen zeker niet ongewoon was, geldt de uitgesproken professionele mise-en-scène als ronduit vernieuwend.

atie, minder dan een jaar voor het Duitse leger Nederland binnenviel, belandden de twee figuren uiteindelijk in het Cleveland Museum of Art. Ruim tachtig jaar later is het grootste museum van Nederland dan ook bijzonder trots eindelijk een werk van Claus Sluter in huis te kunnen halen. Het is meteen ook een passende hulde aan de virtuositeit van deze meester.

EEN LEEUWENGESLACHT

Behalve van technisch vernuft gaf Sluter blijk van een grote vernieuwingsdrang wat iconografische keuzes betreft. Zo zie je bij de kleine houten Calvarie-sculptuur een ongewone combinatie van het kruis van Christus (hier voorgesteld als de boom des

levens uit de Hof van Eden) en een leeuw met welpen. In middeleeuwse verluchte manuscripten worden deze dieren wel vaker afgebeeld naast bijbelse taferelen. Het oudste voorbeeld is de *Physiologus Bernensis* (9e eeuw). Daarin wordt gezegd dat welpen de eerste twee dagen van hun leven dood liggen, tot hun ouders op ze blazen en hun gezicht likken. Op de derde dag worden ze dan herboren. Dit verwijst naar de drie dagen die Christus doorbracht in het graf voor hij verrees. Dit symbool van verrijzenis pal onder het kruis was in de middeleeuwse beeldhouwkunst volkomen nieuw. Als kunstenaar moest je daar echt wel lef voor hebben. De leeuw, traditioneel beschouwd als de koning der dieren,

Claus Sluter en Claus van de Werve, *Drie rouwende figuren van de graftombe van Filips de Stoute*, ca. 1404-1410, albast uit Vizille, hoogte: 41,7 cm. Cleveland, The Cleveland Museum of Art, aangekocht van het J. H. Wade Fund, inv. 1940.128. © The Cleveland Museum of Art.

Claus Sluter en Claus van de Werve, *Graftombe van Filips de Stoute* (detail van de stoet van rouwende figuren), 1404-1410, albast uit Vizille, zwart en wit marmer, 360 x 254 x 243 cm. Dijon, Musée des Beaux-Arts. © R.V.

Filips de Stoute (1342-1404) omringde zich graag met zowel Franse meesters, als schilders en beeldhouwers uit het Noorden zoals Jean Malouel, Jean de Marville en Claus van de Werve, een neef van Claus Sluter.

was in de Middeleeuwen een belangrijk heraldisch symbool voor het hertogdom Bourgondië. Het zou dan ook best kunnen dat deze kleine Calvarie bestemd was voor de hertog van Bourgondië zelf, of iemand uit zijn directe entourage. De unie van Bourgondië en de Zuidelijke Nederlanden ten tijde van Filips de Stoute en zijn opvolgers Jan zonder Vrees, Filips de Goede en Karel de Stoute leidde tot een bloeiende culturele kruisbestuiving. Claus Sluter had een dermate grote invloed op de Bourgondische beeldhouwkunst dat die invloed

zich al snel verspreidde naar andere delen van Frankrijk, de Lage Landen en Duitsland, en een einde maakte aan wat men de internationale Gotiek noemt. De identiteit van de kunstenaar veranderde in de loop der tijd, zoals dat wel vaker gaat. Hij werd geboren als Claes de Slutere, maar werd in Frankrijk herdoopt tot Claux of Claus. In Duitsland wordt dat Claus en in België Klaas. Ironisch genoeg staat zijn naam fout geschreven op een van de gebrandschilderde ramen van het Rijksmuseum: Jan Sluter. Een pijnlijke vergissing van de

architect die het museum bouwde in de jaren 1880. Het belang van Claus Sluter staat buiten kijf. Zijn naam was dus al van meet af aan verbonden met het museum, lang voor een van zijn werken er werd opgenomen in de collectie.

BEZOEKEN

Rijksmuseum

Amsterdam

www.rijksmuseum.nl

Chartreuse de Champmol

Dijon

www.ch-lachartreuse-dijon-cotedor.fr

Musée des Beaux-Arts

Dijon

www.beaux-arts.dijon.fr

Oosterse inspiraties voor vooruitstrevend Cartierhuis

Diadeem, Cartier Londen, 1936, platina, diamanten, turkooizen. Collectie Cartier. © Cartier. De turkooizen zijn gesneden in de vorm van een boteh, een siermotief met een gebogen punt, dat in de 9e eeuw in Afghanistan verscheen en in de 17e eeuw in Europa populair werd dankzij de invoer van Kasjmir-shawls.

Necessaire, Cartier Parijs, 1924, goud, platina, paarlemoer, turkooizen, smaragden, parels, diamanten, email. Collectie Cartier. © Cartier.

Kistje, Iran, 19e eeuw, hout en marqueterie van getint hout, ivoor en metaal (*khatamkari*). Parijs, Musée du Louvre, afdeling Islamitische kunst. In bewaring gegeven door het Musée des Arts Décoratifs, Parijs. © Musée du Louvre, RMN Grand Palais. © Foto: Hervé Lewandowski.

Van zijn grootvader had Louis Cartier een bibliotheek over oosterse kunst geërfd die hij nog verder had uitgebreid.

Het Franse luxehuis Cartier oogstte wereldfaam met zijn juwelen in guirlandestijl. Sinds 1904 creëert het stukken geïnspireerd op de geometrische vormen van de islamitische kunst, ontdekt in boeken over architectuur en versieringen. Het Musée des Arts Décoratifs, in Parijs, houdt momenteel een tentoonstelling over de invloed van de islamitische kunst op de juwelen en kostbare objecten ter wereld gebracht door het beroemde huis, van het begin van de 20e eeuw tot nu. De stukken getuigen van het ontstaan van een nieuwe, uitgesproken moderne esthetiek.

TEKST: CHRISTOPHE DOSOGNE

Cartier werd in 1847 opgericht door stamvader Louis-François. Aanvankelijk was het bedrijf gespecialiseerd in de verkoop van juwelen en kunstobjecten. In 1874 nam zijn zoon Alfred het roer over. In 1898 stapte ook diens oudste zoon Louis in de zaak. Cartier produceerde zijn eigen juwelen, maar verkocht ook oude stukken door. In tegenstelling tot de meeste andere ontwerpers inspireerde Louis Cartier zich nauwelijks op de art nouveau. Hij gaf liever zijn eigen invulling aan de Europese stijlen van de afgelopen eeuwen. Vanaf het begin van de 20e eeuw ging hij op zoek naar nieuwe inspiratiebronnen. In 1904 was in de etalages van de zaak een bandeau van diamanten en platina te zien, waarvan de opengewerkte versiering deed denken aan de *moucharabieh*, het houten traliwerk in een uitbouw voor een raam in de Arabische wereld. Waar kwam die

oosterse inspiratie plots vandaan? Het jaar ervoor was er in het Pavillon de Marsan, in Parijs, een tentoonstelling over islamitische kunst geweest. Deze wetenschappelijk grondig doordachte expo had het publiek kennis laten maken met de tot dan toe weinig bestudeerde islamitische beschaving. Ook Louis Cartier bezocht die expo, die hem een visuele schok bezorgde. In 1910 vond een tentoonstelling over hetzelfde thema plaats in München, met duitse antiquiteiten, opgedeeld volgens hun geografische herkomst, in een sobere opstelling die indruk maakte. Twee jaar later hield het Musée des Arts Décoratifs in Parijs een tentoonstelling van miniaturen uit Perzië en het mogolrijk. Louis Cartier droeg zijn steentje bij als bruikleengever. Van zijn grootvader had hij immers een bibliotheek over oosterse kunst geërfd, en die had hij zelf later nog uitgebreid.

'Hindoe-collier', Cartier Parijs, 1963, platina, goud, diamanten, saffieren, smaragden, robijnen. Besteld door Daisy Fellowes in 1936, aangepast op verzoek van haar dochter, de gravin van Castéja, in 1963. © Collectie Cartier.

VAN PERZIË TOT INDIË

Politieke gebeurtenissen boden hem de kans zijn collectie te verrijken. In de periode 1905-1911 vond in Iran een revolutie plaats die de dynastie van de Kadjaren aan het wankelen bracht. Het was een periode van onlusten en anarchie. Nogal wat kostbare voorwerpen, behorend tot het nationale erfgoed, verlieten het land en kwamen terecht in Parijs, een draaischijf van die handel, geleid door Armeense handelaren, zoals de broeders Hagop en Garbis Kalebdjian, antiquairs gevestigd in de Rue de la Paix. Ze waren toevallig burens van Louis Cartier. Die laatste ging vaak bij hen over de vloer, op zoek naar miniatures, boekbanden, sierobjecten van halfedelstenen, waar hij zich dan op inspireerde voor nieuwe ontwerpen. In 1911 ging Jacques Cartier, de jongere broer van Louis, op reis naar Indië, waar hij de lokale

vorsten bezocht. Het was de handel in edelstenen en parels die hun deuren voor hem deed opengaan. Jacques deed zaken met maharadja's en verzamelde oude en hedendaagse juwelen om ze daarna door te verkopen, zich erop te inspireren of ze te verwerken in nieuwe, originele creaties. Die diverse inspiratiebronnen en de oosterse juwelen die hun intrede deden in het juweliershuis droegen bij tot een vernieuwing, niet alleen van vormen, maar ook van productietechnieken. Aigrettes, pompons, *bazubands* (een armband die mannen ter versiering droegen op hun bovenarm) werden aangepast aan de westerse smaak, zowel wat kleuren als materialen betreft. De flexibiliteit van de Indische juwelen inspireerde de ontwerpers tot technische innovaties, nieuwe monturen en assemblages. Louis Cartier was gefascineerd door die kleurrijke,

Tegel, Iran, laat 14e-15e eeuw, keramisch mozaïek. Parijs, Musée du Louvre, afdeling Islamitische kunst, depot van het Musée des Arts Décoratifs, Parijs. Musée du Louvre, Dist. RMN Grand Palais. © Foto: Raphaël Chipault.

Schets voor een poederdoos, Cartier Parijs, ca 1920, grafietpotlood, Oost-Indische inkt en gouache op transparant papier. Cartier Parijs Archief. © Cartier.

glinsterende juwelen. Geïnspireerd door de mogoltechniek genaamd *kundan*, waarbij siermotieven van goud en edelstenen rechtstreeks worden geïncrusteerd in bergkristal of jade, ontwikkelde hij medio jaren 1920 een stijl die later *Tutti Frutti* zou worden genoemd. Een grondig doordachte mix van edelstenen (smaragden, saffieren en robijnen), trosvormig gemonteerd en gegraveerd, leverde een verbluffend mooi en kleurrijk mozaïek op, dat zou uitgroeien tot een tijdloos icoon van de juwelierskunst van de 20e eeuw.

Onder de artistieke leiding van Jeanne Toussaint evolueerde de Cartier-stijl in de jaren 1930 naar nieuwe vormen en kleurencombinaties, die hoofdzakelijk aan de Indische cultuur waren ontleend.

AANZET TOT DE ART DECO

Eveneens kenmerkend voor de creaties van Cartier aan het begin van de 20e eeuw was het integreren van onderdelen van juwelen, stukken van islamitische objecten en het gebruik van oosters textiel bij de creatie van tassen en accessoires. De *boteh*, een siermotief met een gebogen punt, ontstond in Afghanistan in de 9e eeuw en werd populair in de 17e eeuw dankzij de import van sjaals uit Kasjmir. Het motief werd massaal overgenomen in de westerse sierkunst. In een uitgepuurde en gestileerde vorm trof je het aan in tiarás, spelden, broches en necessaires van Cartier, waar modebewuste vrouwen in het interbellum helemaal weg van waren. De versieringen met geëmailleerde bakstenen uit Midden-Azië en de trapvormige merloenen van de ziggoerats uit Mesopotamië vormden de basis van een vormenrepertoire dat de aanzet vormde tot

wat later de art deco zou worden genoemd en Cartier aan de spits van de moderniteit bracht. Onder de artistieke leiding van Louis was de productie van het luxehuis onder meer geïnspireerd op de Iraanse cultuur en de boekkunst. De siermotieven van de boekbanden - het centrale medaillon omkranst door fleurons en hoekstempels - werden soms letterlijk overgenomen, maar vaker werden verschillende elementen samengevoegd tot een sierthema waarvan een leek de herkomst niet meer kon achterhalen. Idem voor de mandorla's, cipressen, palmetten, fleurons, rankversieringen, lovertjes en het schildpad. Cartier innoveerde ook door uit te pakken met nieuwe combinaties van kleuren en materialen. Zo werd met veel lef groen gepaard aan oranje, naar het voorbeeld van de keramisten in Iznik, of men combineerde het groen van jade of smaragd met het blauw van saffier

of lapis lazuli, om de beroemde, op pauwenogen geïnspireerde versiering te creëren, wat in het Europa van toen volslagen nieuw was. Onder de artistieke leiding van Jeanne Toussaint evolueerde de Cartier-stijl in de jaren 1930 naar nieuwe vormen en kleurencombinaties die hoofdzakelijk aan de Indische cultuur waren ontleend. Hoogst originele sautoirs en juwelen van oosterse inspiratie werden kenmerkend voor de zeer herkenbare stijl van het luxehuis en zijn nieuwe productie in de tweede helft van de 20e eeuw. Soms was de inspiratiebron makkelijk aan te wijzen, maar soms ging het om een combinatie van uiteenlopende elementen, waardoor de herkomst totaal onduidelijk was. De motieven en vormen ontleend aan de islamitische kunst en architectuur hadden hoe dan ook een grote invloed op de ontwerpers van Cartier, in die mate zelfs dat ze nog altijd een aanzienlijk deel van het repertoire vormen.

BEZOEKEN

Cartier et les arts de l'Islam.
Aux sources de la modernité
Musée des Arts Décoratifs
Parijs
www.madparis.fr
t/m 20-02

Diadeem, Cartier Parijs, bestelling uit 1914, platina, gezwart staal, diamanten, robijnen. © Cartier.

Mortier, Iran, 11e-12e eeuw, brons. Parijs, Musée du Louvre, afdeling Islamitische kunst, in bewaring gegeven door het Musée des Arts Décoratifs, Parijs. © Musée du Louvre, Dist. RMN Grand Palais. © Foto: Hervé Lewandowski.

Tarot

De Renaissance in het klein

De allervroegste tarotkaarten die we kennen komen uit het Italië van de 15e eeuw. Door de daaropvolgende eeuwen heen hebben de onnavolgbare wegen van het lot deze wonderbaarlijke miniatuurtjes van de adellijke hoven naar hedendaagse privécollecties gebracht. Vandaag kunt u ze gaan bekijken in het Musée Français de la Carte à Jouer.

TEKST: CELINE DE GEEST

Niets spannender dan de keuze van een tarotkaart. Trek je de Keizerin of de Geliefden, dan lacht het geluk je toe. Maar trek je de Duivel, dan dreigt er onheil. Ten minste, voor wie geloof hecht aan de betekenissen die occultisten, waarzeggers en andere mystici de tarot sinds de 19e eeuw toedichten. In het Italië van de 15e eeuw dienden tarotkaarten nog om mee te spelen, maar eveneens om mee te pronken. Het waren kostbare kunstwerkjes, echte luxespelen gemaakt met dure pigmenten en geraffineerde bladgoudachtergronden. Een set van tarotkaarten telde traditioneel 78 kaarten. 56 kaarten die doen denken aan het kaartspel zoals we dat vandaag kennen, genummerd en onderverdeeld in vier groepen (staven, bekers, munten en zwaarden), aangevuld met 22 'troefkaarten'. De troeven zijn te herkennen aan hun archetypische figuren zoals de Gehangene, het Oordeel en de Dwaas. Deze kaarten vertegenwoordigen de grote thema's van het leven – niet voor niets worden ze door de kaartlezers de Grote Arcana genoemd (*arcantum* komt uit het Latijn en betekent 'geheim').

DE KOETS

"Het spel zelf is complex, alleen al vanwege het grote aantal kaarten. Bovendien leunt het zwaar op het geheugen – het is oppassen geblazen voor "vallende" troeven – en hoofdrekenen is belangrijk om de punten op te tellen." Aan het woord is spelhistori-

"In Firenze waren het de rijke bankiers en kooplieden die handgeschilderde tarotkaarten lieten maken."

THIERRY DEPAULIS

cus Thierry Depaulis, wereldwijd erkend als specialist op het vlak van spelkaarten en de tarot. Als wetenschappelijk commissaris werkt hij samen met het Musée Français de la Carte à Jouer, een uniek museum in de buurt van Parijs, gevestigd in een 18e-eeuws paviljoen. Het is één van de belangrijkste spelkaartmusea ter wereld, naast onder meer het Nationaal Museum van de Speelkaart in Turnhout, en de musea van Leinfelden-Echterdingen (Duitsland), en Vitoria-Gasteiz (Spanje). In 1991 kon Depaulis het Franse spelkaartmuseum in Issy-les-Moulineaux een enorme troef bezorgen – letterlijk en figuurlijk. Een totaal onbekende, nooit eerder geziene tarotkaart verscheen toen op de Parijse kunstmarkt: de Koets. "Ik wist dat het geen kopie van een reeds bekende kaart was. Ik had er bij het museum op aangedrongen deze kaart te kopen en ze

Anoniem, de Schildknaap van Munten, ca. 1450. © Landeshauptstadt Hannover, Museum August Kestner. © Foto: Christian Rose.

De Koets van een handgeschilderd tarotspel, toegewezen aan de Meester van de Chariot d'Issy, Milaan, ca. 1441-1444. © Musée Français de la Carte à Jouer, F.Doury.

“Er zijn aanwijzingen dat er af en toe met deze kaarten gespeeld werd, maar ze dienden wellicht vooral als uiterlijk vertoon: ‘Heb je mijn mooie tarotkaart gezien?’”

THIERRY DEPAULIS

waren vastbesloten dat te doen. De stijl, de compositie, de uitstekende staat en de datering (midden 15e eeuw) stuwden de prijs echter de hoogte in, boven het budget van het Musée Français de la Carte à Jouer. En uiteindelijk ging de kaart naar een antiquair.” Maar de aanhouder wint, want in het daaropvolgende jaar kon het museum de kaart overkopen, zij het met een ruime marge, verklaart Depaulis. Sindsdien is de Koets, traditioneel het symbool van triomf en overwinning (en voor sommigen zelfs van de wraak), één van de schatten van het museum.

HERTOG VAN MILAAN

De Koets kon gelinkt worden aan twee andere kaarten die uit dezelfde set komen, bewaard in het Nationaal Museum in Warschau: een Koningin van Bekers en een Ridder van Munten. “Eigenlijk klopte alles,” zegt Depaulis. “Afmetingen, stijl, uitvoering van de rand en meerdere details, om nog maar te zwijgen van de achterkant, met dezelfde donkergrijze kleur, veroorzaakt door geoxideerd bladzilver. Kortom, deze drie kaarten komen duidelijk uit hetzelfde tarotspel dat in het verleden opgesplitst raakte. In 2005 had Christie’s Paris een Dame van Munten in de aanbieding. Ze bezat dezelfde kenmerken als de Chariot d’Issy en de twee Warschau-kaarten, en behoort zonder twijfel tot hetzelfde spel. Maar omdat de huidige eigenaar het niet wil uitlenen noch zijn identiteit wil prijsgeven, nemen we voor deze tentoonstelling genoegen met een reproductie.” In de jaren negentig ging Depaulis ervan uit

dat de kaarten voor het adellijk hof van Ferrara gemaakt werden, één van de rijke steden in volle bloei tijdens de Italiaanse Renaissance. Maar recent onderzoek wijst een andere kant uit. De kaarten blijken uit Milaan afkomstig, en werden geschilderd voor iemand nabij het hof, vermoedelijk Vitaliano I Borromeo. De Borromeo's waren een invloedrijke familie van bankiers. Ze hadden een goede band met Francesco Sforza, tussen 1450 en 1466 Hertog van Milaan en de grondlegger van de Sforza-dynastie die gedurende de hele Renaissance over Milaan zou regeren. Veel van de oudst gekende tarotkaarten werden in opdracht van de hertog en zijn nakomelingen gemaakt.

BEMBO

De Koets en haar 'zusterkaarten' staan centraal in de tentoonstelling in Issy-les-Moulineaux. Heel wat andere kaarten werden geleend uit buitenlandse collecties, zoals de Morgan Library in New York

en het Museum voor Schone Kunsten in Budapest. Een groot deel komt echter uit Italiaanse collecties, zoals die van de Pinacoteca di Brera in Milaan. Hun makers zijn in de meeste gevallen anoniem gebleven. Wie waren de kunstenaars die de tarot tot leven brachten? "In de archieven van Firenze vinden we sporen terug van kunstenaars die kaarten schilderden en van wie we nog nooit hadden gehoord. In die tijd schilderden schilders echt alles, van kleine huishoudelijke klusjes tot grote altaarstukken. Ze werkten in de werkplaats, omringd

door vele medewerkers, een beetje als een klein bedrijf. Het is moeilijk onderscheid te maken tussen degenen die we tegenwoordig als genieën van de kunst beschouwen, en degenen die we als arbeiders zouden kunnen beschouwen", zegt Depaulis. Eén van de zeldzame namen die we wel kennen, weliswaar niet in de context van Firenze, is die van Bonaficio Bembo. Bembo stond in de 15e eeuw aan het hoofd van een zeer bedrijvige werkplaats in Cremona waar hij deel uitmaakte van een levendige kunstscene. Naast tarotkaarten schilderde

"De Gehangene, de Toren, de Zon: al deze figuren werden artistiek enorm zorgvuldig uitgewerkt door de hofkunstenaars die ze schilderden."

THIERRY DEPAULIS

Anonieme ronde schotel met tarotspelers, gegraveerde en loodgeglazuurde keramiek ca. 1480-1510. © RMN-Grand Palais (Musée du Louvre), Daniel Arnaudet.

Anoniem, de Dame van Klaveren van een spel uit Lyon, houtgravure gekleurd met stencils. © Musée Français de la Carte à Jouer en Galerie d'Histoire de la Ville d'Issy-les-Moulineaux. © M.F.C.J : J.-L. Charmet.

Lo Scheggia, geboorteschal met afbeelding van het spel 'civettino', Firenze, ca. 1450, tempera op paneel. © Museo Nazionale del Bargello-Museo Palazzo Davanzati.

hij ook portretten, fresco's en bijbelse taferelen. "Zowel Bembo's vader als al zijn vijf broers waren schilder, en overal geliefd. Maar Bonifacio was de 'lieveling' van het hof van Milaan, in het bijzonder van de hertog Francesco Sforza en vervolgens van zijn zoon Galeazzo Maria", vertelt Depaulis. Voor de toewijzing van de Koets en de andere kaarten uit hetzelfde spel wordt zijn kant uitgekeken. Maar ook Andrea Bembo, die in Brescia werkte, zou een tarotspel geschilderd hebben. Tenslotte

heeft de vader, Giovanni, ook in Brescia, vermoedelijk samen met zijn zonen en leerlingen bijgedragen aan de uitvoering van een derde tarot, die bekend staat als *Brambilla* (eigendom van de Pinacoteca di Brera, in Milaan).

DE TAROT VANDAAG

Vanaf 1500 verdwenen de minutieus handgeschilderde Italiaanse tarotkaarten, weggeconcentreerd door goedkopere, gegraveerde en gedrukte kaarten. Een

vroeg voorbeeld is de *Tarot van Marseille*, gemaakt naar het voorbeeld van de Milanese tarot. "Ze bezitten niet dezelfde kwaliteiten als de geschilderde kaarten, maar hebben nog wel geraffineerde ontwerpen. Al gaat ook dat aspect in de loop der eeuwen achteruit", voegt Depaulis toe. Pas in de 18e eeuw krijgt de tarot de spirituele invulling die we vandaag zo goed kennen en die zelfs aan een heropleving bezig lijkt. "Het gaat hier om een nieuw en enigszins controversieel gebruik, een

Pas in de 18e eeuw krijgt de tarot de spirituele invulling die we vandaag zo goed kennen en die zelfs aan een heropleving bezig lijkt.

soort “afleiding” van de gewone tarots, die tot dan toe enkel voor spel dienden. Totaal arbitrair en aan fantasie ontsproten, maar verkondigd als ware het wetenschap.” Court de Gébelin, een Zwitserse geestelijke en vrijmetselaar, publiceerde in 1781 *Le Monde Primitif*, waarin hij beweerde dat de symboliek van de *Tarot van Marseille* de Egyptische mysteries van Isis en Thoth openbaarde. De Romazigeuners, volgens Gébelin afstammelingen van de

oude Egyptenaren, zouden de kaarten in Europa geïntroduceerd hebben en konden die voor waarzeggerij gebruiken. “Daar is het allemaal begonnen”, zegt Depaulis. “Logischerwijs waren de waarzeggers na een tijd niet meer tevreden met de traditionele tarot. Ze hadden nieuwe betekenis in gedachten en de afbeeldingen van de kaarten kwamen daar niet altijd mee overeen. Ze hebben een productie op gang gebracht van ‘gerectificeerde’ kaarten,

hersteld in hun ‘oorspronkelijke zuiverheid’. In werkelijkheid zijn de kaarten zo verder en verder verwijderd geraakt van de traditionele modellen. Ook vandaag worden er nog vaak kaarten bijverzonnen.” Wie op zoek wil naar de originele tarot, of stiekem toch naar een gunstig voorteken, waagt zijn kans het best tijdens de expo in Issy-les-Moulineaux.

BEZOEKEN

Tarots Enlumines – Chefs-d'oeuvre de la Renaissance Italienne

Musée Français de la Carte à Jouer.

Issy-les-Moulineaux

www.museecarteajouer.com

15-12 t/m 13-03

Entourage van Apollonio di Giovanni, tarotkaart die toebehoord zou hebben aan Karel VI, Firenze, ca. 1460. © Bibliothèque Nationale de France.

Entourage van Apollonio di Giovanni, de Schildknaap van Zwaarden, tarotkaart die zou toebehoord hebben aan Karel VI, Firenze, ca. 1460. © Bibliothèque Nationale de France.

De schitterende kleurenpracht van paarlemoer

Met zijn melkachtig voorkomen en pastelachtige kleuren, gaande van roze tot blauw, afhankelijk van het licht, is paarlemoer al sinds de bronstijd een van de meest geliefde materialen, zowel in het Oosten als in het Westen. De prachtige schakeringen zorgen voor een regenboog aan rijke contrasten met de donkere kleuren van het hout of de stenen waar ze een dialoog mee aangaan.

TEKST: ANNE HUSTACHE

Paarlemoer is geen mineraal maar een organisch materiaal dat op natuurlijke wijze is ontstaan. Het gaat om de harde, glinsterende substantie die het inwendige van de schelp van weekdieren bekleedt. Ze ontstaat door biosynthese en bestaat uit kristallen van aragoniet, gebonden door een proteïne genaamd conchioline

(of perlucine). Het zijn geen pigmenten die voor de regenboogachtige schakeringen zorgen, wel de op elkaar liggende lagen met een verschillende brekingsindex. Een dergelijk fenomeen zie je ook bij een dichroïsche filter. Welke kleuren je waarneemt, hangt af van de invalshoek van het licht en het standpunt van de waarnemer. Door die natuurlijke eigenschappen worden aan paarlemoer kwaliteiten toegeschreven zoals vrouwelijk, moederlijk en beschermend. Sinds de bronstijd is paarlemoer te vinden in vrijwel alle beschavingen, van Voor-Azië tot Egypte, van het Mayarijk tot het Ottomaanse rijk, in de islamitische kunst, enz. Paarlemoer wordt vaak in juwelen verwerkt. De diversiteit van de toepassingen blijft indrukwekkend, van eenvoudige koffers voor muziekinstrumenten tot waaiers en knopen. In het zuiden van het Franse departement Oise werd paarlemoer zelfs op industriële schaal verwerkt, waardoor het spectrum van toepassingen nog groter werd: van dominospelen en jetoons tot schijfjes, over dobbelstenen en messen.

Welke kleuren je waarneemt, hangt af van de invalshoek van het licht en het standpunt van de waarnemer.

BEZOEKEN

Musée de la Nacre et de la Tabletterie
Méru, Frankrijk
www.musee-nacre.fr

Soemerische processie 2700-2600 v.C

Deze prachtige trapeziumvormige koffer, aan vier zijden versierd, werd een 'vaandel' genoemd, maar de precieze functie ervan kennen we niet. Blijkbaar werd hij gemaakt ter herdenking aan een belangrijk evenement. Het houten kistje stamt uit de Soemerische beschaving en werd ontdekt op een begraafplaats in de oude stad Ur ten zuiden van Bagdad. De versiering bestaat uit mozaïekwerk met lapis lazuli, paarlemoer, kornalijn en kalksteen, opgeplakt met bitumen. De twee grote rechte hoekige kanten zijn elk verdeeld in drie registers, waarop een processie van mannen en dieren te zien is. Een kant, gewijd aan de oorlog, laat soldaten zien die een schermutseling bedwingen. Op de andere, gewijd aan de vrede, is een banket te zien. Mensen en dieren zijn fijn uitgesneden in het paarlemoer. De precisie van de details laat zien hoe meesterlijk de vaklui deze mozaïektechniek beheersten.

Vaandel van Ur, Mesopotamië, hout, lapis lazuli, paarlemoer, kalksteen, kornalijn, 21,7 x 50 cm. British Museum, Londen.

Armband, Egypte, tweede tussenperiode, paarlemoer, 15,6 x 2,2 x 0,1 cm. Rijksmuseum van Oudheden, Leiden.

Regenboogarmband

1785-1554 v.C.

Deze armband mag er dan uiterst sober uitzien, maar het is een sterk staaltje van vakmanschap. Aangezien paarlemoer bestaat uit vele flinterdunne lagen aragoniet, bijeengehouden door het 'cement' van het conchioline, moet je bij het uitsnijden zeer omzichtig te werk gaan, om barsten te voorkomen. Sommige onderdelen van deze armband zijn nog min of meer rond, wat te danken is aan de oorspronkelijke vorm van de schelp. Daardoor wordt de irisatie nog versterkt. De banden die de plaatjes samenhouden werden speciaal zo geknoopt dat er tussen de verschillende delen voldoende speling is.

Graveur Bellekin

Tweede helft 17e eeuw

Deze bijzonder fraai geciseleerde en gegraveerde schelp beeldt de mythologische personages Neptunus en Amphitrite uit, omringd door sirenen, cherubijnen, zeepaarden, zwaardvissen en een narwal. Het bonte gezelschap is afgebeeld in een landschap in reliëf, typerend voor het oeuvre van Cornelis Bellekin, de beroemdste paarlemoergraveur uit de tweede helft van de 17e eeuw. Dankzij de grote ontdekkingen sinds de 16e eeuw en de handel die daaruit voortvloeide, arriveerden tal van exotische objecten in Europa, waar ze als naturalia een ereplaats kregen in de rariteitenkabinetten. Ze waren natuurlijk nog kostbaarder indien ze waren bewerkt door de mens, en al zeker als dat iemand als Cornelis Bellekin was. Hij wist als geen ander de intrinsieke kwaliteiten van een schelp te accentueren.

Cornelis Bellekin, *De triomf van Neptunus en Amphitrite*, Amsterdam, gegraveerde schelp, gesigneerd 'C. Bellekin. F.', 9,5 x 15 x 12 cm. Sotheby's, Londen, 06-07-2017. © Sotheby's. £ 230.750 (€ 262.177)

Dirck van Rijswijk

1662

Dirck van Rijswijk volgde een opleiding tot edelsmid, maar werd befaamd om zijn marqueterie met paarlemoer op ebbenhout of zwart marmer. Hij specialiseerde zich ook in het vervaardigen van kostbare tafelbladen. De Amsterdamse kunstenaar selecteerde zijn schelpen op basis van de verscheidenheid en de zeldzaamheid van hun kleuren en irisatie. Vervolgens accentueerde hij de rondingen en het reliëf met een burijs, waarna hij ze extra kracht bijzette met was en steenkool. Net als de geschilderde stillevens vertonen de ingelegde bloemversieringen van Dirck van Rijswijk bloemen die herkenbaar zijn, maar die niet alle in dezelfde periode in bloei staan.

Dirck van Rijswijk, *Stilleven met bloemen*, Amsterdam, zwart marmer met ingezet paarlemoer, in een ebbenhouten lijst. New York, The Metropolitan Museum of Art.

Schrijftafel, Istanboel, palissanderhout, ebbenhout, schildpad, paarlemoer, tin, 66,6 x 37,1 x 32,3 cm. Parijs, Musée du Louvre. © Musée du Louvre, 2010.

© Foto: Hugues Dubois.

Kalligrafie in luxe

Ca. 1585-1700

Zoals blijkt uit het indrukwekkende aantal met die techniek vervaardigde objecten was marqueterie met schildpad, paarlemoer en andere materialen op hout bijzonder populair in het Ottomaanse rijk. Daar dook ze op aan het einde van de 16e eeuw en bleef tot aan het einde van de 19e eeuw in zwang. Kisten, schrijfdozen, schrijftafels, deurvleugels, muurkasten, zelfs de binnenluiken van vensters - alles kon worden voorzien van die kostbare versiering. De techniek was zelfs dermate populair dat ze deel uitmaakte van de opleiding van verschillende grote Ottomaanse architecten. Deze bijzonder kostbare schrijftafel moet verschillende benodigdheden voor kalligrafie hebben bevat. De kalligrafie werd beschouwd als een nobele kunst en dus was er een waardevol object nodig om het schrijfgerei in te bewaren, zoals inktkokers, schrijffriet en een bijbehorende houder.

Elegant notitieboekje

Ca. 1750-1755

In de 18e en 19e eeuw werden tal van gebruiksvoorwerpen versierd met paarlemoer, dat er meteen een geraffineerde en sensuele look aan verleende. Dit elegante notitieboekje is daar een mooi voorbeeld van. Het is bekleed met een plaatje van paarlemoer, met daarop regelmatig geordende versieringen van (soms verguld) zilver. Ook de potloodhouder aan de zijkant is versierd met paarlemoer. In het boekje verwijzen enkele aantekeningen naar de eigenares van dit prachtige object.

Notitieboekje, Parijs, paarlemoer, verguld zilver, ivoor, 9,5 x 6,2 cm. Rijksmuseum.

Virtuoze waaier

Ca. 1900

Georges Bastard (1881-1939), afkomstig uit Andeville (in het Franse departement Oise), stamde uit een prestigieuze familie van kunst-draaiers gespecialiseerd in het vervaardigen van benen van waaiers. Dankzij zijn opleiding aan de Ecole des Arts Décoratifs, zijn aangeboren creativiteit en een perfecte kennis van materialen, groeide hij aan het begin van de 20e eeuw uit tot 'de vernieuwer van de waaier'. Hij genoot faam zowel om zijn waaiers met geometrische versiering als om zijn waaiers versierd met vogels. Deze waaier hier is weliswaar versierd met bloemen, maar getuigt net zo goed van virtuoos vakmanschap. De witte cameliabloemen zijn aangebracht in reliëf, zonder grote dikteverschillen. Dit getinte paarlemoer was bijzonder complex om te creëren en werd dan ook enkel gebruikt voor specifieke bestellingen.

Georges Bastard, *Les Camélias*, waaier van goldfish-paarlemoer, mauve getint, versierd met cameliabloemen, met vergulde kern, origineel havannakleurig lint, hoogte: 21,5 cm. © Coutau-Bégarie / Drouot. R.V.

Een juweel van een knoop

Ca. 1880-1920

Een knoop mag dan wel klein zijn, het is en blijft een onmisbaar kledingaccessoire. Bovendien kan een knoop net extra cachet geven. De knoop is ook een afspiegeling van de creativiteit en de sfeer van een bepaald tijdperk. In de 18e eeuw waren knopen zelfs luxeobjecten. Toen in de tweede helft van de 19e eeuw de industriële revolutie op gang kwam, groeide ook de fabricage van knopen uit tot een heuse industrie. De omvang en de kleur ervan werden aangepast aan elk kledingstuk of accessoire. Met zijn zachte glans inspireerde paarlemoer tal van ontwerpers, en dat is nog steeds zo. Deze knoop van wit paarlemoer, fijn gegraveerd en beschilderd met de hand, is een waar juweeltje.

Knoop met metalen uiteinde, paarlemoer, verf. Musée de la Nacre et de la Tabletterie, Méru.

Henri Hamm

Ca. 1936-1937

De befaamde Franse beeldhouwer en ontwerper Henri Hamm (1871-1961) vervaardigde diverse objecten van zeer uiteenlopende materialen, zoals ivoor, celluloid, bakeliet en natuurlijk ook paarlemoer. Hij creëerde honderden knopen, kammen, ceintuurgesperen, parfumflesjes, alle bijzonder kleurrijk en van modieuze vormen. Dit kistje in art-decostijl, met geometrische vormen, getuigt van een verbluffend vermogen tot synthese. Het geheel wordt mooi kracht bijgezet door het paarlemoer, in de vorm van kleine driehoekige inlegsels.

Henri Hamm, *Coffret Oiseau* (juwelenkistje?), Parijs, palmhout, inlegwerk van paarlemoer, 51 x 47 cm, Musée des Arts Décoratifs, Parijs.

Nada Debs

Ca. 2010

Nada Debs, een ontwerper van Libanese afkomst, groeide op in Japan en volgde later een opleiding aan de Rhode Island School of Design (Verenigde Staten). Tegenwoordig woont en werkt ze in Beiroet. In haar werk combineert ze spontaan elementen ontleend aan diverse culturen. Haar objecten zijn uitgesproken ambachtelijk. Paarlemoer krijgt hier een nieuwe rol toebedeeld in stukken van een zeer eigentijdse soberheid. Nada Debs weet de aloude ambachtelijke vakkennis feilloos te paren aan een resoluut hedendaagse stijl. Haar doel is telkens weer een verhaal te vertellen om zo tot het hart te spreken.

Nada Debs, *Kharr*, collectie *Classique*, Amerikaans hazelaars-hout en paarlemoer, 40 x 120 cm. © Nada Debs Studio.

“Ook wij zijn materie”

Christien Meindertsma

Saddle blanket, 2020, gevilt wol, 42 x 40 x 42 cm. © Foto: Mathijs Labadie.

Ze was een van de ambassadeurs tijdens de jongste Dutch Design Week en reisde tussendoor naar Londen voor de uitreiking van de Earthshot Prize. In opdracht van Prins William ontwierp ze de trofee. Hoewel haar leerkrachten aan Dutch Design Academy haar werk niet onmiddellijk begrepen, maakt het nu deel uit van de meest prestigieuze museumcollecties.

TEKST: **ELIEN HAENTJENS**

Wie design associeert met opvallend, industrieel gemaakt meubilair, is bij Christien Meindertsma aan het verkeerde adres. De Nederlandse ontwerper legde de afgelopen 15 jaar een eigenzinnig parcours af waarin het onderzoek naar de herkomst van materialen centraal staat. Toen ze in 2004 afstudeerde met het boek *Checked Baggage* (daarin documenteerde ze de inhoud van een container door de douane in beslag genomen spullen, red.), was ze de vreemde eend in de bijt. Zelfs haar leerkrachten aan de Design Academy in Eindhoven - onder wie Hella Jongerius - begrepen het in eerste instantie niet. Intussen volgt een hele generatie ontwerpers, zeker in Eindhoven, datzelfde door onderzoek gedreven designpad en maakt haar werk deel uit van de vaste collecties van het Museum of Modern Art in New York,

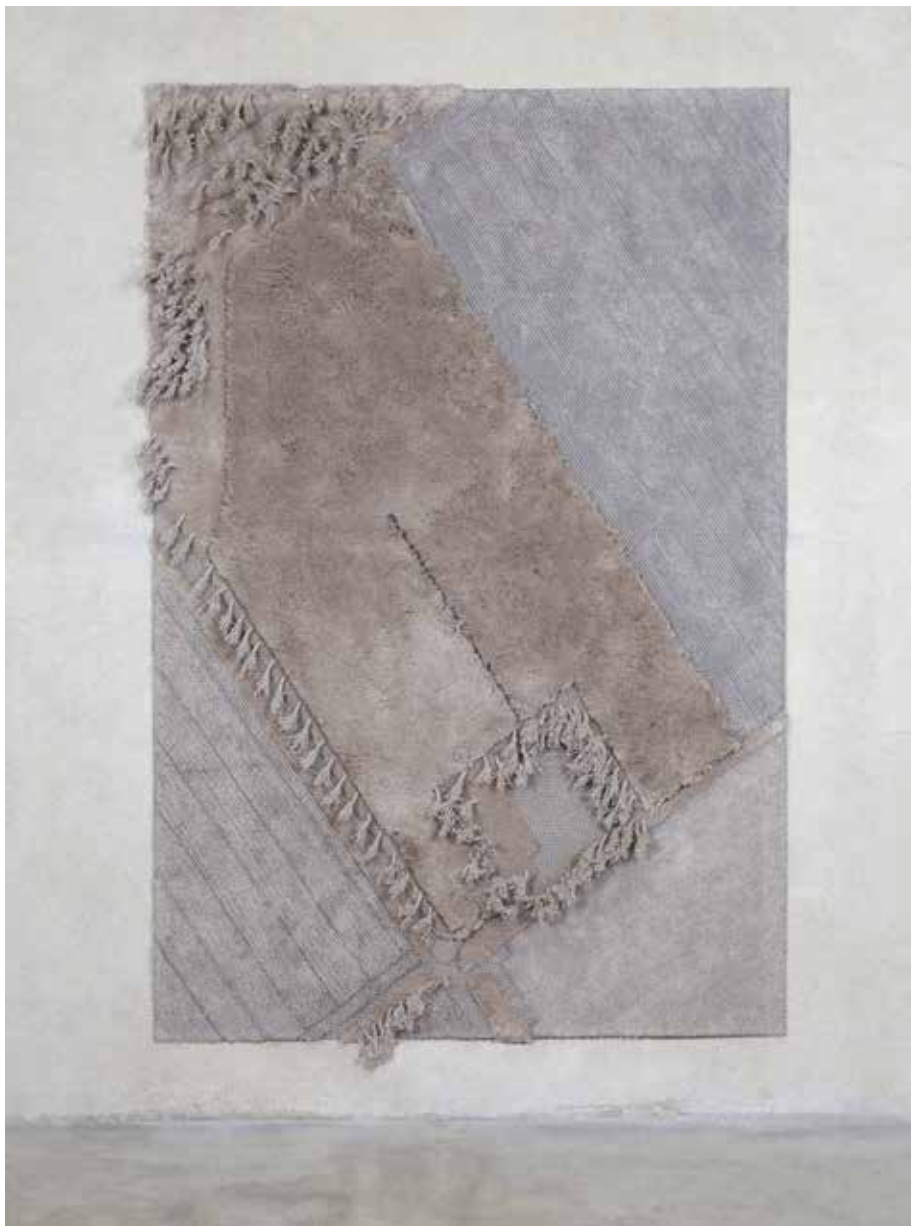

Pigeon Service, 2015. © Foto: Mathijs Labadie.

het Victoria & Albert Museum in Londen en het Vitra Museum in Weil am Rhein. Zo onderzocht Meindertsma voor een van haar eerste projecten, *Pig 05049* (2007), wat er allemaal gemaakt wordt vertrekkende van één varken. Naast de voor de hand liggende producten toonde ze in het boek ook producten zoals medicijnen, fotopapier, sigaretten of conditioner. Voor een volgend project verdiepte ze zich in het vlasverleden van Nederland, België en Frankrijk. “Dat project begon met lampen die ik samen met touwslagerij Steenbergen creëerde voor het Nederlandse designlabel Thomas Eyck. Aangezien er binnen de kortste keren veel goedkopere kopieën op de markt kwamen, en ik veel belang hecht aan de traceerbaarheid van materialen, ging ik op zoek naar de oorsprong van het basismateriaal. Omdat het me maar niet lukte, besloot ik uiteindelijk de boer zelf te volgen. Zo kwam ik bij een man in België terecht. Toen het kavel vlas verkocht dreigde te worden aan een Chinese opkoper - en vervolgens in de vorm van goedkope producten zou terugkeren naar onze regio, heb ik het zelf gekocht. Alleen was het project daardoor zo groot geworden, dat ik nog andere producten moest bedenken met het materiaal”, vertelt Meindertsma.

IN DE BAN VAN VLAS

“Enkele jaren later kreeg ik de opdracht van Texture in Kortrijk om in samenwerking met Jos Vanneste, een Belgisch bedrijf gespecialiseerd in het spinnen van draden

Flax Field, 2019, vlas, 200 x 300 cm. Met toestemming van Friedman Benda en Christien Meindertsma. © Foto: Daniel Kukla.

Met verhalende projecten en installaties bewandelt Christien Meindertsma de dunne grens tussen kunst en design.

en tuften van tapijten, een wandkleed te creëren. Toen ik een historische foto zag van het gebouw, dat tijdens Wereldoorlog I als duivengevangenis fungeerde (de Duitsers zagen de duiven als mogelijke overbrengers van berichten naar Engeland, red.), besloot ik het project over een andere boeg te gooien. Zo zijn de duiven van *Pigeon Service* (2015) ontstaan. Samen met Jos Vanneste bedacht ik een getuete

linnen stof, die de glans van duivenveren nabootst. Tegelijk kreeg elke duif een verborgen gepersonaliseerd labeltje waarop de route die het garen afgelegd heeft – bijvoorbeeld België-India-België, werd genoteerd. Net als postduiven keren ook veel materialen na bewerking terug naar hun land van oorsprong”, vertelt Meindertsma. “Daarnaast wilde ik met dit project de vaak onzichtbare mens achter producten

© Foto: Martin Dijkstra.

“Voor mij zijn het eerder zaken zoals de impact die een product heeft op de aarde of de betekenis die het heeft voor de mensen die het hebben gemaakt, die de waarde bepalen.”

zichtbaar maken. Samen met vrijwilligers van het museum hebben we alle duiven in elkaar gestikt. Dat je bij zulke lokale, collectieve projecten veel leert, maakt ze waardevol.”

Daarnaast bedacht Meindertsma een op 250 exemplaren gelimiteerde, volledig biologisch afbreekbare stoel uit vlas voor *Label/Breed* en een verfijnd tapijt, dat het gekochte kavel vlas visualiseerde. In al zijn subtiliteit was *Flax Field* een van de

blikvangers van Alcova tijdens de Milanese Fuori Salone in 2019. “Als je vlas oogst, heb je langere en kortere stengels. Door die te swingelen krijg je garen. Naast het fijne garen krijg je een stroom met dikker, in principe minder kwalitatief garen. Dat hebben we droog laten spinnen in België en gebruikt als basis voor het tapijt”, legt Meindertsma uit. “Naast het prototype is er slechts één exemplaar van gemaakt. Hoewel ik thuis nog wat heb liggen, blijft

Acoustic poster, 2020, gevuld wol, 100 x 150 cm.
© Foto: Mathijs Labadie.

de productie met vlas van dat specifieke kavel bijzonder beperkt. In die zin is het logisch dat dit stuk via de New Yorkse galerie Friedman Benda is verkocht. Al is de creatie van een uniek stuk voor mij geen doel 'an sich'. Het is eerder het gevolg van mijn manier van werken.”

Ook in de meest recente objecten die ze voor Thomas Eyck ontwierp, bepaalt het materiaal de uniciteit. “Niet ver van mijn woonplaats zit de Nederlandse zetelproducent Gelderland. Zij werken met de mooiste stoffen, maar hebben onvermijdelijk veel restmateriaal. Daarmee bedacht ik twee nieuwe producten: het krukje *Saddle* en *Acoustic Poster*. Via de techniek van naaldivlten verbinden we de overschotten tot een nieuw materiaal. Doordat alle combinaties van stoffen telkens anders zijn, is elk stuk uniek. Hoewel de loonkost in Nederland hoog ligt, proberen we het zo toegankelijk mogelijk te houden”, vertelt Meindertsma. “In mijn ideale wereld staan de intrinsieke waarde van een object en het prijskaartje los van elkaar. Voor mij zijn het eerder zaken zoals de impact die een product heeft op de aarde of de betekenis die het heeft voor de mensen die het hebben gemaakt die de waarde bepalen. Een goed ontwerp zou zoiets moeten zijn als een perfect gebakken brood.”

MATERIALITEIT VAN DE MENS

Hoewel poëzie en verbeelding altijd al een belangrijke rol hebben gespeeld in haar werk, ging ze voor haar laatste projecten filosofisch nog een stap verder. Zo visuali-

Ook in de meest recente objecten bepaalt het materiaal de uniciteit.

seert ze in de trofee voor de *Earthshot Prize* de eerste foto van de aarde vanop de maan, die genomen is door astronaut William Anders in 1968. “Dat moment luidde een totaal andere manier om naar het leven op aarde te kijken in. Met het oog op het herstel van onze planeet is het juist die andere blik die we nodig hebben. De vijftig *Precious Matter* trofeeën uit gerecycleerd huishoudafval tonen elk een licht verschillende rotatie van het aardoppervlak, en vormen samen de aarde. Ze zullen de komende jaren uitge-

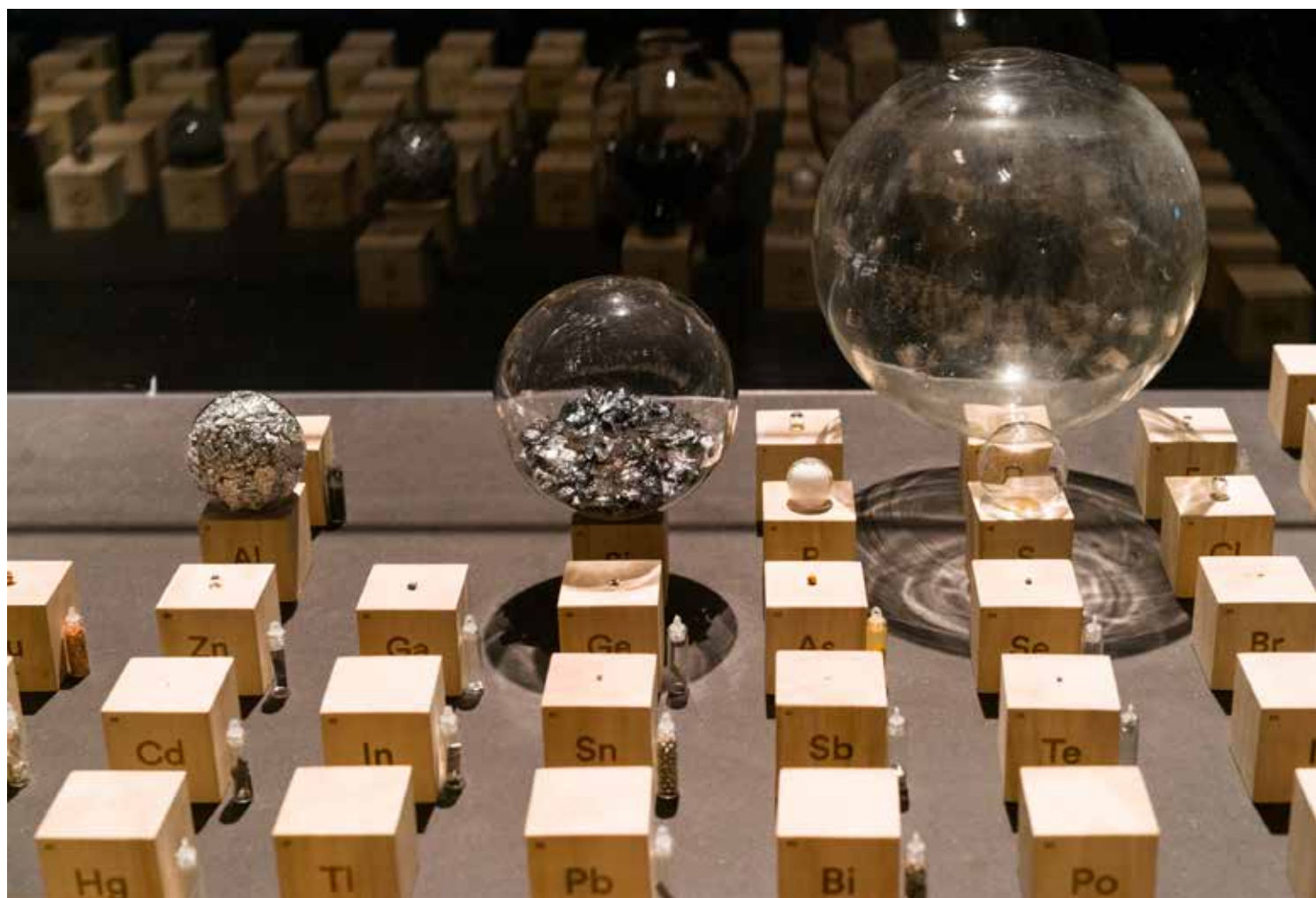
reikt worden aan vijftig projecten die aan het herstel van onze aarde bijdragen”. In haar creatie als ambassadeur voor Dutch Design Week, met als thema *The Greater Number*, onderzoekt ze de materialiteit van de mens zelf. In de interactieve installatie *Sharing Elements* konden bezoekers ervaren hoe een miljoen virtuele deeltjes reageren op onze menselijke aanwezigheid. “De mens bestaat voor 96 procent uit deeltjes zoals zuurstof, waterstof of koolstof. In die zin verschillen we dus niet zo sterk van de materiële wereld om ons heen. Via deze interactieve installatie, die ik samen met interaction designers Joel Gethin Lewis en Reza Ali ontwierp, wilde ik toeschouwers bewust maken van die intrinsieke verbondenheid. Ook wij zijn materie.” Met verhalende projecten en installaties bewandelt Christien Meindertsma de dunne grens tussen kunst en design. “In onze westerse context beschouw ik wat ik maak als

toegepaste kunst, niet als vrije kunst. Mocht ik nu bij een inheemse stam leven, dan zou dat misschien anders liggen. Nu beschouw ik me in eerste instantie als een ontwerper die zich bewust is van de impact van producten en de achterliggende systemen, en daarin verantwoorde keuzes probeert te maken. Daarom is de allereerste vraag die ik me telkens stel: is het echt nodig om een nieuw product te ontwerpen? Terwijl ik die manier van werken voor mijn afstudeerproject intuïtief uitkoos, weet ik intussen dat dat voor mij de juiste werkmethode is. Al vereist dat wel een heel andere houding ten opzichte van ons beroep.”

SURFEN

www.christienmeindertsma.com

Christien Meindertsma, ontwerp, Joel Gethin Lewis, interactief ontwerp, Reza Ali, computer ontwerp, *Sharing Elements* (detail). © Foto: Boudewijn Bollmann. Met toestemming van de Dutch Design Foundation.

€ 241.100

Kees van Dongen, *Elégante au soulier rouge*, aquarel, 157,5 x 85,5 cm. Binoche et Giquello SVV, Parijs, 15-10. © Binoche et Giquello.

€ 45.080

Atelier van Pierre Rousseau, maquette van het Chinese paviljoen van het Hôtel de Montmorency-Luxembourg, ca. 1770-1780, hout, metaal, karton, papier, stof, 85 x 51 x 40 cm. Coutau-Bégarie, Parijs, 19-10. © Coutau-Bégarie.

€ 127.400

Maison René Boivin, opengaande armband, ca. 1935, geel goud versierd met twee afneembare S-vormige motieven, die samen een volledig met diamanten bezette clip van platina kunnen vormen, 89,8 g. Kahn & Associés, Parijs, 20-10. © Kahn & Associés.

€ 47.812

Jean Cocteau, *Bélier deux faces*, 1958, vaas van roze terracotta met grijsblauwe en deels geëmailleerde engobe, 40 x 29 cm. Bonhams, Parijs, 21-10. © Bonhams.

AFGELOPEN

Een aquarel van Van Dongen in Drouot

Een *Elégante au soulier rouge*, gecreëerd met waterverf door Kees van Dongen (1877-1968), een Parijzenaar met Nederlandse roots, zorgde voor een verrassing toen Binoche et Giquello het werk op 15 oktober veilde in Drouot. Deze kunstenaar maakte naam als fauvist op de fameuze Salon in de herfst van 1905, waar onder meer ook Henri Matisse werk tentoonstelde. Van Dongen groeide uit tot een ster in Parijs. Dat was in niet onbelangrijke mate te danken aan het feit dat hij in 1917 een relatie had aangeknoopt met een getrouwde vrouw, modeontwerpster Léa Jacob, bijgenaamd Jasmy, een bekende naam in de mondaine wereld. Hun relatie duurde tot in 1927 en droeg in sterke mate bij tot zijn bekendheid. Van Dongen werd aan de lopende band gevraagd portretten te creëren. Het werk dat in Drouot onder de hamer ging, is een van die vele portretten. Tot ieders verrassing ging het van de hand voor € 241.000.

Vreemde pagode

Op sommige zolders vind je echt wel bizarre objecten. Zo is op een kasteelzolder de maquette van een Chinese pagode aangetroffen. Die pagode was gebouwd in het park van een voornaam herenhuis, gelegen aan een van de grote boulevards in Parijs. Die kleine, pittoreske constructies, soms maar van tijdelijke aard, zagen in de 18e eeuw het licht in Groot-Brittannië. De 'Brits-Chinese' stijl ervan wist ten tijde van Lodewijk XVI ook de Franse aristocraten te bekoren. Zo had je er in het Parc Monceau, het Parc de Bagatelle, de Désert de Retz en het Parc d'Ermenonville, waar Jean-Jacques Rousseau zo dol op was. Het object dat op 19 oktober in Drouot ter veiling werd aangeboden door Coutau-Bégarie is een replica in het klein van de pagode gebouwd in het park van de woning van Anne Léon II de Montmorency-Fosseux, de hertog van Montmorency (1731-1799), maarschalk-generaal van Frankrijk, en zijn echtgenote Charlotte Anne Françoise de Montmorency-Luxembourg (1752-1829). De constructie werd gebouwd door architect Pierre Rousseau, uit Nantes, die zich hiervoor inspireerde op exotische

verhalen, verslagen van ambassades in verre landen, en porseleinen voorwerpen meegebracht door schepen van de Franse Oost-Indische Compagnie. Dit pareltje van hout en karton ging de deur uit voor € 45.080.

Mooie verkoop voor René Boivin

Sinds 1890 weet het huis René Boivin modieuze vrouwen te bekoren met juwelen die zowel origineel als gedurfd zijn. De stichter van het huis overleed voortijdig in 1917, maar de fakkel werd overgenomen door getalenteerde vrouwen, met name zijn echtgenote Jeanne (1871-1959), de zus van couturier Paul Poiret, die op het gelukkige idee kwam een kleine debutante in dienst te nemen: Suzanne Belperron (1900-1983). Die introduceerde er de uitgepuurde, geometrische stijl van de art deco, tot ze in 1932 het huis verliet en het jaar erna werd vervangen door Juliette Moutard (1900-1990). Deze nieuwe ontwerpster zou geleidelijk aan haar stempel op de productie drukken door beweeglijke juwelen te creëren. Een fraai voorbeeld daarvan is deze opengaande armband van goud, versierd met twee afneembare S-vormige motieven

van platina, volledig bezet met diamanten. Luxueus detail: je kunt ze omvormen tot een clip. Op 20 oktober bood Kahn & Associés het juweel ter veiling aan in Drouot. De nieuwe eigenaar telde er € 127.400 voor neer.

Wereldrecord voor Cocteau bij Bonhams

De twee grote gele ogen met in het midden een dunne verticale zwarte streep lijken je bijna te hypnotiseren. Aan de ene kant gezien, lijkt het gezicht bijna menselijk, aan de andere kant heeft het iets dierlijkers, maar de symmetrie blijft intact. Deze makkelijk herkenbare stijl is van Jean Cocteau (1889-1963), de Franse avant-gardistische kunstenaar, cineast, toneelschrijver en dichter aan wie Bonhams op 21 oktober een veiling wijdde in Parijs. Cocteau creëerde deze vaas van roze terracotta, met een grijsblauwe en deels geëmailleerde engobe, in 1958. Ze draagt nummer 5/30, hoewel er maar twintig exemplaren van deze *Bélier deux faces* werden gemaakt, zoals de kunstenaar dat had geëist. Cocteau was op 68-jarige leeftijd nog de 'leerling' van Marie Madeline Jolly

\$ 1.472.000 (€ 1.286.200)

Nike, *Nike Air Ship*, maat 13, 1984, leer, rubber, katoen. Sotheby's, Las Vegas, 24-10. © Sotheby's.

€ 12.500.000

René Magritte, *De kunst van de conversatie*, 1950, olieverf op doek, 48,4 x 60,2 cm. Sotheby's, Parijs, 26-10. © Sotheby's.

€ 177.744

Rembrandt Bugatti, *Jong hert dat zijn nek krabt*, ca. 1906, brons met zwart patina, cire perdue door Hébrard, genummerd 2, 25 cm hoog, bovenkant voetstuk: 32 x 11,5 cm. Oger-Blanchet & Mathias – Bournazel OVV, Parijs, 27-10. © Oger-Blanchet & Mathias – Bournazel.

en Philippe Madeline geworden. Tot aan zijn dood in 1963 werkte hij in hun atelier in Villefranche-sur-Mer. De richtprijs voor deze originele vaas bedroeg € 15.000-25.000, maar ze ging de deur uit voor € 47.812. Dat is een nieuw wereldrecord voor een keramieken werk van Cocteau. Op dezelfde veiling, die in totaal € 645.694 opbracht, kon men ook bieden op een potloodtekening, waarop de kunstenaar met inkt een opdracht had geschreven: *Portrait de Picasso-cubiste* (1917). Het lot ging van de hand voor € 62.812, vijf keer meer dan de richtprijs.

Nieuw record voor basketbalschoenen

Op 24 oktober werd in Las Vegas een nieuw veilingrecord gevestigd voor een paar sneakers. Het ging om een paar *Nike Air Ships* die NBA-ster Michael Jordan droeg tijdens een wedstrijd. Dit bij Sotheby's geveilde paar bracht bijna \$ 1,5 miljoen (€ 1,3 miljoen) op. De nieuwe eigenaar is Nick Fiorella, een bekende verzamelaar van zeldzame kaartjes van bekende sporters. Het gaat om de oudste schoenen uit de carrière van Jordan. Hij droeg ze tijdens zijn vijfde NBA-wedstrijd, in 1984. Ze werden nooit eerder verkocht. Ter herinnering: de duurste basketbalschoenen, van het prototype *Nike Air Yeezy 1* van Kanye West uit 2008, gingen in april jongstleden de deur uit voor \$ 1,8 miljoen.

Magritte in Parijs

De twee grote veilinghuizen Sotheby's en Christie's boekten mooie resultaten met hun veilingen georganiseerd ter gelegenheid van de internationale beurs voor hedendaagse kunst FIAC, in Parijs. Met zijn twee eerste veilingen, op 26 oktober, haalde Sotheby's zo'n € 50 miljoen binnen. Een van die twee, onder de titel *Modernités*, bracht € 46 miljoen op. Men kon onder meer bieden op drie werken van Magritte, waaronder de collage *De kunst van de conversatie* (1950), afgehamerd op € 12,5 miljoen. Ook een zeldzaam Merzbild van Kurt Schwitters leverde een mooi resultaat op: € 5,3 miljoen. Dat is een tweede wereldrecord voor de kunstenaar. Christie's organiseerde van 13 tot 22 oktober vijf veilingen, met een totale opbrengst van € 46,2 miljoen. De veiling *Art moderne* bracht € 11,3 miljoen in het laatje. Een tekening van een jurk, bedoeld als hommage aan Picasso, van de hand van Yves Saint Laurent, ging naar een museum voor € 112.500, het tienvoudige van de richtprijs. Op de veiling *Paris Avant-Garde*, goed voor een opbrengst van € 20 miljoen, bood verzamelaar Marcel Brient € 2,1 miljoen voor een Giacometti uit de collectie van Yves Montand en € 620.000 voor een zelfportret van Antonin Artaud. De veiling *L'art à fleur de peau* bracht dan weer € 12,5 miljoen op, terwijl de collectie van Alain Bouret en die van Gerard Valkier respectievelijk € 2,4 miljoen en € 6,4 miljoen opleverden.

Een spieshert van Bugatti

De Italiaanse beeldhouwer Rembrandt Bugatti (1884-1916) stierf al op 31-jarige leeftijd, maar in zijn twaalf jaar durende carrière creëerde hij liefst driehonderd sculpturen van dieren. Een van zijn favoriete thema's waren herten, die hij urenlang observeerde bij zijn dagelijkse bezoeken aan het dierenpark van de Plantentuin. Hij kende ze allemaal bij hun naam. Misschien was een ervan wel dit *Jonge hert dat zijn nek krabt*, met een richtprijs van € 100.000-150.000, op 27 oktober in Drouot toegewezen door Oger-Blanchet voor € 177.744. Het behoort tot een originele editie van vijf exemplaren, waarvan het gipsmodel in bewaring is gegeven in het Musée des Beaux-Arts in Lyon. Het werk draagt het stempel van de Franse gieter Adrien Hébrard. Het was Hébrard die Bugatti voorstelde zijn bronzen stukken te nummeren (hier is dat nr. 2 van de reeks). Zoals steeds is het hier aangrijpend realistisch. Bugatti werkte gewoonlijk naar het leven, waarbij hij de plasticine (een niet drogend mengsel van leem in poedervorm en was) aanbracht op een geraamte van ijzerdraden. De kunstenaar was veeleisend voor zichzelf. Hij gunde zichzelf maar één poging. Mislukte die, dan vernielde hij alles en begon hij opnieuw...

Antwerps kabinet

Op een veiling bij Doullens – Denis Herbette OVV, op 7 november, kon een bijzonder fraai Antwerps kabinet uit de 17e eeuw rekenen op de nodige belangstelling. Het is bekleed met fineer van rood schildpad, palissander, ivoor en verguld brons, en versierd met putti gezeten op hybride dieren, vergezeld van maskers. Achter de twee deuren in het midden schuilt een theater, voorzien van spiegels en een vloer met mozaïekwerk. Dit meubeltype werd eerst populair in Spanje en Italië, daarna ook in Nederland en Duitsland. Aanvankelijk was er soms geen pootgedeelte. Een en ander was geïnspireerd op de kisten uit de islamitische kunst en een terugkeer van de antieke stijl, met name wat betreft het inzetten van kostbare materialen. Er zijn openingen aan de voorkant, niet aan de bovenkant, met tal van laden waarin men kostbare objecten of documenten kan opbergen, maar ook een klein theater in het midden, met spiegels die het geheel kracht bijzetten. In de 17e eeuw werd het kabinet steeds populairder en zelfs een heus prestigeobject, met fineer van schildpad, ebbenhout of palissander, vervaardigd door de allereerste meubelmakers uit de geschiedenis. Het kabinet vond algemeen ingang dankzij de Nederlandse vaklui. Weldra kreeg het een plaats in alle Europese ontvangstruimten en tegenwoordig zijn kabinetten te vinden in tal van grote collecties. Dit exemplaar, met een richtprijs van € 50.000-70.000, ging van de hand voor € 64.668.

€ 64.668

Rechthoekig kabinet, Antwerpen, 17e eeuw, fineer van rood schildpad, palissander, ivoor, verguld brons, 180 x 138 x 50 cm. Doullens – Denis Herbette OVV, Parijs, 07-11. © Doullens – Denis Herbette OVV.

€ 548.218

Peter Paul Rubens en atelier, *De Heilige Familie met de heilige Anna, de heilige Johannes en een duif*, olieverf op paneel, 66 x 51 cm. Dorotheum, Wenen, 10-11. © Dorotheum.

\$ 50.030.000 (€ 46.342.386)

Gustave Caillebotte, *Jeune homme à sa fenêtre*, 1876, olieverf op doek, 116 x 81 cm. Christie's, New York, 09-11 tot 13-11. © Christie's Images Ltd.

Oude meesters schitteren

Op 9 november hield Artcurial een prestigieuze veiling gewijd aan oude meesters en de 19e eeuw. Onder de vaardige leiding van veilingmeester Matthieu Fournier werd een opbrengst van € 3,7 miljoen geboekt, inclusief kosten. Mooie resultaten werden onder meer behaald met de *Mona Lisa*, een oude op paneel geschilderde kopie van het beroemde portret van Leonardo da Vinci. Het lot werd afgehamerd op € 273.000. *Allegorie van de vijf zintuigen*, een reeks van vijf olieverfschilderijen op doek van Jan van Dalen, daterend uit 1660, ging van de hand voor € 260.000. Jan van Dalen (ca. 1620-1670) was een Vlaamse schilder die actief was in Vlaanderen. Zijn werk verraaft de invloed van kunstenaars uit de beginperiode van de Romeinse barok, met name Caravaggio, wiens invloed hij ongetwijfeld heeft ondergaan op een reis naar Italië. Na zijn terugkeer naar Antwerpen werd Jan van Dalen wellicht beïnvloed door Vlaamse kunstenaars, wat leidde tot een samengaan van Italiaanse en Noord-Europese stijlen. Zijn oeuvre is nog altijd erg weinig bekend. Het gebeurt ook zelden dat werk van hem te vinden is op de markt.

De Heilige Familie in het Dorotheum

De eerste herfstveiling van schilderijen van oude meesters die het Dorotheum hield op 10 november werd gedomineerd door vooraanstaande kunstenaars. Er werden mooie resultaten geboekt met een brede waaier van werken van bekende en invloedrijke Italiaanse en Vlaamse kunstenaars, zoals Jacopo Tintoretto en Peter Paul Rubens. Een dynamische afbeelding van de *Heilige Familie* door Rubens en zijn atelier werd afgehamerd op € 548.218, terwijl een onlangs ontdekt en intrigerend groot portret van de familie, geschilderd door Tintoretto, werd toegewezen voor € 415.500. Een mythologische groep van dezelfde kunstenaar, getiteld *Venus, Mars en Cupido*, die deel uitmaakte van de collectie van Walter Percy Chrysler Jr., bracht € 315.500 op.

Fraaie werken in New York

De traditionele herfstveilingen in New York getuigen van een zeer dynamische, maar zeker niet speculatieve markt. Er gingen verschillende topwerken onder de hamer. Die leverden mooie recordbedragen op. Van 9 tot 13 november

hield Christie's een reeks prestigieuze veilingen van moderne en hedendaagse kunst, met als hoogtepunt de collectie van Edwin L. Cox, een Texaanse zakenman en filantroop die in 2020 overleed op honderdjarige leeftijd. In een halve eeuw had hij een fabelachtig ensemble moderne werken van museumkwaliteit verzameld, onder meer van Caillebotte, Cézanne, Van Gogh (niet minder dan drie!), Monet, Sisley, Redon en Vuillard. Experts hadden verwacht dat de 23 werken zo'n € 180 miljoen zouden opbrengen. Uiteindelijk brachten ze op 11 november € 289 miljoen (\$ 332 miljoen) in het laatje. Het klapstuk van de avond was *Houten huisjes tussen de olijfbomen en cipressen* (1889), een landschap van Vincent van Gogh, afgehamerd op € 62 miljoen (het vierde beste resultaat ooit voor deze kunstenaar), waar experts een opbrengst van € 35 miljoen hadden verwacht. Een werk op papier van Vincent van Gogh uit 1888, met daarop hooimijten, ging van de hand voor € 31 miljoen. Dat was de hoogste richtprijs. Het is meteen ook een wereldrecord voor een werk op papier van deze kunstenaar. Het werk was tijdens de Tweede Wereldoorlog in beslag genomen door de nazi's en was daarna van de radar verdwenen, tot Ed Cox het kocht. Dé verrassing van de veiling kwam van het derde

werk van Vincent: *Longe man met korenbloem* (1890). Dit werk staat in zijn oeuvre minder goed aangeschreven. Van Gogh schilderde dit portret (40 x 32 cm) in het jaar van zijn overlijden. De richtprijs bedroeg slechts € 6 miljoen, maar de nieuwe eigenaar telde er vlot € 40 miljoen voor neer. Het tweede hoogste bod voor een werk uit deze collectie ging naar een bekend landschap van Cézanne: € 48 miljoen. De kandidaat-kopers (een derde Amerikanen, een derde Europeanen en een derde Aziaten) waren echter het meest enthousiast over een doek van Caillebotte, te zien op de cover van de overzichtscatalogus van de kunstenaar. *Jeune homme à sa fenêtre* (1876) had dan ook alles om te bekoren, met zijn haast cinematografische kadering in het fascinerende Parijs van toen. Het werk werd voor € 46 miljoen gekocht door het Getty Museum in Los Angeles, dat het zal tentoonstellen vanaf 2022. Dat bedrag ligt veel hoger dan het vorige record voor deze kunstenaar, met name € 20 miljoen bij Christie's in New York, in 2019. Diezelfde avond gingen alle 59 lots op de veiling van kunst uit de 20e eeuw de deur uit. Het hoogste bod ging naar een uitzonderlijk portret dat Andy Warhol creëerde van Jean-Michel Basquiat: € 35 miljoen. Eenzelfde bedrag ging op 9 november op een avondveiling

RICHTPRIJS: \$ 100.000-200.000 (€ 118.000-235.000)

Diadeem, gecreëerd door Jacques-Amboise Oliveras, ca. 1808, goud, camee en email. Sotheby's, Londen, 07-12. © Sotheby's Digital Studio.

RICHTPRIJS: € 200.000-300.000

Jusepe de Ribera, *Het berouw van de heilige Petrus*, 1638, olieverf op doek, 76 x 64 cm. Gros & Deleltre, Parijs, 13-12. © Gros & Deleltre.

van hedendaagse kunst naar een liefst 4,2 meter lang schilderij van Basquiat, *The Guilt of Gold Teeth* (1982). Op diezelfde veiling bracht een schilderij van Peter Doig een recordbedrag van € 34,7 miljoen op, terwijl een uniek hybride werk (half fysiek, half digitaal) van Beeple (recordhouder met € 60 miljoen voor een NFT op een veiling in maart 2021 bij Christie's), vergezeld van zijn NFT een koper kon bekoren voor € 25 miljoen.

OP KOMST

Tiara's van Joséphine de Beauharnais bij Sotheby's

Keizerin Joséphine, de echtgenote van Napoleon Bonaparte, had nogal wat passies, onder meer voor juwelen. Twee zeldzame diademen en bijbehorende juwelen gaan op 7 december in Londen onder de hamer op een door Sotheby's georganiseerde veiling. Hoewel niet helemaal zeker is of de juwelen echt wel hebben toebehoord aan de keizerin, hebben de specialisten van het veilinghuis verzekerd dat ze "traditiegetrouw verondersteld worden haar te hebben toebehoord". Meer dan 150 jaar lang werden die sieraden bewaard in een Britse privéverzameling. Het paar zou £ 300.000-500.000 (€ 350.000-590.000) waard zijn. De dag erna houdt Christie's,

in New York, een veiling van prachtige juwelen, met onder meer een ring versierd met een blauwe diamant van 8,74 karaat (richtprijs: \$ 1,2 tot 1,5 miljoen – € 1,05 tot 1,3 miljoen), een uitzonderlijke armband in art-decostijl van platina en diamanten, gecreëerd door Van Cleef & Arpels (richtprijs: \$ 1 tot 1,5 miljoen – € 875.000 tot 1,3 miljoen), en een wondermooie broche in art-decostijl van Cartier, bezet met smaragden, saffieren en diamanten (richtprijs: \$ 200.000-300.000 – € 175.000-260.000).

Een uitzonderlijke Ribera in Drouot

Op 13 december gaat Gros & Deleltre in Hôtel Drouot over tot de veiling van een nooit eerder verkocht schilderij van Jusepe de Ribera, met een richtprijs van € 200.000-300.000. Het stelt *Het berouw van de heilige Petrus* voor. Het wordt beschouwd als een werk uit zijn rijpere periode. Het verschijnen ervan op de markt is een heus evenement. Het werd nooit eerder verkocht en is perfect bewaard gebleven. Ooit maakte het deel uit van de collectie van kardinaal Flavio Chigi (1631-1693), een neef van paus Alexander VII. Het dateert uit 1638, een keerpunt in de schilderij van Ribera, rond zijn vijftigste. Het werk getuigt van de belangstelling van de Spaanse kunstenaar voor de artistieke nieuwigheden uit Rome, Genua en Palermo, loskomend van de invloed van Caravaggio door

vanaf 1635 te kiezen voor een lichter palet. Zijn model blijft evenwel conform de stijl van de Lombardische meester: een bejaarde man, misschien een tijdgenoot van hem, afgebeeld ten halven lijve, voor een donker en neutraal fond. De kadering en de accentuering van het onderwerp creëren een band tussen de man en de kijker, wiens aandacht wordt getrokken door het realisme van de handen in gebed en de uitdrukking van het gelaat, met betraande ogen die hemelwaarts zijn gericht. Het thema van de berouwvolle Petrus had heel wat succes ten tijde van de Contrareformatie, nadat het Concilie van Trente (1545-1563) de katholieke dogma's had aangescherpt. In tegenstelling tot het protestantisme steunde het katholicisme toen sterk op de heiligenverering en het gebruik van beelden om de gelovigen in hun hart te raken, zodat ze hun voorbeeld zouden volgen. Ribera en zijn medewerkers hebben verschillende versies van dit schilderij gecreëerd, waarbij telkens de positie van Petrus veranderde. De dramatische lichtinval en het geëmotioneerde gezicht zetten de symboliek van het werk kracht bij. Er gaat een diepe spiritualiteit van uit die de waarnemer uitnodigt tot introspectie.

Raden Saleh, schilder van Batavia

Op 2 december gaat veilinghuis Daguerre in Drouot over tot de verkoop van een schilderij van een

eerder onbekende kunstenaar, Raden Saleh (1814-1880). Het werd rechtstreeks gekocht van de kunstenaar door de Duitse handelaar en fervente kunstliefhebber Eduard Cassalette. Deze Indonesische vorst reisde 23 jaar lang door Europa. Gesteund door Horace Vernet stelde hij tentoon op de Salon in 1847. Sommige van zijn werken werden zelfs gekocht door koning Louis-Philippe in eigen persoon. In 1851 keerde hij terug naar Indonesië. Tien jaar later schilderde hij deze *Weg afdalend van de berg Megamendung*, een weg die over het eiland Java loopt van oost naar west. Raden Saleh werd sterk beïnvloed door de Duitse schilderschool van de 19e eeuw, met name de landschappen van Johan Christian Dahl. Hij maakte van het genre een van zijn favoriete thema's, maar voegde er wel Javaanse elementen aan toe. In Frankrijk had hij wellicht de verhandeling over de schilderkunst van Pierre-Henri de Valenciennes (1799) te zien gekregen. Dat was een belangrijke theoreticus wat landschappen betreft. Saleh had ook gestudeerd bij Antoine Payen, een naturalistische kunstenaar uit Doornik. Al die invloeden zijn zichtbaar in dit schilderij: het spel van licht en schaduw, en de overvloed van details, uitgewerkt in een romantische stijl (Saleh was een grote bewonderaar van Delacroix) laten zien hoe weelderig het eiland Java is.

23 — 30 JANUARY 2022

BRAFA ART FAIR

TOUR & TAXIS
BRUSSELS

GUEST OF HONOUR : ARNE QUINZE

www.brafa.art

DELEN

PRIVATE BANK

MONTE-CARLO AUCTION HOUSE

UPCOMING AUCTIONS

FROM 9 TO 16 DECEMBER 2021

JEWELLERY - WATCHES - LUXURY HANDBAGS
SCULPTURES - FINE ART

PORTRAIT OF A YOUNG WOMAN
Roman art, antonine period, IInd century
Marble ; H. 33 cm

DIAMOND RING
Signed Graff
13.01 cts, color D

CARTIER PASHA
Around 2011
Yellow gold 18K

PAIR OF ATLANTES
GIACOMO PIAZZETTA (1640 -1705)
H : 160 cm L : 60 cm P : 40 cm

€ 177.800 (incl. kosten)

Verrassend afgehamerd

Frans Verbeeck I (1510-1570) neemt een belangrijke plaats in de geschiedenis van de Vlaamse schilderkunst in, tussen twee van de grootste kunstenaars binnen deze traditie staat: Jheronimus Bosch (1450-1516) en Pieter Bruegel de Oude (ca. 1525/30-1569). In zijn *Schilderboek* (1604) meldt Karel van Mander dat Verbeeck "bekwaam was in het schilderen van aquarellen op de wijze van Bosch... Van zijn hand hebben we (ook) enkele amusante boerenhuwelijken en soortgelijke grappen." Van slechts één schilderij, *De Markt der Zotten*, is bekend dat het tot een Belgische privéverzameling behoort.

Nochtans zijn er vele werken aan Verbeeck I toegeschreven en ook aan zijn atelier, dat in de 16e eeuw en de eerste decennia van de 17e eeuw in Mechelen zou hebben gebloeid. Op 20 oktober werd een dergelijk werk aangeboden bij Carlo Bonte. Het is getiteld *De Lof der Zotheid*, in de geest van Erasmus, en combineert iconografische elementen uit het oeuvre van Jheronimus Bosch met thema's van Pieter Breughel de Oude. De ondeugden - hoogmoed (superbia), gierigheid (avaritia), afgunst (invidia), woede (ira), wellust (luxuria), gulzigheid (gula) en luiheid (segnities) - zijn hier samengebracht rond het centrale thema van

de verwijdering van de steen der waanzin. Bedoeling van een dergelijk schedelboring was om geestelijke stoornissen te genezen. Aangezien de steen niet bestaat, blijken de chirurg en zijn volgelingen charlatans te zijn, of erger nog, gekken die andere gekken proberen te genezen. Een waanzinnige toestand met een heerlijke apotheose in Brugge toen de schatting (tussen 14.000 en 20.000 euro) onder de hamer verpulverde tot 140.000 euro (177.800 euro met kosten)!

Atelier van Frans Verbeeck I of zijn zoon, *De Lof der Zotheid*, 17e eeuw, olieverf op doek, 106 x 115 cm. Carlo Bonte, Brugge, 20-10. © Carlo Bonte.

€ 64.000

Rijkelijk versierd kunstkabinet op voet, Antwerpen, 1650-1700, ebbenhoutfineer, schildpadschelpfineer, ivoor. Bernaerts 05 & 06-10. © Bernaerts.

€ 69.000

Sha Qi, *Sadji/Saison d'été*, 1942, olieverf op doek, 74 x 60 cm. Horta, 11-10. © Horta.

€ 24.000

Firmin Baes, *La liseuse*, 1926, pastel op doek, 98 x 78 cm. Horta, 11-10. © Horta.

AFGELOPEN

The Cabinet Sale bij Bernaerts

Op deze live tweedaagse - met publiek in de zaal - werd een keur aan antieke kunstvoorwerpen gepresenteerd. Het hart van deze klassiek getinte veiling was een ongeziene verzameling van 17e-eeuwse Antwerpse kunstkabinetten, uit de privécollectie van de Antwerpse antiquair Paul De Jonghe. De € 2.800 die geboden werd voor een velijnen blad uit een Brugs getijdenboek van ca. 1430-50 (richtprijs: € 1.000-1.500), de verdrievoudiging van de schatting die een puntgave houtsnede uit de Duitstalige editie van *De Apocalyps van Albrecht Dürer* (richtprijs: € 3.000-4.000) haalde, en een zesvoud zelfs voor de prent *Spes van Philips Galle* naar Pieter Breughel (richtprijs: € 1.000-1.500) bleken de opmaat van deze veiling. Even later werd immers een *Verzoeking van de heilige Antonius* door een anonieme 'volger van Jheronimus Bosch' aan € 10.000 toegewezen en verkocht een panoramisch landschap uit de omgeving van Gillis Van Coninxloo aan de bovenzijde van de schatting, voor € 8.000. Andere Oude Meesters die volgden, gingen ook vlot van de hand. Zo werd een Adam en Eva, een aan Laurens van der Veken toe te schrijven paneel,

aan € 11.000 verkocht (richtprijs: € 12.000-15.000), ging de zeldzame mythologische voorstelling van de metamorfose van de Pieriden door Lucas van Uden & Frans II Francken voor € 14.000 (richtprijs: € 10.000-15.000) en een anonieme *Uil met prooi* voor € 7.500 (richtprijs: € 1.000-15.00). Een goed gevulde zaal en internationale klanten over de telefoon en op drie biedplatformen keken reikhalzend uit naar de fenomenale collectie Antwerpse parels die volgde. Een 'vargueno' van ca. 1580-1620 - voorloper van het kunstkabinet, vervaardigd in Spanje - was de eerste van de elf pronkkabinetten uit de collectie. Het tweedelig stuk, geschat rond € 10.000-15.000, belandde boven de schatting en verkocht aan € 18.000. Een klein tafelkabinetje (22 x 42 x 27 cm), Antwerps nu, ging voor ruim drie keer de schatting (richtprijs: € 5.000-6.000), maar helemaal uitwaaiëren deed de veiling met het afhameren aan € 64.000 van een weliswaar exceptioneel kabinet met schildpadschelpfineer van ca. 1650-1700. Het ingenieus pronkmeubel met theatrum mundi en backgammon-schuijes, stond geschat € 35.000-40.000. Internationale interesse was er tevens voor een gelijkaardig stuk dat afgehamerd werd aan € 36.000 (richtprijs: € 30.000-35.000). Een elegante evenknie, met trompetspelende meisjes als beslag op het schildpad en imitatie lapis lazuli, verdub-

belde haar schatting (richtprijs: € 20.000-25.000) en een ander barokke parel veranderde voor € 38.000 van eigenaar (richtprijs: € 30.000-35.000). € 19.000 werd dan weer geboden voor een pronkstuk met op marmer geschilderde landschapjes. Een hispano-Vlaams stuk haalde op haar beurt € 11.000 (richtprijs: € 7.000-10.000) en een terecht orgelpunt was de verdubbeling van de schatting voor een kabinet door meester-bouwer Henri Van Soest, dat voor € 45.000 geveild werd (richtprijs: € 20.000-25.000). Andere resultaten: een wandtapijt uit Oudenaarde geveild voor € 5.500, een kloostertafel voor € 6.000, een Noord-Italiaans kabinet uit de 17e eeuw voor € 10.000, twee tafelkabinetjes, telkens geschat € 1.000-1.500 maar geveild voor € 8.000 en € 4.800. Twee 19e-eeuwse Franse allegorische figuren in wortelnoot haalden € 6.000 en vier zilveren schalen uit Londen, 1792, verkochten aan € 5.000, terwijl een Chinese wierookbrander in porselein haar schatting verdubbelde met een bod van € 5.000. Bij de Romantiekers werd een portret door Beechey geveild voor € 3.200, naast een indrukwekkend jeugdwerk van Henri Leys, *Spaanse Furie* voor € 8.000. Henry Guillaume Schlesingers *Twee nieuwsgierige meisjes op balkon*, geschat rond € 4.000-5.000, verkocht tot slot aan € 18.000.

Oosterse Van Gogh bij Horta

Op 11 en 12 oktober gingen er op de Kunst- en Antiekveiling bij Horta een heleboel succesvolle stukken onder de hamer. Het meest opmerkelijke stuk bij uitstek was het stillevens *Saison d'été* in olieverf op doek gedateerd 1942 van Sha Qi, dat werd verkocht voor maar liefst € 69.000. Deze Chinese kunstenaar wordt ook wel eens de Oosterse van Gogh genoemd. Na zijn kunstopleiding in China besloot Sha Qi in 1937 zijn studie te vervolledigen aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten in Brussel, waar hij de grootste onderscheiding ontving, de "Golden Award of Excellent Art". Ook vielen enkele werken in pastel op doek in de smaak. *La liseuse* waarin Firmin Baes zijn echtgenote in hun tuin afbeeldde ging onder de hamer voor € 24.000 en zijn werk *La gosse* met een kuddehoedster voor € 1.000. Bij de juwelen werd een armband in platina, versierd met een smaragd van ca. 2,40 karaat en briljant geslepen diamanten voor € 23.000 verkocht. Een ring in wit goud met een briljant geslepen diamant was goed voor € 18.200 en een geel gouden halssnoer voor € 10.500. Een Franse staande klok in verguld brons uit de Empire-periode werd afgehamerd op € 12.000.

€ 18.000

Jan Cornelisz Verspronck, *Portret van een dame*, 1632, olieverf op doek. Galerie Moderne, 11 & 12-10. © Galerie Moderne.

€ 228.600

Jean Del Cour (Hamoir 1627- 1707 Luik), terracotta voorstudie (bozzetto) voor de sculptuur van Sint Jacob de Mindere ca. 1690-1691, hoogte: 46 cm. Carlo Bonte, 21-10. © Carlo Bonte.

€ 268.000

Barbara Chase-Riboud, *Zanzibar / Gold #2*, 1977, brons en zijde. De Vuyst, 23-10. © De Vuyst.

Het schilderij in de stijl van de 17e-eeuwse Vlaamse school *Vertrek naar de jacht*, toegeschreven aan Gonzales Coques, haalde het bedrag van € 11.000 binnen. De bronzen sculpturen van José Dupon en George Minne werden respectievelijk verkocht voor € 10.000 en € 9.000.

Galerie Moderne veilt Line Vautrin

De spiegels van Line Vautrin zijn in trek, want ook bij Galerie Moderne ging er in oktober onder de hamer voor een mooi bedrag. Het 22 centimeter hoge exemplaar werd geschat op € 7.000-10.000, maar het ultieme bod was er één van € 28.000. Een portret van een dame door de zeventiende-eeuwse meester uit Haarlem Jan Cornelisz Verspronck kon de verwachtingen inlossen. Geschat op € 20.000-25.000 werd het werk uit 1935 geveild voor € 18.000. Bij de Belgische kunst boerde een werk van de Belgische schilder Charles van den Eycken (1859-1923) goed, al werd de richtprijs (€ 6.000-8.000) niet gehaald. *Trois chatons* uit 1919 werd verkocht voor € 5.000. Net iets meer, € 5.200, werd

gehaald voor een *Bague de Dame*, bezet met een alexandriet geflankeerd door zes briljant geslepen diamanten. De ring zelf was gemaakt uit wit goud van 18 karaat (richtprijs: € 5.000-7.000). Een tekening met aquarel en gouache van Pierre Alechinsky uit 1927 had een richtprijs van € 5.000-8.000 scoorde een bod van € 11.000. Maurice Wyckaerts *L'ombre blanche*, een werk uit 1971, was geschat op € 3.000-4.000, maar werd geveild voor € 4.800.

Jean Del Cour bij Carlo Bonte

Het topresultaat van de veiling van oktober bij Carlo Bonte werd behaald door de 'bozzetto' in terracotta van de hand van Jean Del Cour. Deze voorstudie voor de sculptuur van Sint Jacob de Mindere in de kerk van de desbetreffende apostel in Luik, werd instant opgemerkt door de kenners in binnen- en buitenland, en vlot afgehamerd op € 228.600. Een tweede absolute topper is een indrukwekkend paar verguld bronzen kandelaars naar een ontwerp van Filippo Pelagio Palagi. De kandelaars werden na een

spannende strijd afgehamerd voor € 106.680. Daarnaast werden mooie resultaten behaald voor een aantal 16e-eeuwse schilderijen, waaronder een portret naar (of uit de omgeving van) Frans Floris de Vriendt dat € 57.150 behaalde, en een portret toegeschreven aan de vrouwelijke kunstenaars Catharina van Hemessen dat voor € 23.495 geveild werd. Een reisbureau in de stijl van Jacques Adnet behaalde dan weer een mooi bod van € 19.685. Het werk *twee figuren*, in potlood en gouache, van de hand van Karel Appel, verwisselde van eigenaar voor € 17.145. Ook het aanbod aan Aziatische kunst bleef niet onopgemerkt. Het 19e-eeuwse Chinese medicijnkabinet in huanghuali hout bracht maar liefst € 45.720 op (lot 550). Voor lot 330, een Anglo-Chinese stoel in huanguali en padouk, werd zowaar € 28.575 neergeteld. Dit najaar staan er bij Carlo Bonte daarnaast nog twee 'timed auctions' op het programma.

Folon bij De Vuyst

Op 23 oktober, een zonnige herfstdag, kon De Vuyst eindelijk opnieuw hun klanten verwelko-

men in de veilingzaal. Voor het Lokerse veilinghuis gaat niets boven een klassieke live-veiling, met spectaculaire resultaten en gesneuvelde veilingrecords. De Amerikaanse kunstenaar en dichteres Barbara Chase-Riboud maakt bijzondere sculpturen die refereren aan diepgaande en genuanceerde thema's uit de geschiedenis, tijd- en plaatsbepaling. *Zanzibar / Gold #2* (1977) in brons en zijde genereerde reeds voor de veiling veel aandacht. Verschillende bidders joegen de prijs de hoogte in. Uiteindelijk werd het werk toegewezen voor een absolute recordprijs voor deze kunstenaar op veiling. De totaalprijs van € 268.000 verdrievoudigde het voorgaande record – tevens op naam van veilinghuis De Vuyst. Ook de sculpturen van Jean-Michel Folon bleken erg geveerd. De manshoge sculptuur in brons *Le secret* (1999) behaalde een totaalprijs van € 213.000, terwijl *Printemps* (2005) € 40.320 behaalde. Jonge kunst van eigen bodem bleek bijzonder in de smaak te vallen. Één van de opvallendste resultaten werd genoteerd voor *Black is black* (2009) van Rinus Van de Velde. Een zeldzame verschijning op veiling, behaalde zijn werk een recordprijs van € 42.480. Ook

ARENBERG AUCTIONS

VEILING 17 - 18 december, 13u

Kijkdagen: 6 - 14 december

Wolstraat 19/2 · 1000 Brussel

info@arenbergauctions.com

+32 (0) 2 544 10 55

**DROUOT
DIGITAL**

CORONARI

AUCTIONS

AZIATISCHE, EUROPESE EN ISLAMITISCHE KUNST

19 DECEMBER 2021

&

18-19 FEBRUARI 2022

MJV SOUDANT

Salle de ventes aux enchères d'antiquités

Verkoop XII 23/01/2022

Mooie verkoop aan het begin van het jaar met 400 loten
vanaf de Renaissance tot
hedendaagse en Belgische kunst.

Tentoonstelling op 20, 21 en 22 januari van 10u tot 18u

Uitzonderlijk kabinet in Renaissance-stijl
Te restaureren
Richtprijs 3000-4000

(rechts) Marcel Delmotte (1901-1984)
Europa Réveille-toi (1982)
Monumentaal werk van 210 x 160 cm
Richtprijs 6000-8000

Hollandse school 17e eeuw
Scène van een vreugdevuur
Richtprijs 10000-12000

60 rue de Bertrantsart, 6280 Gerpinnes | Tel. +32 71 50 59 95 | +32 495 25 16 20
info@mjvsoudant.be | www.mjvsoudant.be

VEILINGHUIS SINT-JOB. APP.SDVU.BE

Chsée de St-Job n° 638 - 1180 Bxl Tel : 02/372 92 19 - salledeventesaintjob@gmail.com

VEILING MAANDAG 06 DECEMBER OM 14u
OPENBARE VEILING-TELEFONISCH EN OP DROUOT DIGITAL & INVALUABLE

D.H Chiparus

Signé
P.Louchet, 45 cm

410 loten aan de hoogste bidders

Paris

Argent 800

Jef Lambeaux

Tentoon : Van 03 tot 05 december van 10u tot 18u

€ 16.000

Robert Combas, *zonder titel*, 1988, olie op jeans, 97 x 63 cm. Voglaire, 23-10. © Voglaire.

€ 11.700

Paar vaten, porfyrie in geciseleerd en verguld brons, 19e eeuw, hoogte: 41 cm. Cornette, 25-10. © Cornette.

€ 28.000

Gust De Smet (1877-1943), *Jonge Vrouw met Tulpen*, olieverf op doek, 74 x 54 cm. BA Auctions, 26-10. © BA Auctions.

Arne Quinze behaalde een recordprijs op veiling, met € 32.760 voor *Bidonvilleview 250313* (2013). Assis (1960) van Pierre Alechinsky behaalde het zeer mooie resultaat van € 213.000. Ook voor Louis Van Lint werd druk geboden: € 57.960 voor *Lumière du Thieu* (1972) en € 25.200 voor *Les contestataires* (1969). Niet enkel moderne en hedendaagse kunst deed het goed, ook impressionistisch werk scheerde hoge toppen. Zo behaalde het arcadische moeder-dochtertafereel *Het drogen van de was* (ca. 1908) van Modest Huyst maar liefst € 75.000. *De canada's* (1908) van Emile Claus ging ver voorbij de schatting. Na een bevlogen bieding werd € 67.100 genoteerd. Van Rik Wouters was er *Attitude* (1908-09), een uitzonderlijk sculptuur dat niet in één oogopslag te vatten is. Uiteindelijk behaalde het een resultaat van € 158.600. Maar een absolute recordprijs werd genoteerd voor Evarist De Buck. *Waterpret bij de Tempelhoeve* (1918) is een pointillistisch meesterwerk en behaalde de voor deze kunstenaar nooit geziene prijs op veiling van maar liefst € 238.000. *Oude schuur* (1922) van Valerius De Saedeleer was één van de meest bijzondere werken van deze veiling. Dit kleine pareltje stond in de schijnwerpers, en

was bij verzamelaars erg geliefd. Het behaalde dan ook het derde hoogste resultaat ooit voor een werk van De Saedeleer, met uiteindelijk € 1.58.600. Er was meer belangrijk werk van deze kunstenaar: *Sneeuwlandschap met opkomende maan (Etikhove)* behaalde € 60.000 en *De landweg (Winterlandschap)* (1931) € 106.250. De tentoonstelling op de kijklagen werd - letterlijk - gedomineerd door het monumentale schilderij van Gustave Van de Woestyne. *Model voor de Venus van Milo* (1928) bleek niet enkel indrukwekkend in omvang, maar ook in het resultaat van € 207.400. Het poëtische zelfportret van Gustave De Smet, *Portret van de kunstenaar* (1937), behaalde het mooie resultaat van € 106.250.

Succesvolle schilderijen bij Voglaire

Op 23 oktober werd er bij Voglaire in Brussel moderne en hedendaagse kunst geveild. Het waren de schilderijen en tekeningen die de hoogste bedragen binnenhaalden. Het object dat het meest succes had is *Portret van een jonge man*

van Pierre Klossowski gedateerd '84-85, het scoorde de prijs van maar liefst € 19.000. Klossowski was een Franse auteur, vertaler en kunstenaar van Poolse afkomst. Gedurende een periode van bijna zestig jaar maakte hij kleurrijke tekeningen in potlood, meestal op groot formaat. Nog een opvallend werk dat werd afgehamerd op € 16.000 was het werk van Robert Combas, waarbij hij een jeansbroek gebruikte als ondergrond voor zijn olieverfschilderij. De werken op papier vielen over het algemeen erg in de smaak. *La Dama duende* in gouache op papier van Alexandra Exter was goed voor € 4.000 en *Landschap met een geit en twee figuren*, een tekening in violetgekleurde inkt van Jean Dubuffet voor € 3.500. *Studie naar een glas-in-lood raam* uit 1926 van Vilmos Huszar in gouache en inkt op papier scoorde voor € 2.050 en € 1.500. Het Afrikaanse schilderij *De dans* van Kibwanga Mwenze werd afgehamerd op € 1.600 en schilderijen *Suprematist Composition* van Lazar Markovic Khidekel en *The Coffee Pot* van Antione Mortier behaalden beide € 1.300.

Sculpturen bij Cornette

De meubel-, kunst- en antiquiteitsveiling op 25 oktober bij Cornette was een succes. In het bijzonder gingen de prijzen voor de sculpturen de hoogte in. De meest succesvolle objecten van de dag was een paar vaten in porfyrie in geciseleerd en verguld brons. De stukken werden vervaardigd in de periode van Napoleon III en werden verkocht voor € 11.700. De zilveren godin van Jacques Léonard Maillet (1823-1895) viel ook in de smaak, ze werd afgehamerd voor € 9.100. Maillet was een Franse beeldhouwer die hoofdzakelijk in de academische, neoclassicistische stijl werkte. In 1847 won hij de *premier grand prix de Rome* en spendeerde vier jaar aan de Franse Academie in Rome, waarmee de start van zijn carrière werd bezegeld. Een torso uit 1989 in Carraramarmer op een granieten basis van Bernard Nachtergaele werd verkocht voor € 7.938 en een Harlekijn in lood, ook op een granieten basis en toegeschreven aan John Cheere, voor € 6.240. Twee bustes haalden ook indrukwekkende resultaten binnen. Een buste van een man in terracotta van de

€ 22.000

Jean Brusselmans, *La Drève*, 1928, olieverf op doek, 70 x 55 cm. Campo&Campo, 26-10. © Campo&Campo.

€ 14.000

Guy Vandenbranden (1926-2014), *Compositie*, 1966, PVC en acryl op houtvezelplaat, 122 x 122 cm. Campo&Campo, 26-10. © Campo&Campo.

€ 12.500

Polychrome Chinese balustervas, porselein, hoogte: 20 cm. Haynault, 25 & 26-10. © Haynault.

18e-eeuwse Franse school en een marmeren buste van een vrouw werden respectievelijk verkocht voor € 5.460 en € 4.290. Een houten ateliermannequin uit verschillende houtsoorten was goed voor € 6.370. Enkele schilderijen in olieverf vielen ook in de smaak. Een werk van Jef Leempoels werd afgehamerd op € 4.160, het werk *Zittende mijnwerker* van Constantin Meunier op € 3.900. *The Green Woman* van Eugène Samain werd verkocht voor € 3.780 en *The Visitation* toegeschreven aan Peter van Lint (1609-1690) voor € 2.860.

Belgische kunst bij BA Auctions

Bij BA Auctions verscheen op 26 oktober een sedes sapien-tae, Maria gezeten op de zetel der wijsheid, uit gepolychromeerd hout in romaanse stijl. Het beschadigde beeld uit het Middellandse-Zeegebied vond een koper voor € 4.200, terwijl het in de catalogus stond met een richtprijs van € 1.000-1.200. Van de Brusselse postimpressionist Frans Smeers (1873-1960) was een *Meisje met emmer* uit 1906 in de aanbieding, een werk dat de richtprijs van € 5.000-7.000 kon verzilveren met een bod van € 5.000. Van Rik Wouters (1882-

1916) werd het bronzen beeld *Dia Beets* geveild voor € 15.000 (richtprijs: € 15.000-20.000). *Boszoom bij Herfsttijd* van Albijn Van den Abeele (1835-1918), de Vlaamse schrijver en kunstschilder uit de Latemse School, werd verkocht voor € 11.000 (richtprijs: € 2.500-3.500). Een beeld van een *Baadster* uit 1931, gemaakt van bruin gepatineerd atelierplaster door George Minne (1866-1941) was geschat op € 5.000-7.000 maar bracht € 10.500 op. Hetzelfde bedrag werd betaald voor een werk van de Brusselse Marcel Jefferys (1872-1924) getiteld *Le Bol de Pavots* (richtprijs: € 4.00-5.000). Een Edgard Tytgat (1879-1957) met een dramatische scène, sinds 1955 in de collectie van het Casino-Kursaal in Oostende, had een richtprijs van € 35.000-50.000 maar bracht € 40.000 op. Van Gust De Smet (1877-1943) was een *Meisje met Hoed* in de aanbieding met een richtprijs van € 12.000-15.000. Het doek kon het veilinghuis verlaten voor € 12.000. Een tweede Gust De Smet, ditmaal een *Longe vrouw met Tulpen*, werd dubbel zo duur geschat en ving een bod van € 28.000.

Jean Brusselmans bij Campo&Campo

Campo&Campo te Antwerpen veilde op 26-10 onder meer een doek van Jean Brusselmans met een bomendreef, getiteld *La Drève*. Het werk was geschat op € 6.000-10.000 maar kon op een bod van € 22.000 rekenen. Van Panamarenko werd een box met 12 prints en bijbehorende, geelbedrukte hoezen geveild, waarvan twee ingekaderd in plexibox. Deze box, getiteld *Panamarenko 1968-1998*, was langs de buitenzijde bedrukt met een voorstelling van de *Meikever*. De richtprijs van € 8.000-10.000 werd gehaald met een bod van € 9.400. Een *Compositie* van Guy Vandenbranden (1926-2014), gemaakt uit PVC en acryl op houtvezelplaat in 1966, scoorde een bod van € 14.000 en verdubbelde zo zijn richtprijs. Een *Accordeonspeler met kinderen aan de Schelde* van Eugène Van Mieghem haalde nog net de geschatte prijs van € 15.000-18.000 met een bod van € 15.000. In de categorie design had Campo&Campo een *lounge chair & ottoman* van Ray en Charles Eames voor Herman Miller in de aanbieding. De stoel uit palissander en zwart leer was geschat op € 7.500-8.000 en werd verkocht voor € 8.000.

Diversiteit bij Haynault

Bij Haynault was de veiling op 25 en 26 oktober een groot succes. Het topstuk van de veiling was de bronzen sculptuur van een zwarte kraanvogel van François Pompon (1855-1933), dat scoorde met een succesprijs van € 66.000. Pompon was een Franse kunstenaar die gekend staat om zijn diersculpturen. Zijn stijl wordt gekenmerkt door de simplificatie van de vormen en door de gepolijste oppervlakken. Een Chinese vaas waarop geleerden in een paviljoen en een bergachtig landschap staan afgebeeld, werd afgehamerd op € 13.000. Nog een paar polychrome balustervazen haalden het bedrag van € 12.500. Deze twee Chinese vazen zijn geïllustreerd met een westers boerengezin, waarbij de vader met een hooivork en de moeder met een mandje worden afgebeeld naast hun drie kinderen, een varken en een hond. Een paar zeer kleurrijke Chinese kalebassen waren goed voor € 7.500 en een vaas in Meiping vorm voor € 6.000. Ook de schilderijen vielen in de smaak. Een abstract olieverfschilderij van Auguste Mambour (1896-1968) behaalde de hamerprijs van € 12

€ 8.500

Claude Michel Clodion, *Beeldengroep*, eind 18e eeuw, gebakken klei, hoogte: 45 cm. Rops, 30-10. © Rops.

€ 7.000

Jacob Jan Coenraad Spöhler (1837-1894), *Geanimeerd Hollands landschap*, olieverf op doek, 44 x 35 cm. Vanderkindere, 02 & 03-11. © Vanderkindere.

RICHTPRIJS: € 1.200-1.800

Gesneden eikenhouten Madonna en Kind, Frankrijk, 17e eeuw. Coronari Auctions, 01 t/m 19-12. © Coronari Auctions.

000. *Japanse vrouw* van Walter Sauer (1889-1927) was goed voor € 5.500. De schilderijen met dierenbeelden deden het ook goed. Een natuurzicht met een koe, een schaap en gevogelte van Eugène Verboeckhoven (1789/99-1881) werd verkocht voor € 9.500, de *Kat met gesloten ogen* van Henriette Ronnier (1821-1909) uit 1897 voor € 7.000. Nog een bronzen sculptuur, met bruin patina, van Idel lanchelevici (1909-1994), werd afgehamerd op € 9.000.

Antiek bij Rops

Op 25 oktober werd er bij Rops een grote verscheidenheid aan objecten verkocht. Een groep beeldjes in gebakken aardewerk was met de hamerprijs van € 8.500 het succesobject van de dag. Het werk is gesigneerd door Claude Michel Clodion (1738-1814), die werkte in de Napoleon III stijl. Een antieke houten bureaumeubel met verguld brons uit de periode van Louis XV werd afgehamerd op € 6.000. Van een latere periode, de tijd van Louis XVI, werd een kast verkocht voor € 2.600. De

schilderijen vielen ook in de smaak. Een werk in olieverf op doek toegeschreven aan Willem van de Velde de Jonge (1655-1707) werd verkocht voor € 4.000. Het recentere werk *Portrait* van Roger Somville behaalde het bedrag van € 2.600. Enkele juwelen haalden ook mooie bedragen binnen. Een geelgouden horloge van Audemars Piquet uit de jaren 70 en een set van een halsketting en een armband in grijs goud gedecoreerd met briljanten waren beide goed voor € 4.000. Ook een broche in de vorm van een strik ingelegd met briljanten scoorde met een hamerprijs van € 3.400 en een halsketting met gekleurde briljanten met € 2.600. Een sculptuur van 68 cm hoog van de Maagd met het Kind werd afgehamerd op € 3.600.

Gevarieerde veiling bij Vanderkindere

Bij Vanderkindere werden begin november een aantal bijzondere loten geveild, zoals de zeldzame juwelenset die uit een broche en een paar oorbellen in zilver en 18 karaats geel goud bestaat, bezet

met roosgeslepen diamanten. De juwelen uit de achttiende eeuw brachten het huis € 10.600 op. Van de Nederlandse schilder Jacob Jan Coenraad Spöhler (1837-1894) werd een *Geanimeerd Hollands landschap* geveild voor € 7.000. Hetzelfde bedrag leverde een verzamelaar een Sèvres-servies, op bestaande uit vijf stukken met onderzetter, in porselein versierd met blauw en goud decor. Het servies werd gedateerd tussen 1756 en 1759. Een vrouwelijke idool op voetstuk uit wit marmer, bijna 22 cm hoog en gedateerd ca. 4500 v.C., met als afkomst waarschijnlijk het eiland Keros, was goed voor een bod van € 10.000. Een gekleurde ets van Dalí, genummerd 25/30, kon een bod van € 6.200 binnenhalen, terwijl twee kandelaars in Lodewijk XVI-stijl, gemaakt uit verguld brons in het Frankrijk van de achttiende eeuw, € 4.200 opbracht. Twee vazen met dek-sel uit de zeventiende eeuw, uit polychroom Chinees porselein, met 'Wucaï'-emaille en gedecoreerd met paarden in galop en boeddhistische emblemen, konden een bod van € 9.400 binnenhalen.

KOMENDE

Voor elk wat wils bij Coronari Auctions

Na een geslaagde septemberveiling pakt het Gentse veilinghuis Coronari Auctions in december opnieuw uit met een online veiling (deadline: zondag 19 december om 18u), en dat in voorbereiding op de grote zaalveiling van februari 2022. Tijdens deze 'Christmas Auction' trekt het veilinghuis de kaart van de Aziatische, Europese, Islamitische en Afrikaanse kunst. Binnen het heel diverse aanbod vindt elke gepassioneerde verzamelaar ongetwijfeld zijn of haar gading. In de categorie schilderijen vallen bijvoorbeeld twee grote bloemstillevens - één met een sympathieke papegaai - van de hand van Ricardo Marti Aguilo (1868-1936) op. Ook de mooie selectie modern werk springt in het oog, naast tal van art-nouveaueuvoorwerpen. Creaties van onder meer Auguste Ledru, Charles Théodore Perron en André Villien worden aangevuld met

AMBERES

Terninckstraat 6-8-10

Antwerpen

www.amberes.be

(+32) (0)3 226 99 69

KUNST- EN ANTIEKVEILING
maandag 24 januari 2022 om 14u

Tentoonstelling: 20 januari van 13-17u
21, 22 en 23 januari van 10-17u

Campo & Campo

GROTESTEENWEG

ANNO 1897

Klassieke kunst en antiekveiling

14 December 2021 om 14u

Expo 9-12/12 van 10u tot 18u

www.campocampo.be

Grote Steenweg 15-21 - 2600 Antwerpen-Berchem

Tel. +32 (0)3 218 47 77 - guy@campocampo.be

Voor meer informatie neemt u contact op met:
Claire of Jacqueline Rothärmel
info@louizaauktion.com

VEILING ONLINE : www.liveauctioneers.com
www.invaluable.com - www.drouotonline.com
www.auction.fr

KOMENDE ONLINE OPENBARE VERKOOP MET GESLOTEN DEUREN BRUSSEL
ZATERDAG 11 DECEMBER 2021 - 14:00 UUR
MODERNE EN HEDENDAAGSE KUNST- STREET ART
LUXE ACCESSOIRES EN HANDTAS - MUNTEN, JUWELEN EN HORLOGES

Bagages LOUIS VUITTON - PARIS

Gilbert DECOCK (1928-2007)
Abstracte compositie, 1973
Olieverf op doek - Getekend - 50 x 65 cm

Munten : Lijst van heersers in goud - Victoria -
George V - Eduard VII

www.louizaauktion.com

LOUIZA AUKTION & Associés
CLAIRE ROTHÄRMEL VEILINGMEESTER
Molierelaan, 82-1190 Brussel
Station: Molière

Tél : +32 (0) 2 503 66 45 - Fax : +32 (0) 2 503 66 57
claire.rotharmel@orange.fr - www.louizaauktion.com

TENTOONSTELLINGEN :
ZICHTBARE KUNSTWERKEN OP AFSpraak

RICHTPRIJS: € 1.000-2.000

Een Chinese familie verte 'Provincie'-schotel met het wapen van Vlaanderen, Kangxi-/Yongzheng-dynastie. Rob Michiels, 03 & 04-12. © Rob Michiels.

RICHTPRIJS: € 80.000-150.000

Bernard Frize, *Garche*, 2003, acryl en hars op doek, 160 x 148 cm. Cornette, 05-12. © Cornette.

RICHTPRIJS: € 1.000-1.500

Charles Dehoy, *Dame devant sa fenêtre*, 1917, olie-verf op doek, 75 x 63 cm. MonsAntic, 05 & 06-12. © MonsAntic.

juwelen, oude boeken, prenten en posters, tapijten, glaswerk en meubilair. Binnen het aanbod Aziatische kunst vallen naast een groot aantal monochrome items voornamelijk twee grote Thaise Sawankhalok tempelfragmenten met een Thepanom of een goddelijke tempelwachter op (Sukhothai, 14e-16e eeuw). Deze driehoekige sculpturen, ruim 500 jaar oud, verschijnen naast klassiek Chinees en Japans porselein, diverse scrolls, evenals enkele fraaie zilveren objecten en figuren van Boeddha.

Guanyin-beeld bij Rob Michiels

De veiling Aziatische kunst, op 3 en 4 december bij Rob Michiels Auctions, heeft zowel voor de Europese als Aziatische liefhebber parels in petto. Zo zou een familie verte schotel met het wapen van Vlaanderen uit ca. 1720-1730 (richtprijs: € 1.000-2.000) wel eens spek voor de bek van een Belgische liefhebber kunnen zijn. Op het vlak van familie verte kent deze veiling trouwens wel meer in het oog springende loten: twee vazen met mythische dieren kregen elk een schatting van € 25.000-50.000 mee. Een ca. 115 cm groot

met zilver ingelegd bronzen Guanyin-beeld heeft een richtprijs van € 25.000-50.000. Vietnamese liefhebbers zullen dan weer gecharmeerd zijn door een blauw-witte Chinese vaas voor de Vietnamese markt, gedecoreerd met wolkenlinders, uit de Kangxi-periode, met een richtprijs van € 8.000-12.000. Klein maar verfijnd is dan weer het doucai 'feniksen'-schoteltje. Ondanks zijn bescheiden diameter van 11,5 cm kreeg het toch een schatting van € 5.000-10.000 mee. Uit de Tang-dynastie (7e-10e eeuw) springen twee beschilderde aardewerken 'Lokapala'-wachters in het oog. Deze worden met een Oxford-certificaat aangeboden en hebben een schatting van € 2.500-5.000. De twee hoofdrolspelers in de veiling worden wellicht de blauw-witte 'moonflask', Qianlong-merk en -periode (€ 60.000-120.000) en het schilderij van Hokusai (€ 100.000-200.000).

Belgische en hedendaagse kunst bij Cornette

Cornette de Saint Cyr organiseert een tweedaagse veiling van Belgische en hedendaagse

kunst. De eerste veilingdag vindt plaats op 5 december. Op het menu staat een mooi aanbod van Belgische kunstenaars. Zo is Bram Bogart vertegenwoordigd met twee prachtige werken uit 1957 en een grote keramische compositie. Het werk van Roger Raveel omvat een prachtig zelfportret gemaakt in 1974. Deze 'mise en abyme' van de kunstenaar die een schilderij in zijn handen houdt, is een schilderkunstige klassieker die Raveel in zijn eigen unieke beeldtaal heeft vertaald. Er is ook een prachtig olieverf op doek van Guy Vandenbranden uit 1959. Jo Delahaut is aanwezig met drie prachtige composities uit respectievelijk 1951, 1967 en 1974. In hetzelfde, geometrische genre is er een schilderij van Luc Peire, een abstracte compositie van Jean Milo, inkttekeningen van Mark Verstocket en een prachtige gehoopte zeefdruk van Jef Verheyen. Op het gebied van de lyrische abstractie zijn er verschillende zeer mooie en heldere schilderijen van de grote meester van de kleur en de kracht van het gebaar, Maurice Wyckaert. Ook op het gebied van de hedendaagse kunst is het aanbod zeer aantrekkelijk. Er is een mooie collectie beeldhouwwerken die voornamelijk eind jaren zestig en begin jaren zeventig werd bijeengebracht door een zeer

scherpzinnige Brusselse verzamelaar: klassiekers als Arman, César, Berrocal en Messagier zijn er te zien. Er zijn ook een paar juweeltjes van Alik Cavaliere, Alberto Guzman en Nikos Kessanlis, en niet te vergeten een klein Henry Moore-beeldje. De verkoop ging de volgende dag verder in een dubbelprogramma met Parijs. De sterren van de avond waren ongetwijfeld On Kawara en Piero Manzoni, de eerste met een serie van eenendertig briefkaarten uit de serie *I GOT UP AT*, gedateerd tussen 1 en 31 januari 1972, dagelijks geadresseerd aan de kunsthistoricus Gérard Durozoi uit New York, de laatste met een elf meter lange lijn, gedateerd 1959. Er is ook een foto van Joseph Kosuth en een zeldzame compositie uit 1969 rond het monochrome van Richard Lin. Tot slot een zeer mooi schilderij van Bernard Frize of een grandioze Adami uit 1967. Vanuit de verhalende figuratie zien we een knappe compositie van Erro, *Surveyor over Tranquility Base*.

Varia bij MonsAntic

Onder de loten van de veiling die op 5 en 6 december door Mons-Antic wordt georganiseerd, bevindt zich, naast deze 18e-eeuwse Vlaamse anonieme

Antonio Di Arcangelo dit Antonio Del Ceraiolo, *Vierge à l'Enfant*, olieverf op doek. Haynault, 06-12. © Haynault.

Sam Francis, *Sans Titre*, dripping met acryl op papier. Haynault, 06-12. © Haynault.

Maagd met Kind en enkele bronzen van Mathurin Moreau en Ernest Bastin, een interessant schilderij van een *Dame devant sa fenêtre* (1917) door Charles Dehoy (1872-1940). Deze olieverf op doek is tussen de 1.000 en 1.500 euro waard. Als autodidact-schilder, aanvankelijk beïnvloed door het impressionisme en het luminisme, toont Charles Dehoy zich al snel gevoelig voor het werk van de fauvisten, in de trant van sommige van zijn tijdgenoten, zoals Rik Wouters. Het was vooral door toedoen van Ferdinand Schirren, die hij bij zijn terugkeer van een reis naar Zuid-Frankrijk ontmoette, dat hij zijn praktijk wijzigde. Daarna nam hij deel aan de beweging die

bekend staat als het Brabantse fauvisme, en paste hij een methode toe waarbij hij grote vlakke kleurvlakken in zijn composities introduceerde om het spel van het licht zo goed mogelijk weer te geven. Een prachtige en totaal onderschatte kunstenaar.

Mooie ontdekkingen bij Haynault

De veiling op 6, 7 en 8 december bij Haynault belooft enkele leuke verrassingen in de verschillende specialiteiten die worden aangeboden. In de veiling van schilde-

rijen en kunstvoorwerpen op 6 december zijn de Oude Meesters goed vertegenwoordigd met een *Madonna met Kind* van Antonio Di Arcangelo, bekend als Antonio Del Ceraiolo (actief in Florence tussen 1518 en 1538), door het veilinghuis nieuw ontdekt in een Europese prinselijke familie. Er is ook een prachtig schilderij van de *Allegorie van de muziek* door de Antwerpse kunstenaar Andries Cornelis Lens (1739-1822), ook een nieuwe ontdekking. Beide werden geschat door de firma Eric Turquin. De hedendaagse artiesten worden aangevoerd door een voortreffelijke dripping van Sam Francis. Wat de decoratieve kunsten betreft, zal 18e-eeuws porselein van Sèvres

verzamelaars aantrekken en is er een mooie selectie Wolfers-zilver. De verkoop omvat dan ook een mooie collectie historische memorabilia en antieke wapens. Op 7 december omvat de veiling munten, bankbiljetten en medailles. Een belangrijke presentatiedoos met zes gouden medailles geslagen tijdens het pontificaat van Pius X en een zeer mooie sectie medailles uit Belgisch Kongo vallen op. Op 8 december omvat de verkoop van juwelen en mode onder meer een zeer mooie *Chat*-set van Hermès, verschillende ringen versierd met solitaire diamanten, een zeer mooie tanzaniet van meer dan 16 karaat en talrijke sjaals, tassen en juwelen van mooie merken.

KUNST- EN ANTIEKVEILINGEN JORDAENS NV

VEILINGEN

DINSDAG 14 EN WOENSDAG 15 DECEMBER
VANAF 19 UUR

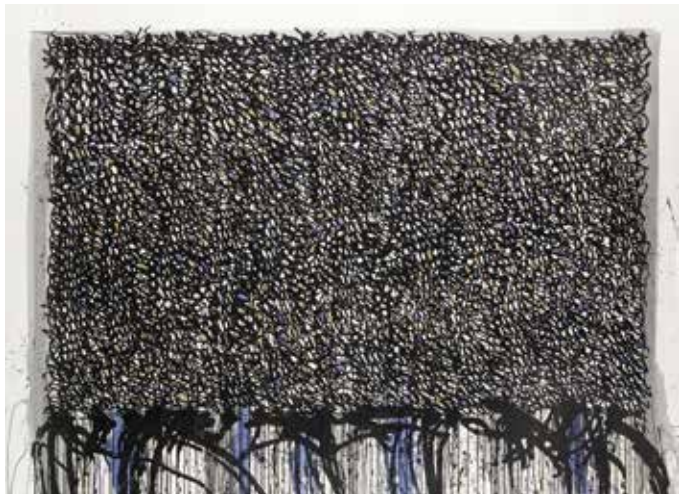
KIJKDAGEN

VRIJDAG 10 EN ZATERDAG 11 DECEMBER
VAN 10 TOT 17 UUR.

DE BESTE WENSEN VOOR EEN GEZOND 2022!

Drabstraat 74 | 2640 Mortsels | info@jordaens.eu
03 449 44 30 | Catalogi en livestream: www.jordaens.eu

RICHTPRIJS: € 15.000-20.000

John Andrew Perello (JONONE), *Da Boy who cried wolf*, 2015, acryl op doek, 147 x 202 cm. Horta, 06 & 07-12. © Horta.

Een werk van Chéri Samba. Galerie Moderne, 06 & 07-12. © Galerie Moderne.

RICHTPRIJS: € 3.000-4.000

A. Handrick, *Allegorie van de schoonheid*, ca. 1920, gesigneerd 'A. Handrick', 228 x 137 cm. Bernaerts, 07-12. © Bernaerts.

Juwelen bij Horta

Op 6 en 7 december houdt Horta zijn laatste catalogusveiling van het jaar, die in het teken staat van juwelen. Onder de aangeboden loten bevinden zich een platina ring met een halfgeslepen solitaire diamant van ± 4 karaat, met een HRD-certificaat met vermelding 'I VVS1', geschat op 18.000 tot 20.000 euro, een witgouden ring met een Ceylon saffier van ± 9 karaat en briljant-diamanten van ± 1,25 karaat, met een GRS-certificaat, geschat op 14.000 tot 15.000 euro en een witgouden ring met een Tanzaniaanse robijn van ± 4,40 karaat en twee cushion-cut diamanten van ± 1,60 karaat elk, met een CGL-certificaat dat de natuurlijke kleur van Tanzania vermeldt, geschat op 12.000 tot 14.000 euro. Aan de hedendaagse kant wordt een acryl op doek van JONONE uit 2015 geschat op 15.000 tot 20.000 euro.

Art nouveau bij Galerie Moderne

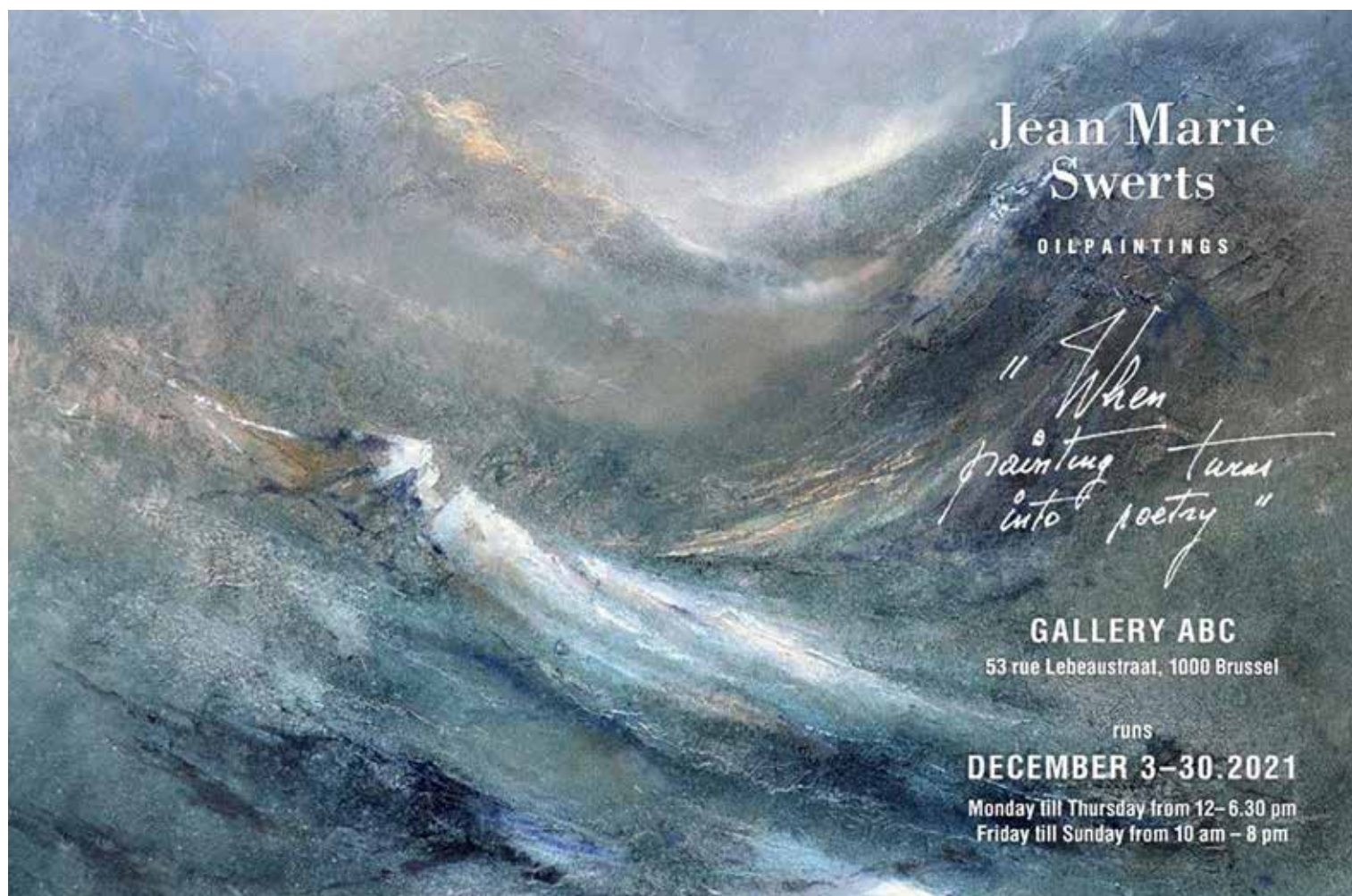
Op 6 en 7 december presenteert de Galerie Moderne een Art Nouveau-collectie bestaande uit een hele reeks pâte de verre, meubels en andere kunstvoorwerpen, naast een Scandinavische collectie met designmeubelen en keramiek. Een zeer origineel lot van meer dan 200 karaffen uit het einde van de 19e eeuw wordt eveneens voorgesteld. Onder de schilderijen bevindt zich een selectie van Afrikaanse of Africanistische kunstenaars zoals Mambour, Chéri-Samba, Bela, Mwenze, Moke, en een aquarel van Kees van Dongen en Foujita.

Classic vs Modern bij Bernaerts

Onder de titel 'Classic vs Modern' organiseert het huis Bernaerts van 6 t/m 9 december een veiling gespreid over vier veilingdagen met een focus op de 20e eeuw, zonder de klassieke kunst te vergeten. Een divers geheel van

zo'n 1.000 loten kwaliteitsvolle schilderijen, sculpturen, tekeningen, prenten en edities, design komen aan bod, tot een aparte stripveiling toe. In het onderdeel 'Classic' dialogeert de 19e eeuw met de 20e in een gevarieerd aanbod schilderijen van o.m. Jan Adam Jansz Kruseman, Cleto Luzzi of nog Charles Porion en Handrick, vertegenwoordigd met een indrukwekkende *Andalusische muzikant en twee meisjes* (144 x 111 cm) en een al even overweldigende *Allegorie van de schoonheid* (228 x 137 cm) en een werk in de zogenaamde 'style pompéien' van Heva Coomans. Uit dezelfde periode werd een kleine verzameling sigarettenhouders opgenomen, naast bronzen sculpturen en juwelen. Onder de categorie 'Modern' zullen tussen eigentijds klassieke sculpturen en enkele meubelen de 19e-eeuwse doeken contrasteren met een Marthe Donas uit 1958, een Roger Raveel uit 1970, een assemblage van Arman, een reliëf van Vic Gentils of nog een *Zittend naakt* van Constant Permeke uit de voormalige verzameling Veranneman. Van Paul Joostens' 'poezeloezen' over een vijftal doeken van tijdgenoot Floris Jaspers tot jaren 50 werk

van Marcel Cockx, Belgische meesters staan opnieuw in the picture. Ook zullen verzamelaars van design hun gading vinden bij vintage meubilair. Uit de voormalige verzameling Polytra (baron Maurice Velge) komen voorts ook twee recentere doeken van James Howell (1935-2014) naast werk van Floquet en Jeff Adams. Uit de Gentse galerie van Richard Foncke presenteert Bernaerts een titel-en weergaloos doek uit 1988 van de betreurde Philippe Vandenberg, die voorts in de 'Werk op Papier'-veiling werd opgenomen met een grote en twee kleinere collages. Vallen ook op in deze veiling: een monumentaal sculptuur van Hubert Minnebo, een dubbelportret van Sam Dillemans en een *Thermo Photovoltaic Energy Converter* van Panamarenko uit 2001. Het aanbod is niet alleen divers maar omvat naast een selectie uit de Archiven van curator Jan Hoet Sr. (met o.a. werk van Raoul De Keyser, Michael Buthe, James Lee Byars, Michaël Borremans, Panamarenko en René Heyvaert) ook een keur aan werk op papier van o.a. Dan Van Severen, Thierry De Cordier, Luc Tuymans en Dirk Braeckman.

Jean Marie
Swerts

OILPAINTINGS

"When
painting turns
into poetry"

GALLERY ABC

53 rue Lebeustraet, 1000 Brussel

runs

DECEMBER 3-30, 2021

Monday till Thursday from 12-6.30 pm
Friday till Sunday from 10 am - 8 pm

Kunst- en Antiekveiling | 10 t/m 13 december 2021

Komen o.m. onder de hamer; sculpturen; brons; smeedijzeren sculpturen van Nico Wiertz; Schilderkunst en Grafiek o.a. grote collectie van de gemeente Horst aan de Maas; Zilver (o.a. 18de muurkandelaars, bestekken); Juwelen (o.a. ringen, colliers, armbanden, gouden tientjes, Cartier horloge); Keramiek en Glas (o.a. Minton, Meissen Wackelpagoda's); Aziatische en Etnische kunst; Art Nouveau/Art Deco/Vintage/Design (o.a. Artemide, Lalique, Leolux, Loetz, Poltrona, Wittman); Meubilair; Religieuze kunst (o.a. 19e Russische feestdagicoon, verzameling 'santjes'); Grote collectie Swarovski en Goebel Hummeltjes; Varia (o.a. 19e percussiepijstolen);

Russisch icoon,
Christus Pantokrator,
2de helft 19de eeuw,
afm. 22 x 18 cm.
Taxatie € 500 - € 1.000

Paar Frans zilveren miniatuur wandblakers, 18de eeuw,
gemarkeerd met de 'N' en een Fleur de lys, o.a. gedecoreerd
met wapenschilden, afm. 8 x 11 cm, ca. 152 gram (2x)
Taxatie € 600 - € 1.200

Twee kleine 'Wackelpagodes', Meissen, Model J.J. Kaend-
ler, porselein, gewaad gedecoreerd met 'Indische bloemen',
gezetene Chinese vrouw en gezetene Chinese man, handen,
hoofd en tong beweegbaar gemonteerd, gemerkt met het
zwaardmerk, beide hoofden gecraqueleerd, h. 18,5 cm.
Taxatie € 4.000 - € 8.000

Twee porseleinen Minton tazza's met
afneembaar bord, 19de eeuw, deels
vergulde, met turkoois fond, enkele be-
schadigingen, h. 29 cm, diam. 26 cm.
Taxatie € 400 - € 800

Nico Wiertz (1931-1986),
smeedijzeren klok,
gedecoreerd met twee
staande herten,
afm. 87 x 70 cm.
Taxatie € 400 - € 1.000

Platina broche, bezet met
bolsjewiek geslepen
diamantjes, tot. ca. 3.5 crt.
Taxatie € 1.800 - € 3.000

Jean Jacques Herman, percussiepijstolen,
Luik, België, 1853, zes schots, 0.44 caliber,
serienr. 315 van de 500, l. 33 cm.
Taxatie € 500 - € 1.000

Aanvang

vr. 10 december 9.00 uur

Sluiting

ma. 13 december 21.00 uur

Kijkdagen van 10 t/m 13 december

vr. 10 december t/m
zo. 12 december 11.00 - 17.00 uur
ma. 13 december 11.00 - 21.00 uur
(laatste veilingdag)

Inbreng van goederen voor de maartveiling t.t.v. de TEFAF reeds
mogelijk! Bieden kan tijdens de kijkdagen in de Bredestraat 23/23A
of via uw eigen computer.

Bekijk nu al enkele stukken op de preview van onze website:

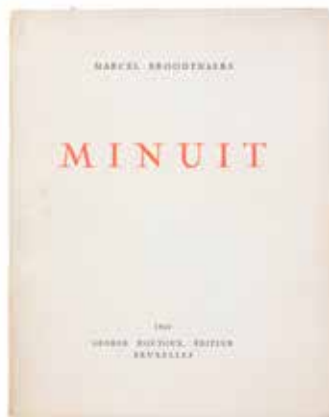
www.veilingmaastricht.nl

Tot ziens in ons veilinghuis! Venduehuis Dickhaut B.V. | Bredestraat 23/23A | 6211 HA Maastricht | Tel 0031 43 321 30 95 | Fax (043) 325 93 84 | info@veilingmaastricht.nl

RICHTPRIJS: € 40.000-50.000

Emile Claus, *Fog - Lanternes allumées*, ca. 1916, olieverf op doek, 43 x 45,5 cm. Vanderkindere, 07 & 08-12. © Vanderkindere.

RICHTPRIJS: € 1.000-2.000

Marcel Broodthaers, *Minuit*, met origineel frontispice van Serge Vandercam, uitgave door George Hoyoux, Brussel, 1960. Bernaerts, 09-12. © Bernaerts.

RICHTPRIJS: € 125.000

Brabant, keizer Frans I, 10 gouden soevereinen (ducaton), Antwerpen, 1751, met koordrand. Jean Elsen & ses Fils, 10 & 11-12. © Elsen.

Een Claus bij Vanderkindere

Op 7 en 8 december houdt Salle Vanderkindere haar maandelijks eindejaarsveiling, die een aantal pareltjes tussen de schilderijen van Belgische meesters bevat. Een opmerkelijk werk met het monogram E.C., voor Emile Claus, ligt voor het grijpen, met een schatting van 40.000 tot 50.000 euro. Dit werk, waarop de Londense mist is afgebeeld, is gedateerd rond 1916 en is herhaaldelijk tentoongesteld, met name in het Museum van Elsene. Een ander interessant werk voor liefhebbers van het postimpressionisme is *Grote appelboom voor de Leie* (1909) van Anna De Weert. Deze olieverf op doek (91 x 117 cm) is tussen de 25.000 en 35.000 euro waard.

Werk op papier bij Bernaerts

De eerste sessie (10u) van de 'Werk op Papier'-veiling bij Bernaerts zal integraal gewijd zijn aan zeldzame boeken, catalogi, artist's books, posters etc.

Een deel hiervan komt uit het voormalige bezit van Robert De Smet, de jarenlange bezieler van de Europalia-exposities in Bozar, Brussel. Uit die verzameling komt een mooi exemplaar, mét origineel frontispice door Vandercam, van Broodthaers' *Minuit*, de uitermate zeldzame poster voor de Gerhard Richter expo 'Graue Bilder' uit 1974, uitgaven verzorgd door Hansjörg Mayer, een luxe-exemplaar van de expocatalogus van Gustave van de Woestyne uit 1929, mét originele lithografie, Marcel Lecomte zijn *Le Sens des Tarots*, met heel vroege illustraties door Alechinsky e.a. Voorts zijn er zeldzame catalogi van On Kawara en Felix Gonzalez-Torres, enkele zeldzame uitgaven van Jean Dubuffet, met ondermeer een exemplaar van *Ler dla can-pane par Dubufe I* uit 1948 en 'La Métromanie ou Les Dessous de la Capitale' uit 1949. Uit een Antwerpse privé-collectie komt een kleine, maar uitgelezen selectie Belgische Franstalige fin-de-siècle literatuur met zeldzame uitgaven van Gustave Kahn (*Limbes de Lumière*, een van de 10 ex. op Hollands), Émile Verhaeren, Robert de Souza, Iwan Gilkin e.a. Een set van de eerste reeks van het legendarische tijdschrift 'Van Nu & Straks', met

het kaftontwerp door Henry Van de Velde, sluit daar naadloos bij aan. De tweede sessie (14u) begint rond de vorige eeuwwisseling met mooie en zeldzame grafiek van James Ensor, Henri Evenepoel (*Au Square*), Edmond van Doren met de uiterst zeldzame *Map*, uitgegeven bij Het Overzicht, een zeldzame modernistische tekening door Pierre-Louis Flouquet, enkele tekeningen van Paul Joostens, Eugene Van Mieghem, een monumentale tekening *De verzoeking van Sint-Antonius* door Constant Permeke.

Uit de naoorlogse periode is er op gebied van tekeningen, grafiek en edities werk van onder meer Mark Verstockett, Paul Van Hoeydonck, François Morellet (*Trois cubes imbriqués* uit 1977) en Jesus-Raphaël Soto, een collectie van tien gouaches door José de Guimaraes, een monumentale collage en twee vroege tekeningen door Philippe Vandenberg, een vroege lithografie door Zao Wou-Ki, werk van Joan Miró, Paul Delvaux, Robert Motherwell, Thomas Ruff, Mark Tobey, Luc Tuymans, Koen Van den Broek, Dirk Braeckman e.a. De avondsessie (19u) zal quasi volledig in het teken staan van de selectie

die Bernaerts aanbiedt uit het haast onuitputtelijke archief van wijlen Jan Hoet. Tal van edities en originele werken, vaak met speciale opdracht aan Jan Hoet, van onder meer James Lee Byars, Bruce Nauman, Joseph Beuys, Joseph Kosuth, Marina Abramovic, Thierry De Cordier, Raoul De Keyser, Jan Fabre, Wim Delvoye, Jessica Diamond, Gilberto Zorio, Luciano Fabro, Thomas Schütte, Guillaume Bijl, Jef Geys, Roger Raveel, Michaël Borremans, René Heyvaert, Michaël Buthe en Philippe Vandenberg.

Ducaton bij Elsen

Onder de loten die op 10 en 11 december aan de numismaten worden aangeboden, kondigt Jean Elsen & Fils, naast enkele interessante staters en andere aureus, een uitzonderlijke gouden ducaton aan, geslagen te Antwerpen in 1751, met op de voorzijde het profiel van keizer Frans I van het Heilige Roomse Rijk. De gouden ducaton is 10 gouden soevereinen waard. Keizer Frans I was de echtgenoot van keizerin Maria Theresia van Oostenrijk en de vader van o.a. koningin Marie Antoinette van Frankrijk.

RICHTPRIJS: € 8.000-10.000

Edgar P. Jacobs, *Le Rayon U*, 1945, aquarel en grafiet, 13,5 x 17,4 cm. Millon, 12-12. © Millon.

RICHTPRIJS: € 80.000-100.000

Theo Van Rysselberghe, *Marine (Mortgat)*, 1904, olieverf op doek, gesigneerd en gedateerd rechtsonder, 46,5 x 55,5 cm. Antenor, 12-12. © Antenor.

RICHTPRIJS: € 20.000-30.000

Trew, *Plantae selectae*, 1750-1773. Arenberg Auctions, 17 & 18-12. © Arenberg Auctions.

Strips bij Millon

Op 12 december organiseert het Belgische filiaal van veilinghuis Millon een belangrijke veiling van stripverhalen, met een aquarel en grafietillustratie van Lord Carter en Adj, gepubliceerd op de omslag van de hardback herdruk in 2011 van Edgar P. Jacobs' *The Ray U*. Dit verhaal, een echte voorloper van de *Blake en Mortimer*-serie, werd gepubliceerd in het tijdschrift *Bravo*, van nr. 5 in 1943 tot nr. 15 in 1944. Gecreëerd in de grafische traditie van Alex Raymond, drukt de artiest zijn stempel op dit verhaal. De historische en theatrale compositie past uitstekend bij dit mythische album perfect weer. Het is gesigneerd, opgedragen en gedateerd 1945, en wordt geschat op 8.000 à 10.000 euro. We vermelden ook een originele prent van Franquin, de Gag n°588 van de avonturen van Gaston Lagaffe, in Indische inkt, voorgepubliceerd in de krant *Robbedoes* n°1647 van 6 november 1969. In deze prent, in 1970 gepubliceerd in het album *Lagaffe nous gâte* (Dupuis editions), geeft de kunstenaar de volle maat van zijn kunst door zijn humoristische compositie.

We zien Gaston's grappenmakergeest, de nonchalance die alleen maar tot rampen leidt. Longtarin ontsnapt ternauwernood aan een fataal ongeluk in de vier prenten van de tweede strip. Een stukje humor geprijsd tussen de 40.000 en 50.000 euro.

Een marine van Van Rysselberghe bij Antenor

De volgende veiling van het veilinghuis Antenor zal plaatsvinden in de Ancienne Nonciature, op de Zavel, op 12 en 13 december. De eerste dag is gewijd aan schilderijen, meubelen en kunstvoorwerpen uit de 15e tot de 21e eeuw. Onder de aangeboden loten, waarvan sommige afkomstig zijn uit de verzameling van de Gravin van B., een Parijse persoonlijkheid die vorig jaar overleed, bevindt zich een prachtig beeldhouwwerk in Carraramarmer van Philippe Wolfers (1858-1929). Het werk getiteld *Le Cycle des Heures* (ca. 1905), is afkomstig van de Galerie Philippe Denys en wordt geschat op tussen de 100.000 en 200.000 euro. Ook opmerkelijk is een paar

geserreerde eikenhouten krukjes met X-vormige poten en rode lederen zittingen, en met cilindrische beugels met ronde bronzen plaatjes, gemaakt door Paul Dupré-Lafon en het Hermès-huis rond 1930. Het paar, waarvan de echtheid is bevestigd door de erfgenamen van de kunstenaar, zal naar verwachting tussen de 30.000 en 40.000 euro opbrengen. Maar het hoogtepunt van de verkoop is ongetwijfeld de uitzonderlijke *Marine (Mortgat)* uit 1904, van de Belgische postimpressionist Theo Van Rysselberghe (1862-1926). Het werk is tussen de 80.000 en 100.000 euro waard. Op de 13e van de maand wordt een selectie van uitzonderlijke juwelen aangeboden, die door Laure Dorchy wordt getaxeerd.

Menuhouders bij Jordaens

Nadat Jordaens in november voor het eerst in de carrière van het veilinghuis een collectie Barbie's veilde en bovendien ook een collectie Hummeltjes, is het huis klaar om op 15 december een collectie menuhouders van porselein en biscuit uit de Belle

Epoque te presenteren, nog net op tijd voor het kerstfeest. Prijzen zullen variëren van € 30 tot € 60 per stuk.

Werk op papier bij Arenberg

De veiling op 17 en 18 december bij Arenberg opent met een privécollectie van surrealisme, met onuitgegeven autografen, tekeningen, collages en foto's van Magritte, naast werken van Mariën, Scutenaire, Apollinaire, Éluard, ... Daarnaast wordt een gevarieerde selectie van schilderijen, tekeningen en gravures, zowel oude als moderne, aangekondigd. De hoogtepunten zijn een groot schilderij dat wordt toegeschreven aan Antoon Sallaert (1594-1650), met een voorstelling van José de Anchieta, de apostel van Brazilië, die twee wilde jaguars temt, uit de collectie Schetz-d'Ursel, en een levensgroot portret van kardinaal Belarmino, gemaakt door Nicolas Allé (actief tussen 1617 en 1632). De moderne werken omvatten tekeningen en gravures van Ensor, Lemmen, Odilon Redon, Spilliaert, e.a. Onder de atlanten en topografische werken zien we wereldatlassen en stedenboeken

RICHTPRIJS: € 40.000-60.000

Valerius De Saedeleer, *Paysage d'hiver*, olieverf op doek, 45,5 x 56 cm. Horta, 17 & 18-01. © Horta.

RICHTPRIJS: € 6.000-8.000

Marcel Delmotte, *Europe Réveille-Toi*, 1982, olieverf op doek, 210 x 160 cm. Soudant, 23-01. © Soudant.

RICHTPRIJS: € 6.000-8.000

Eugène van Mieghem, *Twee havenboefjes*, paneel, 47 x 38 cm. Amberes, 24-01. © Amberes.

van Blaeu, Janssonius, Kaerius, Vandermaelen en Visscher terug, en in de categorie natuurwetenschappen en techniek enkele prachtige boeken over bloemen, vogels en vruchten.

Mooie verscheidenheid bij Horta

Op 17 en 18 januari begint Salle Horta het nieuwe jaar met een catalogusveiling van onder meer prachtige juwelen. Daartoe behoort een wit- en geelgouden ring met een $\pm 5,39$ karaat peergeslepen diamant 'Fancy Intense Yellow' en twee $\pm 1,25$ karaat peergeslepen diamanten, in de originele doos, met GIA-certificaat, geschat op 60.000 tot 65.000 euro. Bij de schil-

derijen noteren we van Valerius De Saedeleer een *Winterlandschap* geschat op € 40.000-60.000, evenals een prachtige aquarel op papier van Léon Spilliaert (richtprijs: € 40.000-50.000), en een olieverfschilderij van Isidore Verheyden met Camille Lemonnier op bezoek in de tuin (richtprijs: € 30.000-50.000).

Prachtige schilderijen bij Soudant

In Gerpinnes zal Soudant op 23 januari haar eerste veiling van het nieuwe jaar houden. Er zullen onder meer een aantal interessante schilderijen te zien zijn, waaronder een werk van Marcel Delmotte, *Europe Réveille-Toi*

(1982), met een aanzienlijke omvang (210 x 160 cm) en geschat op 6.000 tot 8.000 euro. Marcel Delmotte (1901-1984), geboren in Charleroi, heeft zich vooral gespecialiseerd in visionaire landschappen en grote symbolische fresco's in een door het internationale surrealisme geïnspireerde geest. Een ander juweeltje dat ons opvalt is het *Vreugdevuurtafereel* uit de Hollandse School van de 17e eeuw, geschat op tussen de 10.000 en 12.000 euro.

Amberes veilt Eugène van Mieghem

Amberes veilt eind januari onder andere het schilderij *Twee havenboefjes* van Eugène van

Mieghem, een kleurkrijttekening van Ensor en een groot werk van Fred Bervoets. Ook oude en moderne meesters worden aangeboden, waaronder Dolphyn, Bilquin, Billiau Nicolaas, Geys Jef, Kamagurka, Van Bergen The, Roobjee Pjeroo, Carte Anto, Saverys, Joostens P., De Boeck F., Szukalski, Claus Hugo, Baksteen Dirk, Fabre Jan, Szukalski. Tot slot biedt Amberes juwelen, oud en nieuw zilver, porselein, boeken, tapijten, meubelen, design, pendules, iconen, Delfts aardewerk en oudheden aan.

ANTENOR

AUCTION

ANTENOR III

& Collection Comtesse de B.

Sunday 12 December 2021 at 16:00

PUBLIC VIEWING
10, 11 and 12 December 2021
at l'Ancienne Nonciature, 7 rue des Sablons, 1000 Brussels

De comeback van BRAFA

Een sterk signaal voor de beurzen

Beatrix Bourdon © Foto: D.R.

2021 stond voor veel kunstbeurzen in het teken van de comeback. Nu ze terug uit het dal van de covidpandemie komen gekropen blijkt pas echt hoe erg we ze gemist hebben. Ook het enthousiasme van de galeries was voelbaar, zowel op de grote buitenlandse beurzen Art Basel, Frieze en Fiac, als in onze regio op Antica Namur en PAN Amsterdam. In het nieuwe jaar hoopt ook BRAFA op een succesvolle reprise, een terugkeer naar de essentie.

De afgelopen twee jaar werden de beurzen nochtans op de korrel genomen. De grote volksverhuizingen die ze op gang brengen werden in vraag gesteld, net als het dure kostplaatje voor deelnemers, om nog te zwijgen van het soms moordende tempo en de ecologische voetafdruk. Voorlopig lijkt er nog echter geen alternatief voor de “high-level accidental meetings” die enkel op beurzen plaatsvinden, zoals directeur van Art Basel Marc Spiegler het verwoordt.

LOKAAL EN LOYAAL

Dat de bezoekersaantallen nog niet op peil zijn (naar de FIAC kwamen dit jaar 46.655 mensen tegenover de 74.580 bezoekers van 2019, en naar Frieze en Frieze Masters kwamen rond de 80.000 bezoekers tegenover de 10.000 gasten die ze doorgaans ontvangen), deert voorlopig niet, want over het algemeen werd er goed verkocht. Ook directrice Beatrix Bourdon verwacht een - kleine - dip in het bezoekersaantal: “Onze laatste fysieke editie, in januari 2020, leverde ons een recordaantal van ruim 68.000 bezoekers op. We vermoeden dat de huidige situatie nog een klein deel van het publiek zal beïnvloeden. Daarom verwachten we 50.000 à 60.000 bezoekers, hetgeen we als een groot succes zouden zien.” Hoewel de kunstbeurzen duidelijk stand houden, zou er zich wel een verschuiving in het type publiek kunnen voordoen. Victoria Siddall, directrice van Frieze, voorspelde onlangs dat verzamelaars niet meer zo snel de wereld over zullen reizen voor een kunstbeurs. Het lokale publiek wordt steeds belangrijker. Zal ook BRAFA zich nog meer richten op verzamelaars uit België en de buurlanden? “We hebben altijd het geluk gehad te kunnen rekenen op een zeer loyaal lokaal publiek”, zegt Bourdon. “Dat publiek

“De echte verzamelaar of kunstliefhebber heeft een diepe behoefte aan fysiek contact met een werk of een kunstvoorwerp”

BEATRIX BOURDON

is geleidelijk uitgebreid naar onze buurlanden en naar de belangrijkste Europese landen. We hebben ons niet alleen op grote internationale verzamelaars gericht - we zijn al geruime tijd bezig met het ontwikkelen van een Europese strategie en visie. Dus wat dat betreft verandert er niet veel. We willen onze aanwezigheid in Europa, en in België, verder uitdiepen: er zijn altijd nieuwe doelgroepen te veroveren!”

LESS IS MORE

Verzamelaars zullen hun lijstje met te bezoeken beurzen dus wellicht inkorten, maar ook de galeries die de beurskalender sowieso al te druk vonden zouden wel eens een strengere selectie kunnen maken in de toekomst. Zal de BRAFA een blijver blijven op de to-dolijstjes? Beatrix Bourdon: “Dat hangt van de galerie af! Zij die elk jaar op 10 of 12 beurzen over de hele wereld aanwezig zijn, zullen hoogstwaarschijnlijk hun aantal deelnames verminderen. Maar ik heb het gevoel we het dan enkel over de grote internationale hedendaagse kunstgaleries hebben. De overgrote meerderheid, van wie het profiel overeenkomt met onze galeries, heeft die selectie daarvoor al gemaakt. Geen van hen heeft bij ons moeten annuleren omdat ze aan minder beurzen zouden deelnemen. Ik

“BRAFA maakt het mogelijk om opmerkelijke werken aan zeer competitieve prijzen te kopen. Ik ben al bezwiken... met plezier.”

RENAUD BENTÉGEAT, VOORZITTER
CCI FRANCE INTERNATIONAL

denk dat de kwaliteit en de loyaliteit van het BRAFA-publiek voor hen de doorslag geeft.” Tot slot blijft het de vraag of de online verkoop, die tijdens de coronapandemie een enorme vlucht nam, even sterk blijft nu de fysieke beurzen terug zijn. Wat Beatrix Bourdon betreft zal dat afhangen van het type kunstwerken en het type kopers. “Waar sommige werken zich zeker kunnen lenen voor de codes en beperkingen van de online markt, kunnen andere, door hun complexiteit of hun geschiedenis, dat veel minder. Ik geloof ook dat de echte verzamelaar of kunstliefhebber een diepe behoefte heeft aan fysiek contact met een werk of een kunstvoorwerp, het is een emotie en een relatie die niet via een tussenliggend scherm kan worden gereproduceerd.” Het is dat contact, die emotie en relatie waarvoor we uiteindelijk naar de beurzen blijven gaan, en waarom we reikhalzend naar de nieuwe BRAFA uitkijken. Voor de deelnemende galeries had COLLECT één vraag: welk werk moeten we gezien hebben?

BEZOEKEN

BRAFA

Brussel

www.brafa.art

23-01 t/m 30-01

BRAFA-handelaars tonen hun favoriete stukken

Prachtige pomander

Pomander uit gegraveerd zilver, Nederland, ca. 1600, hoogte: 7 cm.
© Galerie Philippe d'Arschot.

De pomander is een luxe-accessoire dat bestaat uit zes compartimenten die bedoeld zijn om geurige kruiden, zoals amber, musk of zelfs kaneel en rozemarijn, in op te bergen. Ze waren zeer populair in de 16e eeuw, toen persoonlijke hygiëne vaak summier was. Het juweel werd meestal aan een ketting opgehangen en aan de riem of om de nek gedragen, zoals blijkt uit veel vrouwen- en mannenportretten uit dezelfde periode. De pomander, gemaakt van kostbare materialen, diende om een aangename geur te verspreiden en tegelijkertijd de rijkdom en verfijning van de eigenaar te benadrukken. Dat zie je meteen aan dit exemplaar, volledig uitgevoerd in zilver en voorzien van fijn gegraveerde bloemmotieven.

Galerie Philippe d'Arschot

Brussel

www.darschot.com

De kleur van Comporta

Wat dit werk van de Engelse kunstenaar Jason Martin (*1970) zo bijzonder maakt is het feit dat Martin pas recent kleur is begonnen gebruiken in zijn olieverfschilderijen. In vorige series was hij geconcentreerd op voornamelijk witte, zwarte en grijze tinten. Zijn nieuwe, kleurrijke werken werden geschilderd in Comporta, aan de kust te zuiden van Lissabon. Het kleur in dit werk doet ons onmiddellijk denken aan de kleur van de Atlantische oceaan.

De Brock Gallery

Knokke

www.debrockgallery.com

Jason Martin, *Untitled (Caribbean blue/Turquoise blue deep)*, 2020, olieverf op aluminium, 155 x 148 x 11 cm.
© De Brock Gallery.

Doorwrocht als het leven

Het smelten en gieten van brons werd reeds toegepast bij Egyptische, Griekse en Mesopotamische beschavingen. In dit meubel heeft Ado Chale zijn visie op het voortzetten van dit soort oude tradities en de zoektocht naar uitmuntend vakmanschap verwerkt. Net zoals in de natuur, maar ook in emoties, legt Chale hier littekens, onregelmatigheden en onvolkomenheden bloot die ontstaan bij de verwerking van brons. De iconische creatie *Goutte d'eau* bevat alle aspecten die deze iconische Belgische ontwerper zo bijzonder maken en die kunst, ambacht en design samensmelten.

Gokelaere & Robinson

Knokke-Zoute en Parijs

www.gokelaererinobinson.com

Ado Chale (*1928), salontafel, 1972, brons, zwarte stalen voet, 36 x 104 cm. © Gokelaere & Robinson.

Claude Wesel voor Orfeverrie Fernand Demaret, sculpturale hanger, 1970, 18 karaats goud, parel, diamant en opaal, uniek stuk. © Collectors Gallery.

Sculpturale hanger

Op BRAFA presenteert Collectors Gallery een breed scala aan stukken van Claude Wesel, die als een van de belangrijkste figuren in de hedendaagse Belgische juweelkunst beschouwd wordt. Claude Wesel maakt complexe composities met gedurfde vormen en lijnen. Vaak laat hij zich inspireren door de natuur. Plantaardige en dierlijke vormen vertaalt hij naar een mechanische en abstracte taal. Gepassioneerd door materialen combineert deze juwelier graag de meest uiteenlopende stoffen in zijn creaties, zoals schildpad, ivoor of plexiglas. Zo brengt hij edele metalen, organische materie en industriële materialen samen. Deze unieke gouden hanger uit 1970 voor Orfeverrie Fernand Demaret bevat een parel, een diamant en een opaal.

Collectors Gallery

Brussel

www.collectors-gallery.com

Perfekte Fontana

Lucio Fontana (1899-1968), Volto di fanciulla, ca. 1952, gesigineerd, beschilderd en geglazuurd keramiek, diameter: 39,5 x 4 cm. Dit werk is geregistreerd in het Archivio Fondazione Lucio Fontana, Milaan en heeft een echtheidscertificaat. © Robertaebasta.

Roberta Tagliavini van Robertaebasta prijst dit geëmailleerd keramisch bord van Lucio Fontana aan: "verbluffende kwaliteit en uitstekende condities".

Robertaebasta

Milaan en Londen

www.robertaebasta.com

Weense koningen

Ditha Moser, *Kalender 1908*, Wien, Druck Verlag Schroll, 1907, kleurenlithografie, eerste en enige druk, 14,6 x 14,6 cm. © Pierre Coumans.

Tussen 1908 en 1913 ontwierp de Oostenrijkse kunstenaar Ditha Moser (1883-1969), echtgenote van Koloman Moser, een van de oprichters van de Wiener Werkstätte en een van de beroemdste figuren van de Weense avant-garde, vier bijzondere kalenders. Ze illustreerde ze rijkelijk met bijbelse en mythologische onderwerpen. De kalenders behoren tot de pronkstukken van het grafische ontwerp van de Wiener Secession. Het is een fascinerend werk van een vrouwelijke kunstenaar die dicht bij alle grote Weense kunstenaars van die tijd stond: Gustav Klimt, Carl Otto Czeschka, Josef Hoffmann, enz. Ditha Moser heeft slechts een paar werken gemaakt, die allemaal iconisch zijn geworden en gewild zijn bij verzamelaars.

Pierre Coumans

bij de gemeenschappelijke stand van CLAM Brussel

www.pierrecoumansbooks.com

De broodsnijder

De broodsnijder is een van Permeke's meest opmerkelijke schilderijen, uit wat beschouwd wordt als zijn beste periode (1920-1930). De kunstenaar zelf heeft nooit afstand gedaan van dit werk: het behoorde tot zijn privécollectie. Na het overlijden van Permeke verkochten zijn kinderen het aan een Antwerpse diamantair, Baumgold. Die nam het schilderij mee naar New York, waardoor het enkele decennia weg was uit België. In de jaren 1980 keert het werk terug en komt het terecht in de handen van de Brusselse kunsthandelaar Willy D'Huysser. Die verkoopt het in 1987 aan een Belgische particulier op de kunstbeurs Classics in Kortrijk. De broodsnijder verdwijnt weer even uit het zicht, tot Galerie Oscar De Vos hem in 2016 terug tegenkomt. Op BRAFA maakt de Permeke na meer dan 35 jaar een nieuwe verschijning op de kunstmarkt.

Galerie Oscar De Vos

Sint-Martens-Latem
www.oscardevos.be

Constant Permeke, *De broodsnijder*, 1927, olieverf en houtskool op doek, 175 x 145 cm. © Galerie Oscar De Vos.

Zinderende Degouve de Nuncques

William Degouve de Nuncques (1867-1935), *Côte aux Baléares (Majorque, Cala San Vicente)*, 1900, gesignd met de initialen en gedateerd '00', olieverf op paneel, 20 x 47 cm. © Rueb Modern and Contemporary Art.

William Degouve de Nuncques was een Belgische symbolist die regelmatig exposeerde met de bekende kunstenaarsgroep Les XX en La Libre Esthétique. Van 1900 tot 1902 woonde hij in Mallorca en raakte hij bevriend met de Catalaanse kunstenaars Santiago Rusiñol en Joaquín Mir, wat voor levendige uitwisselingen tussen Spaanse en Belgische kunstenaars zorgde in de daaropvolgende jaren. In Mallorca maakte Degouve zijn meest kleurrijke landschappen. Hij was gefascineerd door de prachtige kustlijn met zijn roze en witte rotsformaties bij Cala San Vicente, zo zinderend weergegeven in het hier getoonde schilderij.

Rueb Modern and Contemporary Art

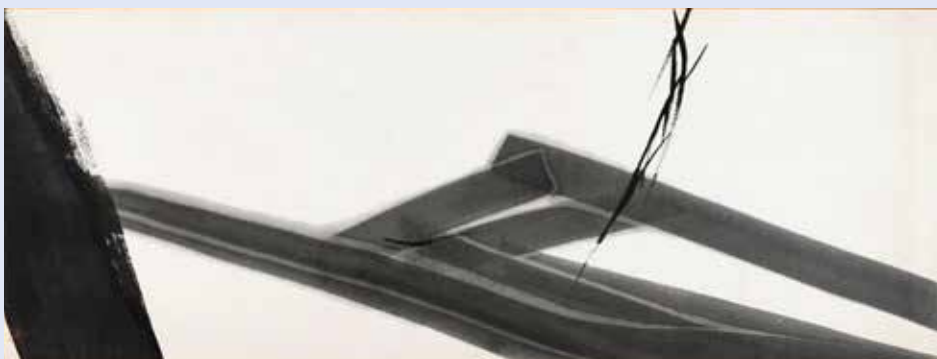
Amsterdam
www.rueb.nl

“BRAFA is dé internationale beurs die je in januari niet mag missen. 133 exposanten in het fantastische kader van Tour & Taxis: een must-see voor kunstliefhebbers.”

HUBERT D'URSEL, DIRECTEUR
THE FINE ART GROUP

Grande dame van Japan

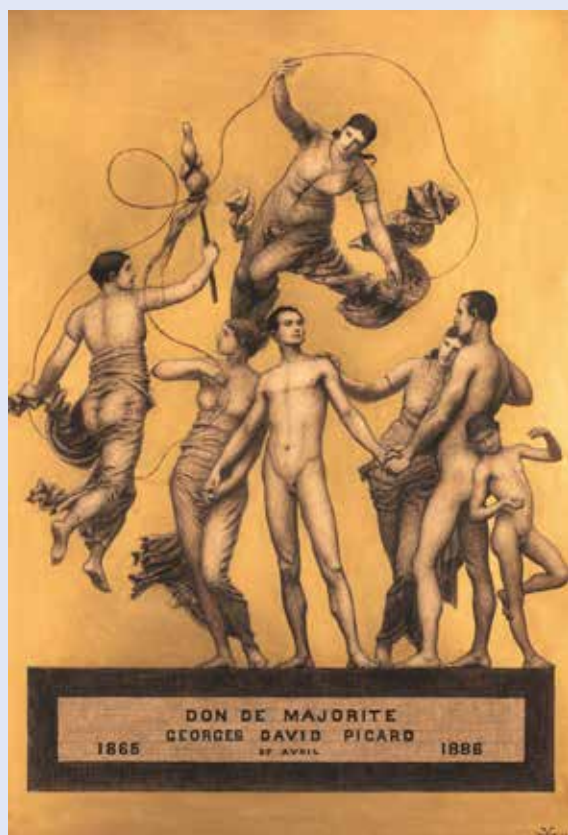

Tôkô Shinoda (1913-2021), *Genji*, 1967, zwarte inkt op papier (sumi-e), 51 x 135,8 cm. © Galerie Tanakaya.

Tôkô Shinoda was misschien wel de meest erkende 20e-eeuwse Japanse kunstenaar in eigen land en daarbuiten. Op 1 maart van dit jaar overleed ze op 107-jarige leeftijd. Vooral in de Verenigde Staten, waar ze werkte in het begin van de jaren veertig, was ze bekend. Op 6-jarige leeftijd leerde ze traditionele kalligrafie. Doorheen een buitengewoon parcours voor een vrouwelijke kunstenaar in de 20e eeuw, wist ze de elegantie en eenvoud van die kunstvorm te combineren met het abstracte

expressionisme. Als ze werkte droeg ze steevast een kimono - nog een teken van hoe traditie en onderzoek voor Shinoda hand in hand gingen. *Genji* is een werk dat begrepen kan worden als een eerbetoon aan Murasaki Shikibu (973 - 1014?), auteur van *Tale of Genji*, een belangrijk Japans literair werk.

Galerie Tanakaya
Parijs
www.tanakaya.fr

Xavier Mellery (1845-1921), *Le Don de Majorité (pour Georges David Picard)*, 1886, krijt en inkt op bladgouden achtergrond, 55 x 38 cm. © Thomas Deprez Fine Arts.

Een nieuw avontuur

In 1886 bestelde Edmond Picard, advocaat, schrijver, criticus, en secretaris van de Brusselse avant-garde beweging Les XX, een verjaardagsgeschenk voor zijn oudste zoon Georges David bij de kunstenaar Xavier Mellery. Het resultaat was een belangrijk sleutelwerk binnen het oeuvre van Xavier Mellery. Het is zijn eerste allegorische meesterwerk op een gouden achtergrond en meteen ook de start van een belangrijk nieuw deel van zijn kunstproductie: de serie *Esthétique Décorative*. De ietwat esoterische allegorie beeldt de intrede van een jonge man in het volwassen leven uit. We zien het einde van alle zekerheden en het begin van een nieuw maar nog onbepaald avontuur. De jongeman neemt afscheid van zijn gezin. De vader geeft hem een handdruk die zowel een afscheid is als een verwelcoming van de jongeman als volwassene en zijn gelijke.

Thomas Deprez
Brussel
www.thomasdeprezfinearts.com

Henry Moore, *Mother and Child Round Form*, 1980, brons, 19,7 x 13,6 cm, editie van 9.
© Osborne Samuel.

Moeder en kind

"Al van jongs af aan heb ik een obsessie gehad met het moeder-en-kind-thema. Het is al sinds het begin der tijden een universeel thema. Enkele van de vroegste sculpturen die we uit het Neolithicum hebben gevonden, zijn van een moeder en kind. Ik ontdekte dat ik tijdens het tekenen elk klein krabbelkje of vlekje in een moeder en kind kon veranderen." Aan het woord is de Britse kunstenaar Henry Moore (1898-1986), die als jonge kunstenaar in de jaren twintig urenlang de collecties van het British Museum in Londen en Musée de l'Homme in Parijs bezocht. Het resultaat is een van de meest diepgaande studies van één enkel onderwerp in de twintigste eeuw: de moeder en het kind. Dit beeld is er één uit 1980, en toont hoe Moore in zijn composities de meest essentiële kenmerken van zijn onderwerp naar voren bracht.

Osborne Samuel

Londen

www.osbornesamuel.com

Origineel Grid-kostuum *Alien vs. Predator*. Het kostuum werd gebruikt in de productie voor de eerste film van de *Alien vs. Predator*-franchise in 2004, geregisseerd door Paul W. S. Anderson en geproduceerd door 20th Century Fox. Schuimrubber, 197 x 54 x 110 cm. Herkomst: privécollectie, VS.
© Theatrum Mundi.

Angstaanjagende alien

Verzamelaars die bij Theatrum Mundi langs gaan staan bekend om hun opmerkelijke verzamelgewoontes. Dit kostuum werd gemaakt voor Grid uit de film *Alien vs. Predator*, een sciencefictionfilm uit 2004, geschreven en geregisseerd door Paul W. S. Anderson, met in de hoofdrollen Sanaa Lathan, Raoul Bova, Lance Henriksen en Ewen Bremner. Daarin komen voor het eerst de wezens van de *Alien vs. Predator*-bioscoopseries voor. De look van de alfa van de Xenomorphs, Grid, ontstond uit de samenwerking tussen kunstenaar H.R. Giger en ontwerper Ron Cobb. Over het uiteindelijke resultaat zei regisseur Ridley Scott tegen Giger: "Je wou het meest angstaanjagende schepsel maken dat je kunt maken, en toch is het ook heel mooi".

Theatrum Mundi

Arezzo

www.tmundi.com

Uitmundend monochroom banketje

Pieter Claesz (Berchem 1597-1660/1661 Haarlem), Stilleven met roemer, olijven, noten, boord en mes, olieverf op paneel, 34,6 x 47,3 cm, met monogram en gedateerd 'PC' 1642'. © Douwes Fine Art.

Pieter Claesz was in de gouden eeuw een van de belangrijkste schilders van stillevens, wiens werk alom wordt geprezen en in belangrijke musea en collecties hangt. Dit huidige werk is een van de mooiste voorbeelden van het monochrome banketje, zoals dat genoemd wordt. Met recht een 'stil' leven, sober en tonaal. Het is prachtig gesigneerd en gedateerd. Bovendien verkeert het in een uitmuntende en originele

conditie. Het laat zien hoe in de 17e eeuw het 'natje en droogje' dagelijks werd genuttigd. "Vanwege ons lange bestaan is het altijd bijzonder dat nieuwe generaties weer kunnen werken met de kwaliteit die vorige generaties met passie hebben verkocht."

Douwes Fine Art
Amsterdam
www.douwesfineart.com

"Als eclectisch verzamelaar van hedendaagse kunst, hou ik van de diversiteit en rijkdom van de (her) ontdekkingen die BRAFA te bieden heeft."

GALILA BARZILAI HOLLANDER,
VERZAMELAAR

Vervloekte ziel

Joseph Wilton (1722-1803), *L' Anima Dannata*, Carraramarmer op zwarte Portoro-marmeren basis, tweede helft 18e eeuw, Firenze, naar een model van Gianlorenzo Bernini (1598-1680), 56 x 29 x 22 cm. © Gallery Desmet.

Anima Dannata is één van de meest iconische beelden van de Europese kunst waarvan Bernini een verbluffende sculptuur maakte. Tijdens de 18e-eeuwse Grand Tours werden grote Europese privécollecties gevormd door antieke beeldhouwwerken en met hedendaagse uitvoeringen van gevierde beelden die niet te koop waren. Van de *Anima Dannata* van Bernini werd aan de meeste gerenommeerde hedendaagse meesters gevraagd een versie te maken. Getuige hiervan is de bronzen versie uitgevoerd door Massimiliano Soldani Benzi voor de prins van Lichtenstein en getuige ook deze marmeren buste op bestelling gemaakt door Joseph Wilton. De manier waarop Wilton eer doet aan zijn voorganger Bernini en hoe hij zijn eigen accenten legt in zijn interpretatie is bijzonder geslaagd. Het vleselijk maken van het marmer, de vuurspuwende ogen, het chaotische haar en het oog voor de kleinste details zijn van de allerhoogste kwaliteit. Sommige haren worden met kleine brugjes bijna individueel weergegeven in marmer. Dergelijke technische hoogstandjes, waar voornamelijk Bernini furore mee maakte, werden enkel door de allergrootsten geëvenaard. Deze buste van Wilton bewijst dat hij deel uitmaakt van dat selecte groepje beeldhouwers.

Gallery Desmet
Brussel
www.gallerydesmet.com

Belgisch erfgoed schittert overzee

Slechts 131 unieke stukken ontwierp juweelontwerper Philippe Wolfers (1858-1929), waaronder deze opmerkelijke *Glycines*-choker. Dankzij de expertise en het netwerk van Patricia De Wit van Epoque Fine Jewels vertegenwoordigt dit hoogtepunt van art nouveau de Belgische trots aan de andere kant van de oceaan.

Het Virginia Museum of Fine Arts in Richmond is een van de grootste kunstmusea in de Verenigde Staten. Sinds de opening in 1936 heeft het tot doel kunst te verzamelen, te bewaren, te exposeren maar ook te interpreteren en bestuderen. Op die manier zijn objecten uit een tijdspanne van 6.000 jaar samengebracht in een permanente collectie van ca. 50.000 kunstwerken. Het museum vormt zowel een overheidsinstelling als een particuliere onderwijsinstelling, en houdt een overzicht bij van elke stijl uit elke periode. De choker voegt zich bij twee andere objecten van Wolfers in de collectie van het VMFA: waaronder een cachepot en de sculptuur *Le chant du Cygne*.

ZELDZAAM BEWAARD GEBLEVEN

Tijdens de TEFAF in 2019 toonde het VMFA belangstelling voor dit opmerkelijk juweel dat er door Epoque Fine Jewels werd aangeboden. "Dit is een van de meest exquise voorbeelden van art nouveau", zegt directeur Alex Nyergers die de aankoop begin dit jaar bevestigde. Patricia de Wit

De stijl van Philippe Wolfers wordt gekenmerkt door een meer uitgesproken stilering en symmetrie dan in het werk van zijn tijdgenoten.

van Epoque Fine Jewels: "Barry Schiffman, curator van de Sydney & Frances Lewiscollectie in het VMFA, was reeds vele jaren op zoek naar een bijzonder stuk van Philippe Wolfers. De Franse art nouveau was er reeds rijklijk vertegenwoordigd met onder meer werken van René Lalique, enkel nog een belangrijk stuk van Wolfers zou de collectie compleet maken. Groot was Schiffmans enthousiasme toen hij oog in oog kwam te staan met het belangrijkste juweel dat Wolfers ooit heeft ontworpen, deze *Glycines*-choker. Hier wachtte hij al jaren op en deze kans zou hij met beide handen grijpen. Fondsen werden vrijgemaakt en de bal ging aan het rollen. Verkopen aan een museum is voor ons als handelaar steeds een voldoening. Het is het beste bewijs dat onze dagelijkse minutieuze zoektocht naar dat ene zeldzame object 'with the eye of the connoisseur' zijn vruchten afwerpt. Het bevestigt trouwens ook de wereldwijde erkenning die Philippe Wolfers geniet als één van de belangrijkste art nouveau-kunstenaars. Zo verkochten we in 2019 de beroemde *Nike*-hanger van Philippe Wolfers aan de Werner Wild Foundation die het als geschenk aanbood aan het Schmuckmuseum in Phorzheim."

ZELDZAME VONDST

Uit alle creaties van Wolfers vormt de choker een zeldzame vondst. Van de 131 unieke juwelen en objecten die hij tussen 1897 en 1907 onder eigen naam ontwierp, zijn er

maar weinig imposante stukken overgebleven. Dergelijke uitgebreide topstukken reisden in Europa rond als promotie voor de eerder traditionele juwelen van de firma Wolfers Frères, waarvan Philippe Wolfers artistiek directeur was. Nadien werden ze uit elkaar gehaald voor een nieuwe ontwerp. De hoge kwaliteit zette Philippe Wolfers wel op de kaart als een van de bekwaamste onafhankelijke art nouveau-juwelenontwerpers van zijn tijd. De uitzonderlijke kwaliteit ligt vooral in het artistieke. Zo had Philippe Wolfers een voorliefde voor het gebruik van gesneden edelstenen zoals de hier gebruikte watermeloen toermalijnen in groene en roze tinten. Maar ook beeldhouwde opalen behoorden tot zijn favoriete stenen, vanwege hun delicate kleurenspeel en halfdoorzichtigheid. De groene en paarse plique-à-jour emailblaadjes, met hun delicate en doorschijnende stijl van emaileren die art nouveau-juweliers beroemd hebben gemaakt, vormen een perfect harmonieus geheel met de pastelkleuren van de blauwverregen.

EIGENGEREID IN STIJL

Hoewel hij in eenzelfde stijl als andere art nouveau-juweliers werkte, leek Wolfers zijn eigen muze te volgen. Zo wordt zijn stijl gekenmerkt door een meer uitgesproken stilering en symmetrie dan in het werk van zijn tijdgenoten en ook het gebruik van vaak kostbare edelstenen deed Wolfers op een unieke manier uitblinken. Dat het om

Philippe Wolfers, art nouveau choker *Glycines*, goud, robijn, granaat, watermeloen toermalijn, opaal en email door Philippe Wolfer, Brussel, 1901-1902, 35/38 cm x 6,3 cm. © Epoque Fine Jewels.

een uniek stuk gaat, toont de gravering aan de achterzijde van het halssnoer met het monogram 'PW' voor Philippe Wolfers en de vermelding 'Ex:unique', wat betekent dat het om een uniek stuk gaat (*Exemplaire unique*). Elk uniek stuk werd genoteerd in een register, de *Catalogue des Exemplaires Uniques*, door Philippe Wolfers oorspronkelijk bedoeld voor persoonlijk gebruik. Dit collier *Glycines*, ontworpen tussen 28/8/1900 en 19/07/1901 en uitgevoerd vóór 18/01/1902, is nummer 126 van deze en de nummers 108 en 111 van het atelierarchief.

GEPASSIONEERDE PROVENANCE

Sophie Willstädter, Wolfers' echtgenote, stond in dit archief als eerste eigenaar van het juweel vermeld. Dankzij haar persoonlijke band met de meester-ontwerper behoorden ook de ring *Libellules* en een *Cygne et Serpents*-hanger tot haar juwelencollectie. Later kreeg de familie Wittamer-De Camps, die een befaamde haute-couture-zaak had op de Louizalaan

Dat het om een uniek stuk gaat, toont de gravering aan de achterzijde van het halssnoer

in Brussel en grote kunstverzamelaars waren, het juweel in bezit. Die familie droeg bij aan de restauratie van het door Victor Horta ontworpen Solvayhuis en bestond uit belangrijke verzamelaars van Belgische art nouveau juwelen. Die passie brachten zij ook begeistert naar buiten. Patricia De Wit: "Het bijzondere aan het ganse verhaal is dat de *Glycines*-choker jaren lang werd gekoesterd door het Belgische ondernemerskoppel Wittamer - De Camps, die fervente art nouveau-verzamelaars waren, om uiteindelijk terecht te komen in Virginia in de collectie van het onder-

nemerskoppel Sydney & Frances Lewis, die net zozeer het art nouveau-virus te pakken hadden. Philippe Wolfers wou aan de hand van zijn unieke creaties de firma Wolfers op de wereldkaart zetten. Uit de wereldwijde interesse voor zijn werk blijkt dat hij na 100 jaar in zijn opzet is geslaagd. Wolfers heeft dit juweel ontworpen als een uithangbord van zijn artistiek talent, als een kunstvoorwerp, niet als een gebruiksvoorwerp ter versiering van de vrouw. Met dit in gedachten was het voor ons sowieso de bedoeling om de choker aan een museum te verkopen, want daar hoort een dergelijk stuk thuis, daar wordt het op de juiste wijze geconserveerd en aan de wereld tentoongesteld."

SURFEN

www.epoqufinejewels.com
www.rocad.be

Belgium

DECEMBER

1	Carlo Bonte Kunst en antiek BRUGGE
1	Millon Bijoux et Montres BRUSSEL
1-19	Coronari Auctions Kunst en antiek NAZARETH
3-6	Maison des Huissiers de Justice Deurwaarderstukken BRUSSEL
3-4	Ferraton Livres BRUSSEL
3-4	Rob Michiels Auctions Aziatische kunst BRUGGE
4	ABS Veilingen Mechelen Deurwaarderstukken MECHELEN
4-5	DVC Kunst en antiek ANTWERPEN
5	Cornette de Saint Cyr Art Belge et Contemporain BRUSSEL
5	Bernaerts Strips ANTWERPEN
5-6	Monsantic Kunst en antiek BERGEN
6	Haynault Tableaux et objets d'art BRUSSEL
6	Cornette de Saint Cyr Art contemporain - vente en duplex paris BRUSSEL
6	Amberes burgerveiling ANTWERPEN
6-7	Horta Kunst en antiek BRUSSEL
6-7	Galerie Moderne Kunst en antiek BRUSSEL
6-9	Bernaerts Winterveiling ANTWERPEN
7	Haynault Juwelen en numismatica BRUSSEL
7	Berg van Barmhartigheid Juwelen, bakbiljetten en diversen BRUSSEL
7-8	Vanderkindere Kunst en antiek UKKEL
8	Uccle Saint Job Kunst en antiek UKKEL
8	Carlo Bonte M.J. Himmels BRUGGE
8-10	Galerie Athena Kunst en antiek BRUSSEL
9	Legia Auction Antiek - klassieke veiling BERTÉE
9	Bernaerts Werk op papier ANTWERPEN
10	Phoenix Kunst en antiek WAVRE
10-13	Maison des Huissiers de Justice Deurwaarderstukken BRUSSEL

10-11	Jean Elsen et ses Fils Algemene numismatiek BRUSSEL
11	ABS Veilingen Mechelen Deurwaarderstukken MECHELEN
11	Louiza Auktion Tableaux et Sculptures BRUSSEL
11	Berg van Barmhartigheid Speciale verkoop BRUSSEL
11-12	Vanderkindere Kunst en antiek UKKEL
11-12	Native Auctions Kunst en antiek BRUSSEL
12	DVC Kunst en antiek ANTWERPEN
12	Legia Auction Tableaux et sculptures BERTÉE
12	Antenor Chateau de Beaulieu BRUSSEL
12	Millon Bandes Dessinées BRUSSEL
13	Elysée Liège Kunst en antiek LUIK
13	Amberes burgerveiling ANTWERPEN
13-18	Rops Kunst en antiek NAMEN
14	Campo & Campo Klassieke veiling ANTWERPEN
14	Antenor Chateau de Beaulieu BRUSSEL
14	Elysée Liège Burgerveiling LUIK
14	Berg van Barmhartigheid Juwelen BRUSSEL
14	Cornette de Saint Cyr Estampes et Multiples BRUSSEL
15	Jordaens Kunst en antiek MORTSEL
15	FW Auctions Vente de Noël NAMEN
15	Mosan Liège Kunst en antiek, burgerveiling LUIK
15	Cornette de Saint Cyr Christmas Auction BRUSSEL
16	ABC Veiling Kunst en antiek BRUSSEL
17-18	Arenberg Auctions boeken, prenten, tekeningen, schilderijen BRUSSEL
17-20	Maison des Huissiers de Justice Deurwaarderstukken BRUSSEL
18	ABS Veilingen Mechelen Deurwaarderstukken MECHELEN
19	Millon Collections belges et luxembourgeoises BRUSSEL
20	Amberes burgerveiling ANTWERPEN

JANUARI

7-10	Maison des Huissiers de Justice Deurwaarderstukken BRUSSEL
8	ABS Veilingen Mechelen Deurwaarderstukken MECHELEN
10	Amberes burgerveiling ANTWERPEN
14-17	Maison des Huissiers de Justice Deurwaarderstukken BRUSSEL
15	FW Auctions Vente d'archéologie NAMEN
15	ABS Veilingen Mechelen Deurwaarderstukken MECHELEN
17	Amberes burgerveiling ANTWERPEN
17-18	Horta Kunst en antiek BRUSSEL
18	Morel de Westgaver Elektrische treintjes BRUSSEL
18	Berg van Barmhartigheid juwelen BRUSSEL
21-24	Maison des Huissiers de Justice Deurwaarderstukken BRUSSEL
22	ABS Veilingen Mechelen Deurwaarderstukken MECHELEN
23	Soudant Antiquités, tableaux, objets d'art GERPINNES
24	Amberes Kunst en antiek ANTWERPEN
25	Berg van Barmhartigheid juwelen BRUSSEL
28-31	Maison des Huissiers de Justice Deurwaarderstukken BRUSSEL
28	Phoenix Kunst en antiek WAVRE
29	FW Auctions Vente de bijoux et pierres précieuses NAMEN
29	ABS Veilingen Mechelen Deurwaarderstukken MECHELEN
31	Amberes burgerveiling ANTWERPEN
31	Haynault Vente classique BRUSSEL

FEBRUARI

1	Berg van Barmhartigheid juwelen BRUSSEL
5	ABS Veilingen Mechelen Deurwaarderstukken MECHELEN
7	Amberes burgerveiling ANTWERPEN
8	Berg van Barmhartigheid juwelen BRUSSEL

The Netherlands

DECEMBER

2-12	Venduehuis Den Haag Boeken en prenten DEN HAAG
3-13	Notarishuis Arnhem Bezorgveiling ONLINE
4-5	Korst Vander Hoeff Kunst en antiek S-HERTOGENBOSCH
6-10	Venduehuis De Eland Kunst en antiek ONLINE
6-9	Van Spengen Kunst en antiek ONLINE
6-9	Zwiggelaar Auctions Boeken strips, prenten en curiosa ONLINE
7 e.v.d.	Veilinghuis Omnia Algemene kunst- en antiekveiling KOLHAM
10-12	Onder de Boompjes Kunst en antiek LEIDEN
10-13	Venduehuis Dickhaut Kunst en antiek MAASTRICHT
10-20	Notarishuis Arnhem Ophaalveiling ONLINE
13	Veilinghuis Bouwman Vintage Toys & Collectibles BRUMMEN
13	AAG Classic to cotemporary / Silver, jewellery, clocks, vintage bags, watches / The interior sale AMSTERDAM
13-17	Veilinghuis Van Spengen Kunst en antiek HILVERSUM
14	Vendu Rotterdam Kunst en antiek ROTTERDAM
14-16	Het Ald Frysland veilinghuis Kunst en antiek IJLST
14-19	Oprechte Veiling Kunst en antiek HAARLEM
15	Venduehuis Den Haag Juwelen en uurwerken DEN HAAG
16	Venduehuis Den Haag Arts of the East DEN HAAG
17	Venduehuis Den Haag Home & Interiors DEN HAAG
17-19	Veilinghuis Onder De Boompjes Kunst en antiek LEIDEN
31-1/2	Van Zadelhoff Veilingen Kunst en antiek HILVERSUM

JANUARI

6-8	Twents Veilinghuis Kunst en antiek ENSCHEDE
11-18	Veiling Alkmaar Kunst en antiek ALKMAAR

12-15	Heritage Auctions Europe Kunst en verzamelobjecten ONLINE
24-31	Veilinghuis Korendijk (dependance Zeeuws veilinghuis) Kunst en antiek TIMED ONLINE AUCTION

FEBRUARI

7-11	Korst Vander Hoeff Kunst en antiek S-HERTOGENBOSCH
7-13	Derksen Veilingbedrijf Kunst, antiek, design, brocante ARNHEM
3-13	Notarishuis Arnhem Bezorgveiling ONLINE
6-9	Van Spengen Kunst en antiek ONLINE
7 e.v.d.	Veilinghuis Omnia Algemene kunst- en antiekveiling KOLHAM
10-12	Onder de Boompjes Kunst en antiek LEIDEN
10-20	Notarishuis Arnhem Ophaalveiling ONLINE

France

DECEMBER

1	Baron Ribeyre & Associés Bijoux, Art Classique, Art Moderne (Drouot) PARIS
1	Pierre Bergé Bibliothèque d'un Chateau du Sud ouest et à divers (Drouot) PARIS
1	Tajan Art Contemporain PARIS
1	Aguttes Collection Singulière de l'explorateur Louis Audemard NEUILLY
1	Piasa Japanese Design, American Design PARIS
2	Delon-Hoebanx Tableaux & Sculptures Modernes (Drouot) PARIS
2	Lucien Paris Collection de Madame F. Importante Vente Cataloguée NOGENT
2	Boisgirard-Antonini Arts d'Orient et Orientalisme NICE
2	Alde Estampes chinoises PARIS
2	Crait + Müller Sculptures (Drouot) PARIS
2	Daguerre Raden Saleh (1811-1880) (Drouot) PARIS
3	Thierry de Maigret Gravures, dessins et tableaux anciens et du XIXe siècle (Drouot) PARIS

3	Ader Arts Décoratifs du Xxe Siècle (Drouot) PARIS	8	Delon-Hoebanx Mobilier Objets d'Art Tableaux (Drouot) PARIS	12	Audap & Associés Arts du Xxe Siècle Tableaux Modernes Design (Drouot) PARIS	15	Crait + Müller Bijoux Montres & Argenterie (Drouot) PARIS	30	Besch Impressionnistes aux Contemporains CANNES
3	Binoche et Giquello Mobilier et objets d'art (Drouot) PARIS	8	Frayse & Associés Orfèvrerie Française et Européenne (Drouot) PARIS	13	Cornette de Saint Cyr Bijoux Anciens - Joaillerie - Horlogerie de Collection PARIS	16	Eric Caudron Vente Mobilier Objets d'Art (Drouot) PARIS	31	Besch Importants Diamants CANNES
3	Rouillac Photographies Pour le Chru de Tours TOURS	8	Liladam Vente Courant PERSAN	13	Tessier & Sarrou et Associés Arts d'Asie (Drouot) PARIS	16	Millon Les Siècles Classiques PARIS	JANUARI	
4	Pierre Bergé Bijoux & Montres PARIS	8	Piasa Jewels and Watches, Modern and Contemporary PARIS	13	Paris Enchères - Collin du Bocage Bijoux Objets de Vitrine Mode (Drouot) PARIS	16	Pierre Bergé Tableaux & Dessins Anciens PARIS	11	Nice Enchères Vente de Jouets NICE
4	Strasbourg Enchères Collection exceptionnelle de véhicules miniatures STRASBOURG	8	Alde Editions Originales PARIS	13	Aguttes Art Contemporain, Impressionniste & Moderne NEUILLY	16	Cornette de Saint Cyr Arts du Xxe Siècle PARIS	13	Lucien Paris Bijoux, Dessins, Estampes, Objets de Vitrine, Mobilier NOGENT
5	Oseant Les Interieurs de Versailles VERSAILLES	8	Cornette de Saint Cyr Estampes Modernes et Contemporaines PARIS	13	Gros & Delettretz Dessins Anciens, Mobilier & Objets d'Arts (Drouot) ONLINE	16	Ader Judaica PARIS	27	Lucien Paris Collections Privées d'Instruments de Musique NOGENT
5	Siboni Lingots - Bijoux - Argenterie SCEAUX	8	Pierre Bergé Haute Epoque PARIS	13	Crait + Müller Bijoux (Drouot) PARIS	16	Aguttes Bijoux NEUILLY	27	Ader Estampes Anciennes et Modernes PARIS
6	Cornette de Saint Cyr Art Impressionniste et Moderne, Art Contemporain - Vente en Duplex Paris Bruxelles PARIS	8	Artcurial Impressionniste & Moderne, Post-War & Contemporain PARIS	14	Magnin Wedry Mobilier & Objets d'Art (Drouot) PARIS	17	Euvrard & Fabré Sciences Naturalia Cabinet de Curiosités (Drouot) PARIS	FEBRUARI	
6	Lynda Trouvé Arts d'Asie (Drouot) PARIS	8	Tajan Estampes & Editions Limitées, Mode & Vintage PARIS	14	Ader Arts d'Après Guerre et Contemporain Prestige (Drouot) PARIS	17	Lucien Paris Trois Collections Parisiennes (Drouot) PARIS	10	Lucien Paris Par Autorité de Justice et à Divers Amateurs NOGENT
6	Aguttes Arts Classiques: Mobilier, Sculptures & Objets d'Art NEUILLY	9	Pierre Bergé Judaica PARIS	14	Gros & Delettretz Chanel Vintage (Drouot) ONLINE	17	Art Rémy Le Fur & ass Tableaux Modernes et Contemporains (Drouot) PARIS	United Kingdom	
6	Tajan Arts d'Asie PARIS	9	Cornette de Saint Cyr Icônes du Design PARIS	14	Nice Enchères Vente Collections/bijoux NICE	17	Drouot Estimations Highlights: Classique, Moderne & Contemporain (Drouot) PARIS	DECEMBER	
6	Aguttes Arts Classiques: Mobilier, Sculptures & Objets d'Art NEUILLY	9	Tessier & Sarrou et Associés Tableaux Mobilier & Objets d'Art, (Drouot) PARIS	14	Pescheteau-Badin Livres et Manuscrits (Drouot) CANNES	17	Gros & Delettretz Bijoux Anciens & Modernes Montres (Drouot) PARIS	30-14	Christie's Quentin Blake: New Drawings 2021 LONDON
6	Artcurial Art d'Asie PARIS	9	Eric Caudron Vente Bijoux (Drouot) PARIS	14	Binoche et Giquello Vente Prestige Mobilier et objets d'Art PARIS	17	Cornette de Saint Cyr Livres Anciens et Modernes PARIS	1	Phillips Maximiliana: Max Ernst ONLINE
7	Pierre Bergé Bijoux, Montres & Orfèvrerie (Drouot) PARIS	9	Aguttes Montres NEUILLY	14	Artcurial Mobilier & Objets d'Art (Drouot) PARIS	17	Binoche et Giquello Arts Premiers (Drouot) PARIS	1	Dreweats Fine Furniture, Sculpture, Carpets, Ceramics and Works of Art NEWSBURY
7	Binoche et Giquello Livres (Drouot) PARIS	9	Piasa Piasa x Wannenes Jsa: Art fabrics from a private Italian Collection PARIS	14	Osenat Collection de Maître FONTAINEBLEAU	17	Piasa Jewels by Artists and Designers, Modern and Contemporary Paintings PARIS	1	Bonhams Fine Glass and British Ceramics, Fine Books and Manuscripts (Knightsbridge) LONDON
7	Art Rémy Le Fur & ass Arts d'Asie (Drouot) PARIS	9	Artcurial Maîtres anciens & du XIXe siècle PARIS	15	Pierre Bergé Tableaux, Mobilier & Objets d'Art PARIS	17	Ferri & Associés Oeuvres Choiesies: bijoux, art moderne et contemporain (Drouots) PARIS	1	Bonhams The Russian Sale, Contemporary Art (New Bond) LONDON
7	Gros & Delettretz Arts d'Asie (Drouot) PARIS	9-10	Cornette de Saint Cyr 700 Carrés Hermès PARIS	15	Alde Lettres et Manuscrits PARIS	18	Cornette de Saint Cyr Ls Années Dragon Ball PARIS	1	Sotheby's Post-War & Contemporary Russian Art
7	Tajan Importants Bijoux, Montres PARIS	10	Pierre Bergé Mille Nuits de Reve - Collection Geneviève & Jean- Paul Kahn IV PARIS	15	Tajan Mobilier & Objets d'Art (Drouot) PARIS	19	Liladam Tableaux Anciens et Modernes -Sculptures PERSAN	1-7	Sotheby's Old Master Sculpture & Early Jewels LONDON
7	Crait + Müller Tableaux, Mobilier & Objets d'Art (Drouot) PARIS	10	Ader Arts d'Après Guerre et Contemporain Prestige (Drouot) PARIS	15	Daguerre L'oeuil d'un Couple de Collectionneurs PARIS	19	Osenat Les Grands Siècles VERSAILLES	2	Dreweats Property from the Phillip Lucas Collection, Spitalfields NEWSBURY
7	Rouillac UnBOudda Ming VENDÔME	10	De Baecque & Associés Arts Populaires (Drouot) PARIS	15	Pescheteau-Badin Tableaux, Mobilier & Objets d'Art (Drouot) CANNES	20	Osenat Montres de Collection VERSAILLES	2	Bonhams London Jewels (New Bond) LONDON
7	Artcurial Balthus, Art Moderne - Vente du Soir PARIS	11	Osenat Mobilier 1 Objets d'Art FONTAINEBLEAU	15	Paris Enchères - Collin du Bocage Vente Mobilier Objets d'Art (Drouot) PARIS	20	Pierre Bergé Orfèvrerie & Judaica PARIS	2-8	Sotheby's Ancient Sculpture and Works of Art Part II LONDON
7	Siboni Licence IV - Paris PARIS	12	Osenat Les Ecrins deFontainebleau FONTAINEBLEAU	15	Boisgirard-Antonini Tableaux Modernes PARIS	21	Pierre Bergé Photographies, art moderne & Cotemporain PARIS	2-16	Christie's British and European Art LONDON
7	Nice Enchères Vente listée NICE	12	Osenat La Royauté à Versailles VERSAILLES	15	Piasa Artists Designers - Contemporary Design PARIS	21	Tessier & Sarrou et Associés Marine Voyage (Drouot) PARIS	3-9	Sotheby's Old Master Day Sale LONDON
7	Cornette de Saint Cyr Art Contemporain PARIS	12	Siboni Tableaux - Objets d'Art - Arts d'Asie PARIS	15	Cornette de Saint Cyr Chanel - Hermès - Louis Vuitton PARIS	21	Piasa Prints, Multiples and Illustrated Books PARIS		

Auction calendar

DECEMBER 2021 / JANUARI / FEBRUARI 2022

3-10	Sotheby's Old Master Prints LONDON	9	Phillips New Now LONDON	16	Christie's Two Private Collections of European Ceramics LONDON		Kunst, Moderne Kunst Evening Sale MÜNCHEN	10	Ketterer Kunst Kunst nach 1945, Evening Sale MÜNCHEN
3-14	Sotheby's Books and Manuscripts: 19th and 20th Century LONDON	9	Bonhams Prints and Multiples (Knightsbridge) LONDON		JANUARI	3	Auctions Fischer Kunst, Antiquitäten, Russische Kunst & Schmuck HEILBRONN	11	Lempertz Auktion Asiatische Kunst - China, Tibet/Nepal, Japan MÜNCHEN
6-15	Bonhams Modern 1 Contemporary African Art Online (New Bond) LONDON	9	Bonhams 500 Years of European Ceramics (New Bond) LONDON	19	Phillips Evening & Day Editions ONLINE	3-5	Schloss Ahlden Grosse Kunstauktion AHLDEN	11	Ketterer Kunst Kunst des 19. Jh., Moderne Kunst II MÜNCHEN
7	Bonhams 20th Century Decorative Arts & Design (Knightsbridge) LONDON	9	Sotheby's Old Master Day Sale LONDON	25-26	Dreweats Interiors NEWSBURY	4	Lempertz Photographie, Zeitgenössische Kunst, Moderne Kunst, Day Sale MÜNCHEN	14	Jeschke Van Vliet Wertvolle Bücher, Graphik, Historische Photographie BERLIN
7	Bonhams Antiquities (New Bond) LONDON	9-15	Sotheby's 19th & 20th Century Sculpture, European & British Art LONDON		Germany	7	Quittenbaum Schoos of Design MÜNCHEN	15-16	Nagel Auctionen Alte Kunst, Antiquitäten & Schmuck STUTTGART
7	Christie's Old Master Evening Sale	10-16	Sotheby's Contemporary Art London LONDON	1	DECEMBER	7-8	Nagel Auctionen Asiatische Kunst: Highlights STUTTGART	17	Quittenbaum Jugendstil - Art Deco MÜNCHEN
7	Dreweats The History of Western Script NEWSBURY	14	Sotheby's Fine Japanese Prints LONDON	1	Van Ham Modern, Post War, Contemporary, NFT Auktion KÖLN	8	Bassenge Fotoauktion BERLIN	18	Dr. Eder Kunst 1 Antiquitäten KÖLN
7	Sotheby's Treasures LONDON	14	Dreweats Old Master, British and European Art NEWSBURY	1-3	Neumeister Weihnachtsauktion MÜNCHEN	9	Hampel Auctions Dezember - Auktionen MÜNCHEN		JANUARI
8	Christie's Antiquities LONDON	15	Bonhams Fine Clocks, Fine Watches (New Bond) LONDON	1-3	Zisska Auktion 78 MÜNCHEN	9	Ketterer Kunst Kunst des 19. Jh. MÜNCHEN	21	Jeschke Van Vliet Moderne Zeitgenössische Kunst - Moderne Photographie
8	Bonhams Knightsbridge Jewels (Knightsbridge) LONDON	15	Christie's Valuable Books & Manuscripts LONDON	1-4	Grisebach Anniversary Auctions 2021 BERLIN	9	Quittenbaum Moderne Kunst MÜNCHEN	26	Nagel Auctionen Moderne & Zeitgenössische Kunst STUTTGART
8	Bonhams Old Master Paintings, Watches (New Bond) LONDON	16	Bonhams Prints & Multiples (New Bond) LONDON	2	Bassenge Kunstauktion: Mittwoch BERLIN	10-12	Ketterer Kunst Moderne Kunst II MÜNCHEN		
8	Sotheby's Old Master Evening Sale LONDON			3	Van Ham Watches KÖLN	10	Dr. Fischer Russische Kunst, Ikonen, Silber HEILBRONN		

HERITAGE

AUCTIONS

EUROPE

12 - 15 januari 2022

Kunst, Curiosa en Militaria

www.ha-europe.com

Belgium

DECEMBER

03-05	GANDA GENT
03-05	Internationale Antiquairebeurs MECHELEN
16-19	Art Antwerp ANTWERPEN
18-19	Rommelant ANTWERPEN
18-19	Foire du Livre et du Vieux Papier de Collection NAMEN

JANUARI

18-23	Winter BRUNEF BRUSSEL
23-30	BRAFA BRUSSEL
21-26/03	PhotoBrussels Festival BRUSSEL

The Netherlands

DECEMBER

14	Nacht van het Zilver SCHOONHOVEN
----	-------------------------------------

JANUARI

20-23	First Art Fair AMSTERDAM
27-30	Naarden The Art Fair NAARDEN

FEBRUARI

04-05	Holland Coin Fair DEN HAAG-NOOTDORP
09-13	Rotterdam Art Week ROTTERDAM
10-13	Art Rotterdam ROTTERDAM
10-13	Haute Photographie ROTTERDAM
10-13	Rotterdam Photo ROTTERDAM

France

DECEMBER

05-10	Salon des arts & des antiquaires NIMES
06	Avignon Antiquités AVIGNON
04-05	Braderie de l'Art ROUBAIX
12	Journée Antiquité et Brocante MARSEILLE

JANUARI

14-16	Les Puces Rouennaises ROUEN
20-24	Maison & Objet PARIS
28-30	Art3f PARIS

FEBRUARI

02-06	Salon Retromobile PARIS
05-06	Salon Européen de la Brocante et de l'Antique STRASBOURG

Germany

DECEMBER

05	Antik und Trödel GIESSEN
05	Antik und Sammlermarkt DORTMUND
12	Antikmarkt VIERNHEIM

JANUARI

07-09	Room + Object DRESDEN
13-17	Anik & Kunst SINDELFINGEN
16	Inter Antik BREMEN
17-23	Imm Cologne KEULEN
28-30	World Money Fair BERLIN
30	Antikmarkt HAMBURG

Luxemburg

JANUARI

28-31	Antiques & Art Fair LUXEMBURG
-------	----------------------------------

United Kingdom

DECEMBER

01	Antiques & Home Show LINCOLNSHIRE
02-03	IACF NEWARK
02-05	Art Fair East NORWICH
03-10	London Art Week LONDON

JANUARI

25-30	The Winter Decorative LONDON
25-30	London Antique Rug & Textile Art Fair LONDON
28-30	The Pavillions of Harrogate Decorative Arts & Antiques Fair HARROGATE

USA

DECEMBER

30-05	Art Miami MIAMI
30-05	Sattelite Art Show MIAMI
02	Miami River Art Fair MIAMI

01-04	NADA Miami MIAMI
01-05	AQUA Art Miami MIAMI
01-05	INK Art Miami MIAMI
01-05	PINTA Miami MIAMI
01-05	Red Dot Miami MIAMI
01-05	Spectrum Miami MIAMI

JANUARI

19-22	FOG Design + Art Fair SAN FRANCISCO
19-23	LA Art Show LOS ANGELES
20-23	Miami Beach Antique Show MIAMI
20-30	The Winter Show NEW YORK
21-29	New York Master Drawings NEW YORK
28-30	Sarasota Art & Antiques Show SARASOTA

FEBRUARI

03-06	Outsider Art Fair NEW YORK
04-06	Fort Myers Art Fest FOR MYERS
08-09	Fine Print Fair LOS ANGELES

Belgium

ANTWERPEN

FOMU

► Masculinities: Liberation through Photography
t/m 13-03

► Max Pinckers
t/m 13-04

Middelheimmuseum

► The holes will be filled again. Young Artist Fund
t/m 16-01

BINCHE

Musée International du Carnaval et du Masque

► VISIONS
j. 02-01

BRUGGE

Adornesdomein

► Cindy Wright. Trash & Treasure
t/m 22-01

Musea Brugge

► It's only a matter of time
t/m 06-03

BRUSSELS

ING Art Center

► Hahaha. L'humour de l'art
t/m 16-01

Museum Kunst & Geschiedenis

► Before Time Began
t/m 29-05

Argos

► Het koloniale verleden van transnationale adoptie
t/m 19-12

Art et Marges Musée

► Dans un pli du temps
j. 13-03

Botanique

► A Voyage into the Moon - Mira Sanders & Cédric Noël
09-12 au 06.02

Bozar

► URA Yves Malysse Kiki Verbeeck. Solid Senses
j. 16-01

► David Hockney: Works from the Tate Collection, 1954-2017
j. 23-01

► David Hockney: The Arrival of Spring, Normandy, 2020
j. 23-01

La Centrale

► La Vie matérielle
du 09-12 au 13-03

Design Museum Brussels

► CRUSH. Rencontres inattendues entre design et art
j. 06-03

Espace Vanderborght

► Witches
j. 16-01

Fine Arts Museum

► EUROPALIA. Voies de la modernité
j. 13-02

► Fabrice Samyn - To see with ellipse
j. 13-02

► REMEDIES - Aimé Mpane & Rachel Labastie
j. 13-02

► Origami for Life. Installation de Charles Kaisin
j. 31-12

Fondation A

► Massao Mascaro - SUB SOLE
j. 19-12

iMAL

► SWIPE RIGHT! Data, Dating, Desire
j. 09-01

MIMA

► Double Bill - Drama, the art of Laurent Durieux - The ABC of Porn Cinema
j. 09-01

Musée BELvue

► Mystères des Finances
j. 10-12

Musée de Woluwe

► Le monde de François d'Ansembourg
j. 30-01

Musée de l'Erotisme et de la Mythologie

► Polo Picart. Erotisme dans la danse
j. 30-01

Musée Mode et Dentelle

► Brussels Touch
j. 22-05

WIELS

► Marcel Broodthaers - Industriële gedichten, open brieven
j. 09-01

► R.H. Quaytman - Modern Subjects, Chapter Zero
j. 09-01

Wittockiana

► Geneviève Asse: Une fenêtre sur le livre
j. 30-01

Musée BELvue

► Raoul Servais. Un univers entre magie et réalisme
j. 06-03

Porte de Hal

► Magical Theatres
j. 04-12-2022

Espace Vanderborght

► Witches
j. 16-01

CHARLEROI

BPS22

► Brognon Rollin. L'avant-dernière version de la réalité
j. 09-01

DEINZE

Museum van Deinze en de Leiestreek

► Amédée Cortier - Kleur een rand geven
t/m 23-01

► Simon Verheylesonne - Pursuit of godly seed
t/m 23-01

GENT

Design Museum

► 10 jaar Muller Van Severen
t/m 06-03

MSK

► Schoonvolk - Salon des Jeunes
t/m 16-01

Museum Dr. Guislain

► Eric De Volder. Archief
t/m 16-01

► Echo's van Istanbul
t/m 16-01

► Circonstances. Fernand Deligny
t/m 29-05

Museum Frank Steyaert

► Frank Steyaert - SCHAAL 1/50
t/m 05-12

S.M.A.K.

► POPART van Warhol tot Panamarenko Uit de Collectie Matthys-Colle & S.M.A.K.
t/m 08-05

► Broodthaerskabinet
t/m 28-12

GRIMBERGEN

Cultuurcentrum Strombeek

► Michael Dean. Unfuckintitled
t/m 15-12

► Hadassa Ngamba. Configurations
t/m 15-12

HASSELT

Z33

► In the Eye of the Storm
t/m 23-01

Z34

► Mae-ling Lokko. Grounds for Return
t/m 09-01

HORNU

CID

► Cosmos- Design d'ici et au-delà
j. 27-02

MAC's

► Léon Wuidar: À perte de vue
j. 30-01

► Tamara Lai: Silent Noise
t/m 30-01

LA LOUVIÈRE

Keramis - Centre de la Céramique de la Fédération Wallonie-Bruxelles (asbl)

► Alice Lothon. Grande Ourse
04-12 au 13-03

LEUVEN

M Leuven

► KNAL! Stadsfestival van de BigBang - Verbeelding van het universum
t/m 16-01

► Richard Long
t/m 20-03

M Museum

► Alexis Gautier. L'heure de la Soupe
t/m 20-03

► Prendre le temps
t/m 23-04-2023

LIÈGE

La Boverie

► Inside Magritte
j. 06-03

La Cité Miroir

► World Press Photo 2021
j. 30-12

Trinkhall Museum

► Pierre De Peet et Pascal Tassini
j. 01-02

MECHELEN

Museum Hof van Busleyden

► Uitbundig Verleden. De Bourgondiërs door Romantische ogen
t/m 27-02

MONS

Beaux-Arts Mons

► Anto- Carte. De terre et de ciel
du 19-03 au 21-08

► Fernando Botero. Au-delà des formes
j. 30-01

MONT-SUR-MARCHIENNE

Musée de la Photographie

► André Kertész. Marcher dans l'image
j. 16-01

► Bernard Plossu. La Belgique l'air de rien
j. 16-01

► Gauthier d'Ydewalle. Noosphère
j. 16-01

► Blind Photo. Un projet mené par le Musée de la Photographie conjointement avec Les Amis des Aveugles de Ghlin
j. 16-01

► Vincent Jendly. Lux in tenebris : une immersion intime en mer
j. 16-01

► Chloé Clément. Betula
j. 16-01

MORLANWELZ

Musée Royal de Mariemont

► Le Mystère Mithra. Plongée au cœur d'un culte romain
j. 17-04

► Le Mystère Mithra. Plongée au cœur d'un culte romain
j. 17-04

NAMUR

Musée Félicien Rops

► Dans les yeux de Van Gogh. L'Empreinte des artistes belges sur

Vincent Van Gogh
j. 20-03

OOSTENDE

Mu.ZEE

► Julie Scheurweghs. Birth of a mother
t/m 02-01

► Maarten Vanden Eynde - Gravend naar de toekomst
t/m 16-01

ROESELARE

Museum L

► Dancing Meridian: Annie Brasseur
t/m 05-12

SINT-MARTENS LATHEM

Museum Dhondt-Dhaenens

► A Beautiful America - Werk van Afro-Amerikaanse kunstenaars uit de collectie Vermeire-Notebaert
t/m 23-01

► Shahpour Pouyan - Skyhigh is my place
t/m 23-01

► Rirkrit Tiravanija - untitled 2018 (the infinite dimensions of smallness)
t/m 31-05

STROMBEEK-BEVER

Cultuurcentrum Strombeek Grimbergen

► Michael Dean - Unfuckintitled
t/m 15-12

► Hadassa Ngamba - CONFIGURATIONS
t/m 15-12

TERVUREN

Africa Museum

► Menselijke Zoo Humain
t/m 06-03

► Mensentuin - Koloniale tentoonstellingen wereldwijd
t/m 06-03

TOURNAI

Musée des Beaux-Arts de Tournai

► "Toute une histoire" regard sur les collections #3
j. 02-2023

Belgium

ANTWERPEN

Callewaert Vanlangendonck Gallery

► Pol Mara
t/m 26-12

Tim Van Laere Gallery

► Edward Lipski
t/m 08-01

VCRB Gallery

► Uncrowded II - photography Werner Van Reck
02-12 t/m 16-01

► Off Road II
t/m 18-12

Zeno X Gallery

► Raoul De Keyser - Works on Paper
t/m 22-01

ASSE

Galerie De Ziener

► Fill in - Francis Denys
t/m 19-12

BEERSEL

LKFF Gallery

► Maarten Ceulemans - before the last cut
t/m 23-12

BRUSSELS

Almine Rech

► Jan-Ole Schiemann - Les fleurs du mal à la tête
j. 04-12

► Solo presentations by Szabolcs Bozó, Paul de Flers, Amanda Wall
09-12 au 15-01

Aporia Gallery

► Marie Lechat
j. 05-12

Arthus Gallery

► Vegetal - Group exhibition
j. 15-01

Baronian Xippas

► Charles Sandison - Entropy
j. 30-01

Belgian Gallery Brussels

► Uncensored
j. 18-12

Le Botanique

► The Phenomenal Park - Tmm Lab', Mira Sanders & Cédric Noël
09-12 au 06-02

box galerie

► Israel Ariño - Chroniques de passages
j. 15-01

Centre d'Art de Rouge-Cloître

► DUO', Jean-Pol Rouard et Bernard Boigelot
j. 23-01

Clearing

► Wilson's Corner (Open Range) - Aaron Garber-Maikovska & Le Rail - Marina Pinsky
j. 18-12

Damien & The Love Guru

► Jannis Marwitz - Onions
j. 18-12

Deodato Art

► Andy Warhol : ICON
ICON ICON
14-01 au 12-03

Galerie de la Béraudière

► Germaine Richier et la couleur
25-01 au 29-04

Galerie Emilie Dujat

► Jungle - Living nature by Corine Lescop
j. 12-12

Galerie G3

► Belgian Art - 10 Top Artists showing their best work
j. 05-12

Galerie Jean-Philippe Braam

► Lionel Vinche
j. 11-12

Galerie Lee-Bauwens

► A Meeting on a Wall - Jeanine Cohen
j. 19-12

Galerie Marie-Ange Boucher

► Alquin
j. 23-01

Galerie Nardone

► Rendez-Vous
j. 23-12

Galerie Nathalie Obadia

► Shahpour Pouyan - Methinks these be devils three
j. 18-12

Galerie Templon

► Mrsten Groom - Sieg Mhnd Kaluminator
j. 23-12

Galerie Zwart Huis

► Herr Seele & Kamagurka - Cowboy Henk
j. 23-12

► Ruth van Haren Noman - Bo-He-Mi
j. 23-12

Galerie Tenbosch

► Animals - Sculptures. Peintures. Bijoux
j. 29-01

HISK

► Various Positions - HISK laureates exhibition 2021
09-12 au 30-01

Hopstreet Gallery

► Cast in Eternity
j. 18-12

Huberty & Breyné

► Jacques Martin - Les passions de Jacques Martin
j. 04-12

► Philippe Francq - Largo Winch, 30 ans déjà!
j. 04-12

Irène Laub Gallery

► Rui Calçada Bastos - Upright
j. 18-12

► Inaspettatamente
j. 30-01

Island

► Apollinaria Broche - You can send me dead flowers by the mail
j. 29-12

La patinoire Royale, Galerie Valérie Bach

► Carlos Cruz-Diez - Inter Lineas
j. 08-01

► Geneviève Levivier - Biomorphica
j. 08-01

Martine Ehmer

► Jef Aerosol. Kids'
j. 09-01

Mathilde Hatzenberger Gallery

► Enflammés - Manuel Geerinck, Anne-Lise Riend-Sibony, Gérald Vatrén
j. 18-12

Melissa Ansel

► Nous allons gagner 5 minutes de lumière
j. 19-12

Michel Rein Brussels

► Small Sculptures
j. 23-12

Michèle Schoonjans Gallery

► Samuel Levy - Artificial Nature: Landscapes
j. 18-12

Modesti Perdiolle Gallery

► Who is Samantha McEwen
j. 23-12

Montoro12 Gallery

► BODIES OF DESIRE
j. 15-01

Nino Mier Gallery

► Kareem-Anthony Ferreira - Vacation, home
j. 18-12

OV Project

► Bernd Lohaus >< Ante Timmermans - PART II
j. 28-12

Patrick & Ondine Mestdagh

► Harmony. A perspective on Contemporary Japanese Ceramics
j. 14-01

Pierre Marie Giraud

► Laurence Klufft - First solo exhibition
j. 18-12

Rivoli Galleries

► Shift - groupexpo
j. 23-12

Rodolphe Janssen

► Léon Wuidar - La peinturs au quotidien, 2001-2021
j. 18-12

Rossicontemporary

► Emmanuel Tête - Dans la peau du déluge
j. 08-01

Saint-Martin Bookshop

► The Swimmer - Laurent Veldekens
j. 24-12

Schönfeld Gallery

► Dinner is Served - Solo show, Eliza Pepermans
j. 19-12

Spazio Nobile

► François Azambourg
j. 16-01

Super Dakota

► Chris Dorland - Protocol
j. 18-12

V2Vingt

► Anaïs Chabeur - Though, all the room be motionless
j. 11-12

CHARLEROI

Galerie Jacques Cerami

► The Day After - Thierry Tillier
j. 11-12

GENK

Uitstalling Art Gallery

► The Topography of Skin - Henk Serfontein
t/m 14-01

GENT

Valcke Art Gallery

► Bitter Beauty
t/m 18-12

HASSELT

Z33

► Frank Theys. Chronicle of an Extinction Foretold'
t/m 09-01

HERENT

The Nomadic Art Gallery

► Something Possible [Digital Exhibition]
t/m 05-12

KNOCKE

Baronian Xippas

► Leandro Erlich - Nubes
t/m 09-01

Galerie Ronny Van de Velde

► Nieuwe Zakelijkheid in België en Nederland
t/m 09-01

LA LOUVIÈRE

Galerie Nardone

► Roberto Kusterle - Mutations, signes de pierre et abîmes, Photographies récentes
j. 18-12

LIÈGE

Galerie Christine Colon

► Geneviève Van Der Wielen et Laurent Chabolle
j. 30-12

MECHELEN

Art Gallery djeu

► Pop-up URBAN JUNGLE, coffee, plants, art
t/m 12-12

NAMUR

Galerie Détour

► Olivier Pestiaux - Entre Sambre et Meuse
j. 23-12

OOSTEEKLO

Galerie William Wauters

► Winter 21-22 - Schilderijen, tekeningen, sculpturen
t/m 09-01

ODENBURG

De 11 Lijnen

► Sturtevant & Tina Braegger - Curiosity Killed the Cat
t/m 26-02

STAVELOT

Galerie Triangle Bleu

► Laurent Impeduglia - Dancing in the Dark
j. 09-01

TERVUREN

Art Gallery van Lorreinen

► Juan Maria Bolle - Lust For Life
t/m 19-12

TOURNAI

Rasson Art Gallery

► Eduard Buzon à Tournai
j. 08-01

VERVIERS

ABC&Design

► Erosions - Heinz Walcarius
j. 23-12

Aanbevolen adressen

Verzekeringen

INVICTA ART INSURANCE

'Verzekeren ten dienste van de kunst'
Eeckman Jean-Pierre & Eeckman Isabelle
67-69 Bd.Reyerslaan - 1030 Brussel
Tel : 02/735 55 92 - Fax: 02/734 92 30
Eeckman.jpe@portima.be,
Eeckman.ie@portima.be
invicta.belgium@portima.be
Musea - Privé coll. - Tentoonstellingen
- Particuliere en beroepsstichtingen - verblijven - Transport
www.invicta-art.com

Restauratie

METAALRESTAURATIE

Restauratie van antieke metalen objecten, fototoestellen, projectoren, microscopen, automaten,...
Specialisatie : klokken en horloges.
Aanmaak van presentatiesystemen
Geert Schumeth, GeertSchumeth@hotmail.com
www.metaalrestauratie.com

RESTAURATIEATELIER TEMPORA

Tempora bvba, Aalst - Aurel Uytterhaegen & zoon
Restauratie van schilderijen op doek en paneel en gepolychromeerde beelden.
Voor vrijblijvende deskundige beoordeling: tempora@telenet.be of 0494 47 60 32
www.temperarestauratie.be

Inlijstingen

VAN THIENEN CVBA

Aanbeeldstraat 28, 1210 Brussel
T. 02 230 27 16
Artisanale productie van moderne, hedendaagse en oude kaders. Meer dan 600 modellen, gemaakt met de hand. Restauratie van oude en moderne kaders. Bladgoudvergulden. Uniek model op bestelling.
www.van-thienen.be

Art Handling

ART ON THE MOVE

Henri-Joseph Genessestraat 1, 1070 Brussel
Tél. : 02 333 2411
georges.merz@art-onthemove.be & stephane.merz@art-onthemove.be
Gespecialiseerde en inclusieve dienstverlening: voor, gedurende en na het transport. Ophangen/hangen, bescherming & verpakking, beveiligde opslag, verzekering, nationaal & internationaal transport/verzending, douaneformaliteiten, enz...
www.art-onthemove.be

Zoekers

Aangeboden

Te koop: Eugene Laermans, de voorbijganger uit 1918. Olieverf op doek, Kleurrijk. Afmeting doek 63 x 44 cm met originele lijst 78 x 58 cm. In zeer goede staat. Info +32 478 375 285

Revue 'Médecine de France' met interessante kunstbijdragen. Nummers van 1948 tot en met 1958. GRATIS. Info 0498/50 76 44

Particulier verkoopt: uitgaves Hart (nr 106-194), Art Press (nr 116-194), Beaux-Arts (1990-1998), Museart (1992-1998). Tel. 02/4283260

Gezocht

Verzamelaar zoekt strips en jeugd-weekbladen voor zijn collectie. Ik ben uitsluitend op zoek naar uitzonderlijke en/of zeldzame items van vóór 1970 in perfecte of heel mooie staat, bijvoorbeeld Kuifje/Tintin, Nero, Suske en Wiske, Dupuis, Lombard en weekbladen zoals 'Ons volkske', 't Kapoentje', 'Robbedoes', 'Heroic', 'Petit Vingtième' enzovoort. Hoge prijzen voor topstaten. E-mail: jeanpaul.vonck@hotmail.com of tel. 0486.71.11.88

Wij zoeken kunst en design werken voor inbreng veilingen. Gratis expertise 0473/86 05 01 info@bvhart.com. Hedendaags en moderne kunst en design, 19e eeuw en impressionistische kunst.

Verzamelaar zoekt schilderijen van Knaepen Armand (Landen 1887 - Tienen 1982). Discrete afhandeling. Contact - Dirk Huyghe
Gsm 0475 31 95 98
Mail.dirk.huyghe2@gmail.com

Gezocht: informatie over architect Pierre Otto Bauer (1897-1982?) en zijn ontwerp van een woning in Garches nabij Parijs rond 1930.
E-mail: vandewallesonja@gmail.com of tel. 0478 413 444.

Ter voorbereiding van een tentoonstelling door het Yper Museum in Ieper in 2022 n.a.v. de honderdste sterfdag van de kunstenares Louise De Hem zouden wij eigenaars van werk van / documenten over deze kunstenares willen vragen om conservator Jan Dewilde te contacteren (jan.dewilde@ieper.be / 057/239.450). Alle informatie wordt met de nodige discretie behandeld.

Guy Poelvoorde zoekt schilderijen van Brugse schilders, Ierse schilders, Paul Permeke, Paul Klein, Gaston Bogaert, honden en paarden. tel 0475 393498 www.guyart.com

Bent u in het bezit van een doek of tekening van Renée Demeester? De familie van de kunstenaar is op zoek naar werken afkomstig uit privécollecties, om zijn volgende monografische catalogus te illustreren. Neem dan contact op met zijn neef Paul Gonze via e-mail paul.gonze@gmail.com of via gsm: 0484 59 71 01

UW ADVERTENTIE HIER

Uw advertentie verschijnt gedurende **een volledig jaar voor € 340** (9 nummers). Eén plaatsing kost € 45. (prijzen excl. btw).

Inlichtingen: 09 216 20 20 of collect@ips.be

GRATIS ZOEKERTJES

Wenst u iets te plaatsen bij onze gratis zoekertjes?
Breng ons op de hoogte via collect@ips.be

Wij bieden een gratis platform voor particulieren die iets willen aanbieden of op zoek zijn naar (informatie over) kunst of antiek.

Koninklijke Belgisch – Luxemburgse kamer van veilingzalen

Veilingmeesters-Taxateurs, Makelaars en Deskundigen V.z.w. Opgericht In 1936

Louizalaan 500, 1000 Brussel
Tel. 0475-62 71 85
Fax 02-741 60 70

www.auctions-in-belgium.be
info@auctions-in-belgium.be

Uittreksel ledenlijst (Volledige lijst gratis verkrijgbaar op secretariaat hierboven)

ANTWERPEN 2000

Amberes b.v.b.a

(Dir. Rik Dupain - Marc Royer)
Terninckstraat 6-8-10
T.03/226.99.69 -
F.03/227.03.89
www.amberes.be.
Gecatalogeerde kunstveilingen, schattingen voor nalatenschappen en verzekering. Geïllustreerde catalogus. Wekelijks burgerveilingen. Meer dan 35.000 loten toegewezen per jaar

Bernaerts Kunstveilingen

(Dir. Ch. & P. Bernaerts)
Verlatstraat 16-22
T.03/248.19.21
info@bernaerts.be
www.bernaerts.be
LIVE & ONLINE VEILINGEN
Oude, Romantische & Moderne Meesters.
Antiek, Toegepaste kunsten, Design, Werk op papier. Expertises voor verdeling en verzekering

Campo & Campo

(Dir. Guy Campo)
Grote Steenweg 19-21 - 2600 Berchem
T.03/218.47.77
F.03/218.53.63
guy@campocampo.be
www.campocampo.be - 5
Gecatalogeerde kunst- en antiekveilingen - schilderijen - grafiek - beeldhouwkunst - meubelen - porselein - zil-verwerk - tapijten - wijnen e.a.

DVC

(Dir. D. Van Cappel)
Ellermanstraat 36-38 - 2060 Antwerpen
T.03/232.36.64
F.03/234.22.14
Gecatalogiseerde kunst- en antiekveilingen schattingen en expertises van nalatenschappen en verzekeringen
e-mail: dvc@dvc.be
www.dvc.be

Jordaens N.V.

Drabstraat 74 - 2640 Mortsel
T.03/449.44.30
e-mail: info@jordaens.eu
www.jordaens.eu
Openbare verkopen van kunst, antiek, juwelen, wijn, collecties en inboedels. Taxatie voor verdeling en verzekering

BRUGGE 8000

Carlo Bonte Auctions

Kardinaal Mercierstraat 20, 8000 Brugge
www.carlobonte.be
info@carlobonte.be
T. 050 33 23 55
Internationale ONLINE Kunst- en Antiekveilingen. Asian Art, Western Art, Antiques, Design. Advies bij verkoop - expertise - schattingen

Van de Wiele Auctions

Groeninge 34
T.050 49 07 69
auctions.vandewiele@proximus.be
www.marcvandewiele.com
Zeldzame drukken en handschriften, oude kaarten, atlasen, grafiek en schilderijen. Schattingen voor verzekering en nalatenschap.

BRUSSEL 1000

Arenberg Auctions

(dir. Johan Devroe & Henri Godts)
Wolstraat 19 bus 2 - 1000 Brussel
T. 02-5441055
info@arenbergauctions.com
www.arenbergauctions.com
Veilingen van zeldzame atlanten, boeken, prenten en tekeningen. Ook gehele bibliotheken, archieven en zeldzame manuscripten.

Salle de Ventes du Beguinage s.p.r.l.

(Olivier Bolens - David Libotte)
Rue Haute 161 (1000)
T.02/218.17.42
0475/87.06.77
F.02/218.86.50
www.salleventesdubeginage.be
s.v.b@hotmail.be
Online via Drouot digital

Haynault Kunstveilingen

(dir. Rodolphe de Maleingreau d'Hembise)
Stallestraat 9 - 1180 Brussel
T.02/842.42.43
www.haynault.be
info@haynault.be
Negen gespecialiseerde veilingen per jaar: juwelen, goud en zilverwerk (3x); munten penningen, verzamelingen en historische souvenirs (2x); schilderijen, kunstwerken uit Europa en Azië (4x)

Lempertz 1798

(dir. Henri Moretus Plantijn)
Grote Hertstraat 6, 1000 Brussel / Rue du Grand Cerf 6, 1000 Bruxelles
T. 02 514 05 86
F. 02 511 48 24
brussel@lempertz.com
www.lempertz.com
Schattingen en expertises van maandag tot vrijdag van 9:00 – 13:00 uur en van 14:00 uur -17:00 uur.

Hôtel de Ventes Horta

(Dir. Dominique de Villegas)
70/74 Avenue de Roodebeek (1030)
T.02/741.60.60
F.02/741.60.70
www.horta.be
info@horta.be
'Ventes mensuelles cataloguées d'antiquités, oeuvres d'art, bijoux et vins'

Brussels Art Auctions

Dir. Ph Serck & Is. Maenaut
Rue Ernest Allardstraat 7-9 / Sablon - Zavel (1000).
F. 02/503.62.10
www.ba-auctions.com
info@ba-auctions.com
T.02/511.53.24
Vente d'art et antiquités. Spécialiste en art Belge classique et moderne

Galerie Moderne

(Dir. David & Jérôme Devadder)
Rue du Parnasse 3 (1050) -
T.02/511.54.15 - F.02/511.99.40
www.galeriemoderne.be -
info@galeriemoderne.be
11 Ventes mensuelles cataloguées

GENT 9000

DVC

(Dir. D. Van Cappel)
Zandlopersstraat 10 - 9030 Mariakerke
T.09/224.14.40
F.09/225.04.14
e-mail: dvc@dvc.be -
www.dvc.be
Gecatalogiseerde Kunst- en Antiekveilingen
Schattingen en expertises voor nalatenschappen en verzekeringen

Galerie en Veilingzaal Pictura b.v.b.a.

Brusselsesteenweg 656
9050 Gentbrugge
T.0475/74.49.25
henk.vervondel@telenet.be
www.pictura.be

Loeckx

auctioneers Belgium
(Dir. Cécile La Pipe, Peter en Natan Loeckx)
Ingelandgat 4
T.09/223.37.93
F.09/233.76.71
www.loeckx.be
info@loeckx.be
International art & antiques auctions. Expertises

LIEGE 4000

Hôtel des Ventes Elysée

(Dir. Fairon)
Boulevard Cuivre et Zinc 28
T.04/221.09.09
F. 04/221.15.05
www.ventes-elysee.be
info@ventes-elysee.be
Ventes publiques mensuelles d'antiquités et objets d'art, Vintage, Maroquinerie, Bijoux. Expertises et accueil du lundi au vendredi de 9h00 à 12h00 et de 13h00 à 17h00. Fermé le mercredi

Légia – Auction

(Dir. Bruno de Wasseige & Vincent de Lange)
Rue de Cras-Avernas, 12
4280 Hannut
Tél. : 019/63.55.59
0495/87.99.01 - 0475/27.73.87
www.legia-auction.com contact@legia-auction.com
Ventes publiques d'Arts et d'Antiquités, tapis, mobiliers, bijoux, tableaux, Art d'Asie,... Expertises gratuites sur rendez-vous.

Librairie L'Homme

(Dir. David Lhomme)
Rue des Carmes 9
T.04/223.24.63
F.04/222.24.19
www.michel-lhomme.com
librairie@michel-lhomme.com
Livres anciens et modernes de qualité - Gravures - Tableaux - Curiosités

Hôtel des Ventes Mosan

(Dir. Maxence Nagant de Deuxchaisnes)
Rue du Nord belge 9 (4020)
T.04/344.91.70 - F.04/341.39.19
www.hvm.be - Expertises gratuites tous les vendredis de 9h à 12h30 et de 14h à 18h

LOKEREN 9160

De Vuyst

(Dir. Guy De Vuyst & Pascale Philips)
Kerkstraat 22-54, 9160 Lokeren
T.09/348.54.40
F.09/348.92.18
www.de-vuyst.com
info@de-vuyst.com
Internationale Kunstveilingen en Tentoonstellingen van 17de eeuw tot hedendaagse kunst. Schattingen en expertises van nalatenschappen en verzekeringen

MONS - MAISIERES 7020

Monsantic

(Dir. Daniel Otten)
Rue Grande 193b,
7020 Maisières (Mons)
T.065/73.94.00
F.065/73.94.09
otten@monsantic.com
www.monsantic.com
Ventes publiques cataloguées Expertises le mercredi, le samedi ou sur rendez vous - déplacement gratuit à domicile

NAMUR 5000

Salle de Ventes ROPS

(Dir. B. de Sauvage)
Avenue d'Ecolys 2, 5020 Suarlée (Namur)
T.081/74.99.88
F.081/74.99.86
www.rops.be /
www.rops-online.be
Ventes publiques mensuelles d'antiquités et ventes bourgeoises. Expertises gratuites à domicile sur rendez-vous ou à la salle tous les jours de 9h à 12h, sauf les lundis et jeudis

VERVIERS 4800

Hôtel des Ventes Legros

(Dir. Benoît Legros)
Rue Peltzer de Clermont 41
4800 Verviers
T. 087/33.01.00 - F.087.30.19.00
www.venteslegros.com
benoit.legros@euronet.be
Ventes régulières d'antiquités et objets d'art

DR. LENNART BOOIJ

FINE ART AND RARE ITEMS

René Lalique (Ay 1860-1945 Parijs)

Gouden dasspeld, circa 1900

18kt gouden dasspeld, geëmailleerde bloemen, gesneden medaillon in ivoor van een vrouw en kind, een kleine diamant bekroont het tafereel

H 8,5 cm Gesigneerd: Lalique

Herkomst: privécollectie, Frankrijk

DEELNEMER BRAFA

Tel: 0031/655 862 862
info@booij-arts.com

WWW.BOOIJ-ARTS.COM

RUEB

Modern and Contemporary Art

PABLO PICASSO (1881-1973)

'Personnage assis dans un fauteuil' (1915)

Potlood op papier 32.5x23.5 cm

Provenance: Marina Picasso

Literatuur: Chr. Zervos, Pablo Picasso, vol. 29

Paris 1975, ill no.177 p.78

Joseph Palau I Fabre, Picasso, Cubisme (1907-1917),
Barcelona 1990, no.1323 ill p. 441

DEELNEMER

BRAFA

2022

stand 131a

RUEB

MODERN AND CONTEMPORARY ART

Banstraat 4

1071 JZ Amsterdam

www.rueb.nl

M. +31-06-22805962

T. +31-206767566

Pair of silver-plated vases.
Jean Després, France, c.1970.
H 36,4cm

DESKUNDIGHEID • COMPETENTIE • PROFESSIONALISME

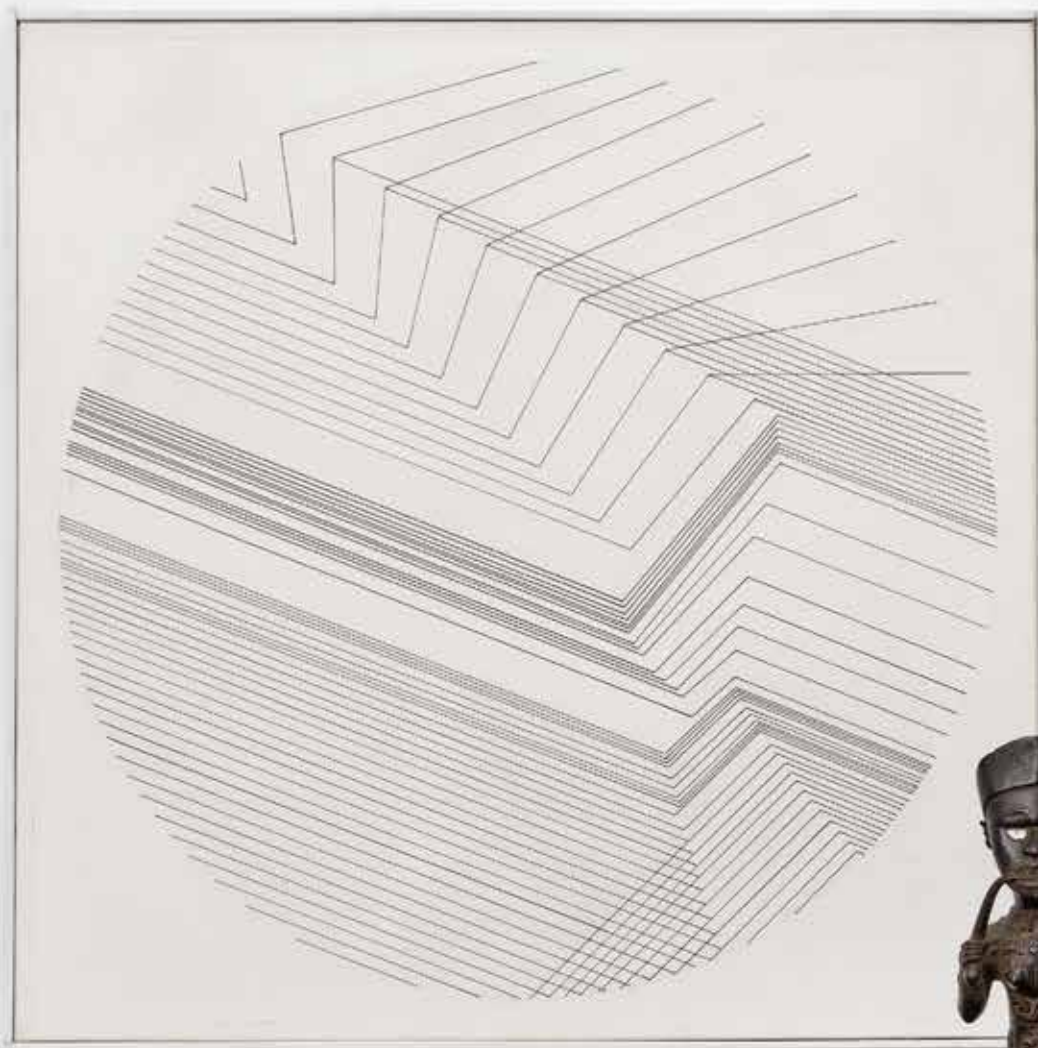
De ROCAD – Belgian Royal Chamber of Art Dealers – opgericht in 1919, is de Belgische professionele vereniging van kunsthandelaars. Zij telt 110 leden die erkend zijn om hun expertise in de diverse disciplines van de kunsthandel. De ROCAD is uw partner om een kunstwerk te evalueren, te (ver)kopen met strikte eerbiediging van een ethische code. Alle info op rocad.be

Belgian Royal Chamber of Art Dealers
Ernest Allardstraat 32, 1000 Brussel
T +32 2 548 00 00 – info@rocad.be – www.rocad.be

ROC1D.BE
ROYAL CHAMBER OF ART DEALERS

Native

Tribal Art, Moderne Kunst en Design

Veiling

11 December 2021

Kijkdagen

4 - 11 December 2021

Gelegenheidsadres

Amerikaansestraat, 26-28

1060 Brussel

T +32 (0) 2 514 04 42

www.native-auctions.com